

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAĞATI BİLİM DALI**

**HANNA MÎNE’NİN ROMANLARINDA VATAN ve
DENİZ TEMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia İNAN

VAN- 2008

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAĞATI BİLİM DALI**

**HANNA MÎNE’NİN ROMANLARINDA VATAN ve
DENİZ TEMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Rabia İNAN

Danışman

Doç Dr. Mehmet Şirin ÇIKAR

VAN - 2008

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma jürimiz tarafından TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI, ARAP DİLİ VE BELAĞATI BİLİM DALI'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Doç. Dr. Mehmet Şirin ÇIKAR

Üye (Danışman): Doç. Dr. Mehmet Şirin ÇIKAR

Üye: Yrd. Doç. Dr. Seyit Battal UĞURLU

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ

ONAY: YUKARIDAKİ İMZALARIN, ADI GEÇEN ÖĞRETİM ÜYELERİNE AİT OLDUĞUNU ONAYLARIM.

..../...../2008

DOÇ. DR. ALAATTİN KARACA

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ÖNSÖZ 5

KISALTMALAR	6
1. GİRİŞ	7
1. 1. MODERN ARAP EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ	7
1. 2. MODERN SURİYE EDEBİYATI	9
2. HANNA MİNE'NİN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	12
2. 1. HANNA MİNE'NİN HAYATI	12
2. 1. 1. <i>EDEBİ KİŞİLİĞİ</i>	18
2. 1. 2. <i>ESERLERİ</i>	19
2. 2. HANNA MİNE'NİN ROMANLARINDA İŞLEDİĞİ KONULAR VE USLUBU	21
2. 2. 1. <i>İŞLEDİĞİ KONULAR</i>	22
2. 2. 2. <i>GENEL USLUBU</i>	30
3. HANNA MİNE'NİN ROMANLARINDA VATAN VE DENİZ TEMASI	40
3. 1. VATAN TEMASI	40
3. 1. 1. <i>VATANSEVERLİK</i>	54
3. 1. 2. <i>VATAN ÖZLEMİ</i>	58
3. 2. HANNA MİNE'NİN ROMANLARINDA DENİZ TEMASI	62
3. 2. 1. <i>DENİZ TEMASI</i>	62
3. 2. 2. <i>DENİZ ve İNSAN</i>	83
3. 2. 3. <i>DENİZ ve AŞK</i>	94
4. SONUÇ	98
5. KAYNAKÇA	100

ÖNSÖZ

Modern Suriye edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Hanna Mine, 1924 yılında Lazikiye’de doğmuş ve 1939 yılına kadar İskenderun’da yaşamıştır. On beş yaşına kadar, içinde bulunduğu Türk kültürü ile büyüyen yazar, bunu romanlarında kullandığı Türkçe kelimelerden belli eder.

Hanna Mine’nin kendine özgü en büyük edebi özelliklerden birisi, romanlarında gerçek hayattan uyarladığı kahramanları oluştururken okuyucuyla kahramanları, romanda yaşanan kurgusal bir ortamda buluşturmasıdır. Romanlarındaki tipleri genel olarak halk tabakasından seçen yazar, bu şekilde bir bakıma toplumsal sorunlara tercüman olmaya çalışmakla da temayüz etmiştir.

Arap ülkelerinde adına yıllık “Edebiyat Ödülleri” düzenlenen Hanna Mine’nin romanlarında “vatan ve deniz” temalarına nasıl değindiğini tespit etmek için hemen hemen bütün romanlarını elde edip okuduk.

Ülkemizde son yıllarda tanınmaya başlayan Hanna Mine’nin eserleri birçok dile çevrilmiştir. Ancak Türkçe’ye herhangi bir eserinin çevrilmemiş olması bize göre büyük bir eksiklik. Tezimin ilgili çevrelerin dikkatlerini yazarın eserlerine çekeceğini umut ediyorum. Bu çalışmam sırasında bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Şirin ÇIKAR’a teşekkürü bir görev bilirim.

Rabia İNAN

VAN–2008

KISALTMALAR

- a.e. : aynı eser
a.g.e. : adı geçen eser
a.g.m. : adı geçen makale
Bkz. : bakınız
c. : cilt
çev. : Çeviren
Fak. : Fakültesi
Krş. : Karşılaştırınız
Ktp. : Kütüphanesi
Tah. : Tahkik eden
Terc. : Tercüme eden
Ts. (ts): Tarihsiz
Üni. : Üniversitesi
vb. : ve benzeri
vd. : ve devamı
vs. : ve saire
yay. :Yayınları
yy. : Yüz Yıl

1. GİRİŞ

1.1. MODERN ARAP EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

I. Dünya Savaşından sonraki 50 yıl içinde Arap edebiyatı, çeşitli açılardan hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Bu gelişim genel olarak Arap ülkelerindeki politik ve kültürel hayatın hızlı, derin ve etkili değişimlerine ve bu değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan yeni fikirlere dayanmaktadır.

Bu süreç, bazı coğrafi sebeplere dayanan farklılıklar dışında, bütün Arap dünyasında hemen hemen eşit derecede gerçekleşmiştir. Bu süreç içinde en etkili rolü, Fransız ve İngiliz eğitimi almış olmalarına rağmen, ülkelerini Fransız ve İngilizlerin politik egemenliğinden kurtarmak isteyen aydınlar ve öncüler üstlenmişti. Bu mücadele Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde milli bağımsızlığın temellerini de oluşturmuştur. 1945'ten bu yana Arap ülkelerinde hâlâ bir İngiliz etkisi mevcuttur ve bundan dolayı Arap yazarlarda şu ya da bu biçimde yabancı hâkimiyetinin Afrika'ya ya da Ortadoğu'ya dönebileceği korkusu vardır.

Araplar, devletleri bağımsızlığını kazandıktan sonra ortaya çıkan politik problemlerle de uğraşmak zorunda kaldılar. Ancak fark edilen bir şey vardı ki o da: 'modern teknolojinin büyüünden etkilenmiş bir aydınlanma döneminde, genel olarak dinin ve özellikle de İslam dininin, Arap dünyasındaki her şeye hakim olan etkinliğini yitirmesiydi.' Üstelik onun karşısında Arapların etkin gruplarında, her çeşit ideoloji-sosyalizm, komünizm gibi- ortaya çıkıyordu. Buradan çıkan çekişme hali, yıllardır Arap yazar gruplarını uğraştırmakta ve edebi kişiliklerini etkilemektedir.

1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesi ve bazı yazarların Napolyon için "fatih" unvanını kullanması Arap ülkelerinde Osmanlı yerine İngiliz ve Fransız ilişkilerinin etkili olduğunu gösterir. Bu evreden kısa bir süre sonra yani 19.yy. başlarında gerçekleşen kalkınma hareketinin başarılı hamlelerin arkasında Arap ruhu

yatar. Nitekim modern Arap edebiyatını tetikleyen bu nahda/kalkınma/diriliş, Napolyon'unun Mısır'ı terk etmesiyle başladığı söylenir.¹

Bu safhada Arap edebiyatındaki ilk hareket olarak, klasik dil ve edebiyatı korumak ve eski eserlerin benzerini ortaya koyma gayreti görülür. Bu bağlamda yeni edebiyatın gelişmesini sağlayan birçok unsur vardır. Buna göre; yeni açılan mektepler, Avrupa'ya tahsil için öğrenci gönderilmesi, et-Tahtavi gibi yeni şartlar içinde yetişenlerin devamlı tercüme faaliyetleri, Suriye ve Lübnan'da Avrupa tipi eğitimle ilgisi olan zümrenin çalışmaları, matbaa ve gazeteciliğin yeni fikirlerin, yeni edebi akımların tanınmasını sağlaması edebiyata yeni kazanımlar getirmiştir.

1980'li yıllardan beri Arap dünyasındaki politik, toplumsal ve dini nitelikli problemler şehirdeki küçük grupların dışına taşmıştır. Dolayısıyla Arap edebiyatına olan ilgi en canlı şekilde şehirlerde ortaya çıksa da bu ilgi yalnız şehirlerle sınırlı kalmamıştır. Okuyucuların artan sayısı ve iletişim araçlarının gelişmesi de bunda etkili olmuştur.

Arap ülkelerinin bir bölümünde, örneğin Mısır'daki nüfus patlaması, halk eğitimi tedbirlerini arttırırken okuma yazma oranı yükseltmiştir. Dolayısıyla Arap ülkelerinde hem satışa çıkan kitap sayısı hem de yayıncılar tarafından çıkarılan gazeteler artmıştır. Bu durum özellikle İkinci Dünya Savaşının bitiminden sonrası için geçerlidir.²

Bu arada, Arap dünyasında meydana gelen iç savaşlar nedeniyle özellikle Lübnan'dan küçümsenmeyecek miktarda Hıristiyan Arap, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülkeye göç ettiler. Bu ülkelere göç eden Araplar da çeşitli dergi ve gazeteler aracılığıyla Modern Arap edebiyatına önemli katkı sundular; hatta Birinci Dünya Savaşı öncesinde bu edebiyatın zirveye ulaştığı iddia edilir.³ ABD'de yaşayan Arap yazarların önde gelenleri *Kalemler Birliği* ve *Endülüus Birliği*⁴ adı altında çeşitli birlikler kurarak edebiyat faaliyetlerine devam ettiler. Bu muhacirlerden *Emin er-Reyhani* (ö.1940), *Nesib Arida* (ö.1946), *İlyas Ebu Madi*

¹ Corci Zeydan, *Tarihi adabi'l-luğati'l-Arabiyye*, Mısır, Ts., IV, 7 vd.

² Jacop M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi(XX:Yüzyıl)*, Çev. Bedrettin Aytaç, Ankara, 2002, 1-4

³ Landau, *a. g. e.*, 4-7.

⁴ Landau, *a. g. e.*, 86.

(ö.1958), *Mihail Nuayme* (ö.1988) ve *Fevzi Ma'luf* (ö.1930), *Cibran Halil Cibran*⁵ gibi isimler öne çıkmıştır ve bu ediplerin modern Arap edebiyatına katkıları da yadsınamaz boyuttadır.

İngiliz etkisiyle başlayan ve İngiliz dilinin etkisiyle birlikte başka dillerden tercüme hız kazandı. Böylece bu tercüme de Arap edebiyatına içerik ve şekil bakımından zenginlik kattı. Bu safhanın belli başlı simalarından biri olan Mısırlı şair *el-Menfaluti* (ö.1924)⁶ birçok Fransız romanını Arapça'ya aktarmıştır. Amerika'daki Lübnanlı göçmenlerin en dikkate değer siması olan şair ve ressam *Cibran Halil Cibran* (ö.1931) özellikle sosyal meseleleri ele aldığı küçük hikâyeleriyle dikkati çeker. Bütün bu hazırlık safhasından sonra *Muhammed Hüseyin Heykel*'in (ö.1956) 1914'te yayınlanan *Zeyneb*'i Arap roman edebiyatında bir dönüm noktası sayılır.

1920'den sonra zamanlarının gerçek hayatını, çevrelerinin insanlarını aksettirebilen ve bilhassa teknik yönden daha başarılı eserler yazılmıştır. Roman ve hikâyede yeni hayatın gerçek tablolarını veren *Muhammed Teymur* (ö.1921) iken alışılmış süslerden sıyrılmış bir üslupla memleketinin örf ve adetlerini, günlük hayatı sanata sokabilen *Mahmud Teymur* (ö.1973) ve *Tevfik el-Hakim* olmuştur. Ayrıca *Taha Hüseyin*'nin *el-Eyyam*'ı büyük bir ilgi toplamış ve takdir uyandırmıştır. Bu eser yazarın hayatına değinirken fasih dilin modern devirde ki ürünlerinden biri sayılır. Eserleri bir çok Avrupa diline çevrilen Tevfik el-Hakim ise diyaloglarda mahalli lehçeyi kullanır.

Daha sonraları bütün Arap memleketlerinde örf ve adet romanları, psikolojik romanlar ve bilhassa pek çok sayıda hikâye yazılmıştır. Mısır'da *Necip Mahfuz*, *Necip el-Attar*, *Mahmut el-Bedevi*, Irak'ta *Zünnun Eyyub* bu isimlerden bazılarıdır.

1. 2. MODERN SURIYE EDEBİYATI

“On dokuzuncu yüzyıl boyunca Suriye’de, Arap dili ve edebiyatına ilgi canlanmış ve dünya edebiyatından çeviri hareketi yoğun olarak başlamıştır.”⁷ Suriye, dini bakımdan az bölünmüş olmasına karşılık yoğun olarak ihtilal ve karşı

⁵ Yazıcı Hüseyin, *Göç Edebiyatı*, Kaknüs yay. Ankara , 2002, 157.

⁶ Emrullah İşler, “Modern Arap Edebiyatında Bir Öncü: Mustafa Lütfi el-Menfaluti”, *Nüsha*, Yıl 1, Sayı 3, 2001, 71-89.

⁷ Landau, a.g.e., 56

ihtilâllere götüren siyasi ihtiraslara sahne olmuştur. Kamu hayatındaki bu durum, edebiyata ve günlük basına da yansımıştır. Mevcut bölgesel basın, öteki Arap ülkeleriyle kıyaslandığında, karşıt görüşleri sert bir tavırla şekillendirmeye dikkat eder. Yönetimin gazete yasakları oldukça fazladır. Yasaklananların yerine yenileri yayınlanırken çoğunun ömrü bir yılı geçememiştir. Bu durum sadece Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki devrede yaşansa da Fransız mandasından sonra kurulan bağımsız Suriye için de bu söylenenler geçerlidir.

Fransız manda yönetimi sırasında Suriye’de var olan aydın ve seçkinler grubu en çok Fransa veya Batı ülkelerinden birinde okumuş şahıslardan oluşmaktaydı ve bu durum günümüzde de değişmemiştir. Ancak ‘Fransızlaştırma’ etkileri pek derine inememiş ve ister politik alanda olsun isterse de yazarlık alanında olsun bu durum, milli hareketlere bir engel oluşturamamıştır. “O halde, Suriye edebiyatının iki dünya savaşı arasında tam bir gazetecilik damgası taşımasına şaşmamak gerekir. Mesela şiir, devlet bağımsızlığına yönelik politik eylemlerin giderek önemli bir yönünü meydana getiriyordu. Buna bir örnek Hayru’-d-Din ez-Zirikli’nin şiirleridir. Halk toplantılarında bu şiirler okunuyor yürüyüşlerde bildiri olarak dağıtılıyordu. Suriye edebiyatında nazım çok fazla kök salamamıştır, çoğunlukla hem içerik hem de form bakımından klasik Arap şiir sanatının taklitleri söz konusudur. Suriye entelektüel çevrelerinde de, Mısır ve Lübnan’ın nazım ve nesrine Amerika göçmenliğinde yaşayan Lübnanlı yazarların etkisiyle öncelik veriliyor denebilir.⁸

Diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi Suriye’de de hikâye dergileri yayınlanıyordu. Zira dergilerde ve günlük gazetelerde tarihi hikâyeler, tefrika romanlar, polisiyeler vs. yayın hayatında yerini almıştı. Bütün bunlar nisbeten büyük bir okuyucu sayısı çekiyordu. Buna ek olarak Suriye’de Arap hikâyesinin gelişimi konusunda şunları söyleyebiliriz: ‘Suriye’de Arap hikâyesi genel olarak Fransız etkisindeydi. Alexandre Dumas (Baba ve Oğul), Gide, Muariac, Proust, Duhamel ve özellikle de Maupassant okunuyordu ve bu etki Suriye yazarlarında da belliydi. Etkilerine girdikleri yazarlara ve kendi mizaçlarına göre, tarihi konuları, toplumsal eleştirel konuları, realist tasvirleri veya romantik havalı hayal ürünlerini tercih ediyorlardı. Bu, modern Suriye şiiri ve dramı için de geçerlidir. Tabii ki iki dünya

⁸ Landau , *a.g.e.*, 56, 57.

savaşı arasındaki dönemde yazma tarzlarında farklılıklar ortaya çıktı. Ama sürekli olarak bir hayal kırıklığı havası, hali ve geleceği dert etme havası hatta bir kaçış, yani esas problemlerden sıyrılıp yeni üslup orijinalitelerinde ifadesini bulan bir kaçış kendini belli eder. Bu hedefsizliğin sonucu olan ruhi ve edebi karmaşa bugün de şurada burada Suriye edebiyatında belirleyicidir.”⁹

Bu süreç içinde Mısır’da ve Lübnan’da olduğu gibi Suriye’de de tarih romanı ve geçmişe yönelik hikâye türü ön sıralarda yer aldı. Ancak bir süre sonra, ister gerçekçi ister duygusal zeminde olsun şimdiye yönelik anlatılar ortaya çıktı.¹⁰

Tarihi romanların en seçkin yazarı, Ma’ruf el-Arnaut (1892-1948) idi. Corci Zeydan’ın Mısır’da bulunduğu edebi konuma o, Suriye’de gelmiş oldu.

Realizmin, bugünkü Suriye edebiyatındaki egemenliği 1920’lerden sonra başlar. Yazarların bir bölümü, erotizmi ve cinselliği öne çıkararak gerçekçi eserler yazdıklarını öne sürerler. Başka bir kısım ise, günlük hayatı yansıtan ayrıntılarla ve çoğu zaman dikkate değer bir kabiliyetle basit halkı ve onun problemlerini ve hayat şartlarını düzenlemek için verdiği savaşı anlatır. Bu yazarlar, Şam’da bir ‘Suriye Yazarlar Birliği’ oluşturmuşlardır.¹¹

İşte bu birliğin kurucu üyelerinden olan Hanna Mine (d.1924,-), Suriye edebiyatında yazdığı başarılı romanlarla yerini bulur.

⁹ Landau , *a.g.e*, 67

¹⁰ Landau , *a.g.e*, 68.

¹¹ Landau , *a.g.e*. 60.

2. HANNA MİNE'NİN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ

Şurası bir gerçektir ki, insanın çocukluk döneminde yaşadıkları, bütün hayatını etkilemekte, gerek düşünsel ve gerekse duygusal çerçevesini oluşturmakta önemli izler bırakmaktadır. Yaşadıklarını etkileyici bir şekilde kaleme alma yeteneğine sahip kişiler, çocukluk dönemlerinden yararlanarak veya o dönemlerini çıkış noktası olarak ölümsüz eserler bırakmışlardır.

Hanna Mine de çocukluk dönemini dolu dolu yaşamış ve bu yaşadıklarını edebiyat hayatında kullanan yazarlardan birisidir. Nitekim, fakirlik içinde geçen çocukluk dönemi, ekonomik eşitliği savunan bir düşünceye kaymasını sağlamış, uçsuz bucaksız deniz ile içli dışlı olması da edebi yazılarında ufkunu oldukça genişletmiştir.

Yazarın edebi yazılarının arka planını daha iyi anlamak için biz de kendi otobiyografik eserlerini temele alarak hayatını, yaşadıklarını ortaya çıkarmaya çalışacağız.

2. 1. HANNA MİNE'NİN HAYATI

1924 yılında Lazikiye'de fakir bir ailenin dördüncü çocuğu olarak dünyaya gelir. Babası üç kızın ardından erkek çocuğunun olmasını tatlı dağıtarak kutlamış, annesi de çok sevinmiştir. Kendisinden sonra doğan kardeşleri öldüğü için ailenin tek erkek evladı olarak kalır. Okula kaydedilince de doğum tarihinin 1911 olarak yazıldığı fark edilir. Ancak yapılan araştırmalar sonucu kendisini kütüğe kaydeden muhtarın doğum tarihini yanlış yazdığını ve ailede okuma-yazma bilen olmadığı için bu hatanın okula yazılana kadar anlaşılamadığı görülür. Nihayet bu hata, amcasının İncil kabına yazdığı doğum tarihini teyit etmesi ile düzeltilir.

Aile, sürekli fakirlikten kaynaklanan maddi sıkıntılarla boğuşmuştur. Zira sıkıntılı hayat şartları Mine'de derin izler ve silinmeyen hatıralar bırakmıştır. Kısa zaman diliminde Samandağ'ında ikamet eden aile, terk edilmiş bir bahçede yaşamak zorunda kalır. Bu esnada babası da, kendisi gibi fakir ailelerle meyan kökü toplamak için ailesinden uzakta kalır. Babadan uzakta, maddi sıkıntılar içinde kıvranan ailenin en büyük desteği ve moral kaynağı hep fedakâr anne olmuştur.¹²

¹² Hanna Mine, *Bakaya Suver*, Beyrut, 2002, 53-56.

Aile, bir süre Mersin’de ikamet eder. Bu sırada yazarın babası limanda hamal olarak çalışır. Ancak geçirdiği bir iş kazası sonucu kolu kırılır. Ardından baba, çeşitli işlerde çalışsa da başarılı olamaz. Bir süre sonra hasta düşen baba, hastaneye yatırılır, doktorlar ona hava değişimi yapmasını tavsiye ederler. Bunun üzerine ailesi, akrabalarının yanına Samandağı’na göç eder. Bu sıkıntılı süreç içinde aileyi geçindirmek anneye düşer. Anne o kadar çaresiz kalır ki son çare olarak ücret karşılığı sütanneliği yapar. Ardından aile, bir çiftçinin yanında ipek böceği yetiştiriciliği yapar. Ancak suni ipeğin piyasayı vurması bütün emekleri boşa çıkarır ve ipek böceği yetiştiriciliği sona erer. Daha sonra İskenderun’un Karaağaç köyünde zengin bir toprak ağasının yanında çalışmaya başlarlar. Burada karşılaştıkları sıkıntılar geçmiştekenden daha ağırdır. Kız kardeş ve anne, ağanın yanında hizmetçilik yaparlar. Bu arada Mine, ağanın karısının okuduğu gazete ve dergilere merak sarar ve bir gün gazete ve dergilerin atıldığı depoyu keşfeder. Dergileri, gazeteleri karıştırıp dergilerden gizlice resim küpürleri keser. Gazete ve dergilerde yazılanları merak eder ve okumaya olan ilk isteği bu arada uyanır. Ağanın karısının bu yazıları nasıl okuyabildiğine hayret eder. Denize karşı da ilk sevgisi burada başlar. Karaağaç köyü deniz kenarında kuruludur. Oturdıkları konağın toprakları da denize yakın bir tepenin ardındadır. O sürekli tepeye çıkar ve mavi denizi, denizin üstündeki martıları seyreder, denizde yüzen vapurlara bakar ve vapur yolcularına el sallar.¹³

Yazarın ailesi bir süre sonra Arsuz’un Ekber köyüne taşınır.¹⁴ Burada oturacak ev bulamayan aile, bir ağacın altında üç ay kadar barınır. Aile fertleri açık alanda yattıklarından dolayı sıtma ve göz hastalığına yakalanırlar. Sonunda toprak bir eve taşınınca hastalıktan kurtulurlar. Baba burada ayakkabı tamir ederek geçinmeye çalışır. Bu arada yazarın en büyük kız kardeşi şehirde hizmetçilik yaparken hastalanır ve ölür.¹⁵ Bundan kısa bir süre sonra hamile kalan anne yeni bir kız kardeş daha dünyaya getirir. Bu kız kardeş ise kör olarak doğar ve bu durum aile için ayrı bir ıstırap kaynağı olur.¹⁶

¹³ Mine, *Bakaya*, 189-230.

¹⁴ Mine, *Bakaya*, 229.

¹⁵ Mine, *Bakaya*, 294.

¹⁶ Mine, *Bakaya*, 313-314.

Yazarın ailesi burada üç yıl kalır. Üçüncü yıl köyde çekirge sürüsünün ekinleri yemesi üzerine açlık sorunu ortaya çıkar. Ağanın mahzeninden buğday çalınca köylüler, hükümet askerleri tarafından cezalandırılmak istenir. Ancak isyan eden köylü olay çıkarır ve bunun sonucunda aile Ekber köyünden de taşınır.¹⁷

Mine'nin ailesi İskenderun'a yakın bir yerde bulunan beyin konağına hizmet için yerleşir. Bu bey Karaağaç köyünde bir zamanlar hizmetinde çalıştıkları ağaydı ve zalim bir insandı. Anne ve baba, ağanın konağında her türlü hizmeti yerine getirmekle sorumluydular.¹⁸

Bu arada Mine sekiz yaşına gelmişti. Annesi onu Ortodoks kilisesi okuluna yazdırdı. Annesi çoğu zaman, kocasından gizli bir şekilde ağanın karısından borç isteyerek okul masraflarını karşılamaya çalışırdı.

Mine, ailesinin maddi açıdan çok zayıf olduğunun farkındaydı ve ailesinin fakirliğinden, babasının içki düşkünü olmasından utanç duyardı. Elbiseleri çok eski ve yıpranmış olduğu için kilisenin dini ayinlerine katılmasına izin verilmiyordu. Bütün bu yaşadığı olumsuzluklar, Hanna'nın daha o yaşlarda bile ailesinin fakir oluşunun sebebini iç dünyasında sorgulamasına yol açmıştı.

Ailesiyle hizmetini gördükleri ağanın yanında bir buçuk yıl kaldıktan sonra İskenderun'daki "Saz mahallesi" ne taşınırlar ve akrabalarının yardımıyla burada tek odalı toprak bir ev yaparlar.

"Saz mahallesi" Samandağ'ından göç etmiş ailelerin oturduğu İskenderun'un kenar mahallelerinden biriydi.¹⁹ Yazar "Saz mahallesi"nde 1939 yılına kadar²⁰ yaşar. Bu mahallede okuyup yazmayı öğrenir ve annesi burada onun "kâğıtla konuşmasının" mutluluğunu duyar.²¹

Fakirliğin ayıp olduğunu düşünen ve fakirlikten utanan Mine'ye bir gün bir adam; *fakirlik ayıp değil ayıp olan şey fakirliğinden utanmandır* deyince onun da hayata bakışı tamamen değişir. Artık fakirlik onun için bir utanç kaynağı olmaktan

¹⁷ Mine, *Bakaya*, 347-358.

¹⁸ Hanna Mine, *el-Mustenka* ', 5-9, Beyrut, 2003.

¹⁹ Mine, *el-Mustenka* ', 31-59.

²⁰ 1939 tarihi Hatay ilinin Türkiye'ye bağlanma tarihidir.

²¹ Mine, *el-Mustenka* ', 66.

çıkar. ²² Zamanla Saz mahallesinde Fayiz adlı gençle tanışır. Bu genç, siyasal faaliyetlerden yakalanmış eski bir militandır ve iki yıl Halep hapishanesinde yattıktan sonra Lazikiye'ye dönmüştür. Mine, Fayiz'in girişimci ruhundan ve fikirlerinden etkilenerek kendisi gibi işsiz gençlerle toplantılara katılır. Fayiz'in fikirleri onda hak arama sürecini hızlandırır ve sendikal faaliyetlerle ilgili fasiküller okumaya başlar.²³ Ayrıca Rus yazar Maksim Gorki'nin kitaplarını okuyup fikirlerinden etkilenir.²⁴

Fayiz ve arkadaşlarının yürüttüğü hareket, yönetime ve Fransız sultasına karşıdır. "Saz mahallesi" sakinleri zamanla bu fikir hareketini özgürlük mücadelesi için tek çıkar yol edinirler. Mine de bu topluluk faaliyetine katılır ve mücadelenin simgesi olarak mahalle çocuklarıyla birlikte bir fikir adamının adını bütün ağaçlara kazarlar.²⁵

Dünya ekonomik bunalımının sebep olduğu sıkıntılar "Saz mahallesi" sakinleri arasında iyice derinleşir. Artık salgın hastalık mahalleyi tehdit etmektedir. Saz mahallesi sakinlerinden tek göz İspiro, halka yılan balığı avlayıp yemeği öğretir. Denizin sunduğu bu bereket tükenince herkes salyangoz avına çıkar. Ancak salyangoz yiyen insanlarda kolera salgını sebebiyle halsizlik ve ishal gibi belirtiler başlar. Ardından zor hayat şartlarına dayanamayıp art arda gelen intiharlar herkesi derinden sarsar. Yazar, bu sırada tek göz İspiro'ya, mücadeleyi ve halkın iktidara isyanını anlatan kitapçıklar okur. Okuduğu bu kitapçıklar yazarı derinden etkiler ve yazar mücadele ruhuyla yanıp tutuşur.²⁶ Yazar, üçüncü sınıftan sonra Ortodoks kilisesi okulundan ayrılarak rüştiye mektebinde öğrenimine devam eder.²⁷ Dördüncü sınıfın yaz mevsiminde de Kırıkhan'a buğday ve mercimek hasadında çalışmak amacıyla gider. Bu, onun sorumluluk almasına vesile olan ilk iştir.

Kırıkhan'da "Şeyh" lakaplı tarla bekçisine günün türkülerini derleyen kitaptan bazı kıssalar okur. "Şeyh" bu olaydan sonra Mine'yi çok sever ve ona buğdaydan fazla pay verir.²⁸

²² Mine, *el-Mustenka*, .94, 95.

²³ Mine, *el-Mustenka*, 247-250.

²⁴ Mine, *el-Mustenka*, 266.

²⁵ Mine, *el-Mustenka*, 286-288.

²⁶ Mine, *el-Mustenka*, 338-353.

²⁷ Mine, *el-Mustenka*, 365.

²⁸ Mine, *el-Mustenka*, 375-395.

Kırıkhan'dan döndükten sonra ailece Soğukoluk'a taşınırlar. Annesinin hastalanması üzerine kendine iş arar. Önce tatlıcı dükkânında çırak olarak çalışır. Sonra tenis sahasında top toplar ardından da yazlıkçılara hamallık yapar.²⁹

Yazar, İskenderun'a döndükten bir süre sonra insanlar arasında Fransa'nın, İskenderun'u (Liva) Türkiye'ye devretme niyetinde olduğuna dair haberler yayılır.

İskenderun'a Türk askerlerinin girmesi üzerine yerleşik Arap ailelerinden bazıları Suriye'ye göç etmeyi tercih eder. Yazarın ailesi de Suriye'ye göç etmek ister.³⁰ O, İskenderun'u bırakıp Lazikiye'ye göçmek istememektedir. Ancak Türklerin ele geçirdiği bir İskenderun'da da yaşamak istemez.³¹ Nitekim Mine'nin yaşadığı bu göç olayı onun ileride yazacağı romanlarında Türkler aleyhinde düşünceler sergilemesine etki edecektir.

Nihayetinde Mine, henüz 14 yaşındayken ailesiyle Lazikiye'ye göç edince amcasının evinde kalırlar. Daha sonra tek odalı rutubetli bir eve taşınırlar. Artık kendine bir iş bulmak zorundadır. Çünkü kız kardeşleri eskiden olduğu gibi burada hizmetçilik yapamazlar.

Bu arada uzun bir düşünme evresi geçiren Mine, Lazikiye tarihçesini anlatan bir kitap alır. Bu kitapla okumanın kendinde bir hobi haline geldiğini fark eder. Ayrıca İskenderun'da Fransız karşıtı bilinçli gençler vardır. Ancak bu bilinçli gençleri Lazikiye'de bulamaz ve hayal kırıklığına uğrar. Böylece bu kitap onda yeni dünyaların kapısını, okuma sevgisini açar.³²

Bu sırada babası, Lazikiye'ye yakın bir yerde zeytin toplayıcılığı yapmaya karar verir. Burası uçsuz bucaksız bir zeytin tarlasıdır. Yeniden bir işe kavuşmanın heyecanıyla, bir kez daha düşüncelere dalar.

Bu defa düşündüğü şey zenginlerin hayatı ve emek harcamadan refah içinde yaşamalarıdır. Toprakta zeytin toplamak için onca çile çeken işçiler ise fakirlik içinde yüzerken, topladıkları zeytinden çok cüzi bir miktar almaktaydılar. Bu ve benzeri ezilmişlikler onda ihtilal fikri uyandırır, aklına Fransız sultasına karşı çıkan

²⁹ Mine, *el-Mustenka*, 403-405.

³⁰ Mine, *el-Mustenka*, 434.

³¹ Mine, *el-Mustenka*, 8.

³² Mine, *el-Mustenka*, 1-62.

İskenderun'daki devrimci gençler gelir. Nitekim İskenderun onun için ihtilal ve başkaldırının simgesi olur.³³

Yapılan bir röportajda yazar, kendisi hakkında şunları söyler:

“Ben mücadele, mutluluk ve insanlık yazarıyım. Ben İskenderun'da insanlarla mutluluğu öğrendim, insanlık için mücadele etmeyi hatta bu uğurda ölümü bile göze almayı öğrendim. Nitekim benim ruhumdaki ilk yeşermeler saz mahallesinde başladı, hayatımın ilk deneyimlerini orada geçirdim. Orada cehaleti yenmek ve insanlığa doğru yolu göstermek için diğer mücadele adamlarıyla kurtuluş için çabaladım.”³⁴

Yazar, 1948 yılında Lazikiye'den ayrılarak Beyrut'a gider. Orada birkaç ay kaldıktan sonra Şam'a geçer. Şam'da *el-İnşâ* gazetesinde yazar olarak çalışır. Bu iş, hayatında yeni bir dönemin başlangıcı olur.

Beyrut'ta kaldığı süre içerisinde posta yoluyla gönderdiği yazılarla ülkesindeki kültürel ve edebi hayat ile ilişkisini sürdürür. Bundan dolayı Şam'a döner dönmez meşhur bir gazeteci olur. Böylece İnşa dergisinde kısa sürede yazarlıktan yazı işleri müdürlüğü konumuna yükselir. Bu dönem yazarın hayatının yoğun bir aşaması sayılır. Gazetede yükseldiği bu başarılı dönemden sonra Husni ez-Zaim, Suriye'de yönetime darbe yapar. Ülkedeki bu yeni yönetim aydınları tutukladığından Mine, kısa bir süreliğine Beyrut'a göç eder (1949). Suriye'de aynı yıl içerisinde bir darbe daha gerçekleşir. Bu defa ki yönetim onu komünist ve radikal solcu olduğundan tutuklamak ister. O sekiz sene sürecek olan gönüllü bir sürgün hayatı yaşar. Bu yıllarda Beyrut'ta başka bir isimle gazetecilik yapar. Bir çivi fabrikasında ve inşaatlarda işçi olarak çalışır. Avrupa'ya, Japonya'ya ve Çin'e gider. Çin Halk Cumhuriyeti'nde uygulamalı Arapça okutmanlığı, Macaristan'da da Arapça okutmanlığı yapar. Budapeşte Radyosu'nda bazı edebiyat programları hazırlar. 1967 Harbinde Arap ordusunun İsrail ordusuna yenilmesi çok zoruna gider ve 17 Eylül 1967'de Şam'a döner.

Ülkesine döndükten sonra Lazikiye'de bir süre psikolojik bunalım yaşar. 1969 yılının sonunda Kültür Bakanlığı'na sözleşmeli telif ve çeviri uzmanı olarak atanır.

³³ Mine, *el-Mustenka*, 76-79.

³⁴ Bkz. <http://www.syrianstory.com/h-mine.htm>.

Hayatının bu döneminde siyasetten çekilerek kendini edebi çalışmalara verir. Yazar nihayet hayatında istikrara kavuşur ve yoğun bir şekilde edebi eserlerini yazmaya başlar.³⁵

2. 1. 1 EDEBİ KİŞİLİĞİ

Modern Suriye edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Hanna Mine, 15 yaşına kadar içinde bulunduğu Türk kültürünü ortaya koyan bir yazar olup bunu romanlarında kullandığı Türkçe kelimelerden belli eder.³⁶ Romanlarında gerçek hayattan uyarladığı kahramanları³⁷ kullanırken okuyucuyla kahramanların ruhlarını romanda yaşanan kurgusal bir ortamda buluşturur. Romanlarındaki tipleri genel olarak basit halk tabakasından³⁸ seçen yazar, bu şekilde bir bakıma toplumsal sorunlara tercüman olmaya çalışır. Ayrıca Hanna Mine, Arap edebiyatında Nobel ödüllü Necib Mahfuz ve 20. yüzyılın Amr b. Ebi Rabi'a'sı olarak görülen Nizar Kabbaniyle birlikte en geniş kitleye hitab edebilen yazarlardan biri konumundadır.³⁹

Hanna Mine'nin, bisiklet tamirciliği, çocuk bakıcılığı, eczanede çırak, berber, gazeteci, tiyatro yazarlığı, devlet memurluğu gibi birçok işte çalışmasına rağmen son durağı yazarlık olmuştur. Yazarlık hayatına başlangıcı gayet mütevazı bir şekildedir. Öncelikle komşularına mektuplar ve devlet işleriyle ilgili dilekçeler yazmakla işe koyulmuştur. Zira o dönemler mahallede okuma yazma bilen kimse olmadığından kendi ifadesiyle o, *mahallenin dili*⁴⁰ olmuştur.

Yazar, Lazikiye'de berber olarak çalışırken çok araştırıp okudu. Bu sırada üç önemli yazar tanıdı. Bunların da önemli kitaplarını okudu. Bunlar: Balzac ve kitabı Goriot Baba, Flaubert ve kitabı Madam Bovaru, Stendhal ve kitabı Kırmızı ve Siyah. Yazar o dönemler bu romanların Arapçaya çevrilmiş nüshalarını okumuştur⁴¹.

Yazar ilk çalışmalarını Şam'da yayınlanan gazetelere göndermiştir. Ayrıca Suriye ve Lübnan dergilerinde küçük makaleler, haberler ve kısa hikâyeler yazmıştır.

³⁵ Cihaner Akçay, *Hanna Mine'nin Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enst.Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998, 44-46,

³⁶ Akçay, a .g .e., 57.

³⁷ Hanna Mine, *el-Mesâbihu 'z-zurk*, Beyrut,2000, 8.

³⁸ Mine, *Mesâbih*, 9.

³⁹ Bkz. <http://www.syrianstory.com/h-mine.htm>.

⁴⁰ Bkz, <http://www.syrianstory.com/h-Mine.htm>.

⁴¹ Bkz., <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=81988>.

Yazar 1947 yılında Şam'a yerleşince *İnşa* dergisinde çalışmaya başlar. Bu dergide yazı işleri müdürü olana kadar çalışmaya devam eder.⁴²

Yazar çok sayıda hikâye yazmıştır; ama bunlar okuyucunun dikkatini çekmemiştir. 1954 yılında yayımladığı ilk romanı *el-Mesâbihu 'z-zurk* çok beğeni kazanmış ve yazar bu sayede tanınmıştır. Mine, 1951 yılında kurulan Suriye Yazarlar Birliği'nin kurucu üyelerindendir. Bu birlik daha sonra 1954 yılında Arap Yazarlar Birliği'ne dönüşmüştür.⁴³

1968 yılında Suriye'de ikinci dönem Arap Yazarlar Birliği kuruluşuna katılmıştır. Zira buraya üye yazarlar kendilerini kültür bahçesi işçileri olarak tanıtmaya çalışmış ve bu kurum kısa sürede edindiği 800 üyeye Suriye'de kültürel hayatı canlı tutma uğraşı vermiştir.⁴⁴

2. 1. 2. ESERLERİ

Nobel ödüllü Necib Mahfuz'dan sonra en başarılı Arap yazarlardan biri sayılan Hanna Mine'nin eserleri on yedi dile çevrilmiştir. Bu dillerden bazıları Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, İngilizce, Rusça, Farsça, Almanca, Özbekçe ve bazı Sovyet dilleridir. 1993 yılında *eş-Şira' ve 'l-'asife/Yelken ve Fırtına* romanı İtalyancaya en iyi çevrilen eser ödülünü almıştır⁴⁵ İlk edebiyat denemesi, bir tiyatro eseri olan Donkişot tarzı eseri idi, ancak bu çalışma pek başarılı olmadı. Yazar bu eserine yönelik şunları söyler:

“İnsanlar Lazikiye'de açtı; yemek, ev, hastane istiyordu. Ben de bunların bir sonucu olarak yazdığım ilk eser olan Donkişot tarzı tiyatro eserimde dünyayı istediğim gibi değiştirdim. Dertlerimi, isteklerimi istediğim gibi ifade ettim. Bu eserim başarısız olmasına rağmen yazmaktan vazgeçmedim; ancak yazarlığın da altın bilezik sayılan bir meslek olduğunu söyleyemem. Yazarlık çile çekmenin en kısa yoludur.”⁴⁶

Yazarın romanları genellikle Lazikiye denizcilerinin hayatını yansıtırken onların denizde karşılaştığı zorlukları da ele alır. Bu bağlamda Arap edebiyatında

⁴² <http://www.syrianstory.com/h-Mine.htm>.

⁴³ Akçay, *a. g. e.*, 56.

⁴⁴ <http://www.syrianstory.com/news11.htm>

⁴⁵ <http://www.syrianstory.com/news11.htm>

⁴⁶ <http://www.syrianstory.com/h-Mine.htm>

deniz, mutlaka Hanna Mine ile anılır. Eleştirmenler yazarın bu tarzına alışkın olduklarından Mine ile denizi, ikiz kardeşe benzetirler.

Mine'nin ilk yazdığı roman olan *el-Mesâbihu 'z-zurk*, edebiyatçılar ve eleştirmenler tarafından günümüz çağının en öğretici eserlerinden biri olarak görülür. Otuza yakın romanı bulunan yazarın sekiz romanı denizcilikle ilgilidir. Yazarın romanlarından bazıları televizyon yapımlarına uyarlanmıştır.⁴⁷

Sonuç olarak farklı dillere çevrilen romanlarıyla adını dünya ülkelerine duyuran Mine'nin en önemli eserleri şunlardır:

1. *el-Mesâbihu 'z-zurk*/ Mavi Lambalar
2. *eş-Şira 've 'l- 'asife*/Yelken ve Fırtına
3. *es-Selc ye 'ti mine 'n-nafize*/Kar Pencereden Gelir
4. *eş-Şems fi yevmin ğaim*/Bulutlu Bir Günde Güneş
5. *el-Yâtur*/Çapa
6. *Bakaya suver*/Hatıralar
7. *el-Mustenka 'Bataklık*
8. *el-Kıtaf*/Hasat
9. *el-Ebenusetu 'l-beyda'*/Beyaz Abanoz
10. *el-Marsad*/Gözlem Evi
11. *Hikâyetu bahharin*/Bir Denizcinin Hikâyesi
12. *ed-Dekal*/Gemi Direği
13. *el-Merfe 'u 'l-ba 'id*/Uzak Liman
14. *er-Rabiu ve 'l-harif*/İlkbahar ve Sonbahar
15. *Me 'satu Dimitriyu*/Dimitri'nin Dramı
16. *Nihayetu raculin şuca'*/Cesur Adamın Sonu
17. *el-Vella 'e*/Çakmak
18. *Fevka 'l-cebel ve tahte 's-selc*/Dağ Üzerinde ve Kar Altında
19. *er-Rahil 'inde 'l-ğurub*/Gün Batarken Giden

⁴⁷ <http://www.syrianstory.com/h-Mine.htm>

20. *en-Nucum tuhakimu 'l-kamer* /Yıldızlar Ayı Yargılar
21. *el-Kamer fi 'l-mihak* /Batarken Ay
22. *Hadese fi Bitahu*/Bitahu'da Olanlar
23. *Arus el-Mevceti 's-Sevde* /Kara Dalgaların Gelini
24. *el-Muğameretu 'l-ahire*/Son Macera
25. *er-Recul el-lezi yekreh nefsehu*/Kendinden Nefret Eden Adam
26. *el-Femu 'l-kerzi*/Kiraz Dudaklar
27. *Hemmametu zerkain fi 's-sahab*/Bulutlarda Mavi Güvercin
28. *Haretu 'ş-Şehadin*/Şehadin Mahalesi
29. *Sira 'u imraeteyn*/İki Kadının Mücadelesi
30. *ez-Zi 'bu 'l-esved*/Siyah Kurd
31. *Hine mate...en-Nahde*/Öldüğünde O Kadın
32. *Şerefu kati 'u tarik*/Eşkiyanın Şerefi
33. *el-Bahru ve 's-sefine ve hiye*/Deniz, Gemi ve O Kadın
34. *el-Mer 'etu zati 's-sevbi 'l-esved*/Siyah Elbiseli Kadın
35. *Nazım Hikmet: es-sicn, el-mar'e, el-hayat*/Nazım Hikmet: Hapishane, Kadın, Hayat
36. *Nazım Hikmet sâiren*/Bir Devrimci Olarak: Nazım Hikmet
37. *Hevacis fi 't-tecribeti 'r-rivaiyye*/Roman Deneyimi Hakkında Düşünceler
38. *Keyfe hemeltu 'l-kalem?*/Edebiyat Hayatına Nasıl Başladım?

2. 2. HANNA MİNE'NİN ROMANLARINDA İŞLEDİĞİ KONULAR VE USLÜBU

Hanna Mine romanlarında birbirinden farklı birçok konuyu işlemiştir. Birbirinden farklı konuları işleyebilmesi de onun ufkunun genişliğini göstermektedir. Bu konuları işlerken de kendine has bir üslup geliştirdiği de gözden kaçmamaktadır.

2. 2. 1. İŞLEDİĞİ KONULAR

Birçok eser yazan Mine, eserlerinde birbirinden farklı konular işlemektedir. Bu konular arasında kendi hayat hikâyesini anlattığı üç otobiyografik (*Bakaya suver*, *el-Mustenka* ve *el-Kıtaf*) eser ayrı konumdadır. Aynı şekilde, *Hikâyetu buhharin*, *ed-Dekal* ve *el-Merfe'u'l-ba'id* adlı üç eserinde ise deniz ve onunla bağlantılı olayları konu edinmiştir. Bunun yanında ülkesinden ayrılıp 5 yıl yaşadığı Çin'de başından geçen olayları da *Hadese fi Bitahu*, *Arusu'l-mevceti's-sevde* ve *el-Muğameretu'-âhire* romanlarında canlı bir şekilde aktarmıştır.

Yazarın, eserlerini yaşamından aldığı öğelerden oluşturduğu açık bir gerçektir. Hayatı boyunca edindiği deneyimler de romanlarını yazmasında etkili olmuştur. Denizde çalışması *eş-Şira* ve *'l-'asife* romanını oluşturmasında etkili olmuşken, limanda işsiz bir halde dolaşırken *Nihayetu raculin şuca* romanını yazmayı aklına getirmiştir. Fransızlardan kaçarken doğada saklanmış ve bu durum el-Yatır romanının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.⁴⁸

Yazarın kendi hayat hikâyesini ele aldığı ilk kitap, *Bakaya Suver* olmuştur. Bu romanda doğduğu şehri, ailesinin yaşadığı maddi sıkıntıları, zalim muhtar/ağadan çektikleri eziyetleri ayrıntılı bir şekilde dile getirmiştir. Bunun yanında son dönem Osmanlı'nın yaşadığı mali bunalım ve mali bunalımın işçi sınıfında yansımalarına yer vermiştir. Buna bağlı olarak ailenin bir dönem ipek böceği yetiştiriciliği ile uğraşırken suni ipeğin piyasaya girmesi ile ipek böceği yetiştiriciliğinin darbe alması ve bunun getirdiği mali bunalımın sosyal hayata yansımalarını ele almıştır.⁴⁹

Yazar, ailesiyle Ekber köyünde ikamet ederken köyde çekirge sürüsünün ekinleri telef etmesi sonucu bir açlık yaşanır. En sonunda köylüler Ağanın mahzenindeki buğdayı çalar. Hırsızlığı tespit için köylüyü cezalandırmaya çalışan Ağaya karşı köylü isyan eder. Bu arada köyün serseri ama iyi kalpli kadını Zennube hırsızlıkla itham edilince sinir krizi geçirip buğday mahzenini yakar. Burada önemsenmesi gereken nokta Zennube'nin kahramanlığı ve cesaretidir. Yazar çocukluk yıllarında yaşadığı farklı mekânlarda kendine bir kahraman edinmiş ve bu kahramanı uzun uzadıya anlatmıştır. Bu kahramanlar ise genellikle içinde cevher

⁴⁸ <http://www.neelwafurat.com/itempage.aspx?id=lbo64-0&search=offers>

⁴⁹ Mine, *Bakaya*, 167-168, 171.

taşıyan ancak toplum tarafından kötü bilinen kimselerdir. Lazikiye'ye bağlı bir köyde yaşayan hayat kadını Zennube, yazarın annesinin dayısı ve daha niceleri bahsettiğimiz bu kahramanlardandır.

el-Mustenka' romanında yazar, okul yıllarını ve yerleştiği "Saz mahallesi"nin fakirlik içinde geçen günlerini anlatır.

Çöplükten işe yarar eşyaları toplayıp satması, okuldaki en fakir ailenin çocuğu olduğu için ayrıma tabi tutulup içkici babasından utanç duyması en çok üzerinde durduğu noktalardır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı öncesi yaşanan mali bunalımın yanında İskenderun'un Fransızların işgalinde olması gibi sebeplerden dolayı halkın karşı karşıya kaldığı işsizlik ve açlık sorununa da değinir.

Yazar *el-Kıtaf* romanında yer yer deniz tasvirlerine yer verir. Yine kendi hayatını anlattığı bu romanda yaşadığı mekân olan Lazikiye tasvirlerine de geniş yer ayırır.⁵⁰ Romanın ilerleyen bölümlerinde yazar, zeytin toplayıcısı olan çiftçilerin yaşadığı hayatın sıkıntılarını anlatır. Özellikle zeytin tarlalarına sahip olan zenginlerin adil olmayan bir bölüşüm yaparak 10 da 1 hisseyi yorulan çiftçiye fazla görmelerini ve bir avuç zeytin çalan çiftçinin günlerce hapsedilmesini belirgin bir şekilde eleştirir.

Hadese fi Bitahu romanında yazar, ülkesinden kaçan siyasi bir karakteri canlandırır. Romanın kahramanı Zübeyd, Suriye'den siyasi görüşleri dolayısıyla Çin'e kaçar. Çin'de diplomat olacak öğrencilere Pekin Üniversitesi bünyesinde pratik Arapça ve telaffuz dersleri verir. Bu arada yazar, olaylar arasında geniş bir şekilde Çin'in siyasi yapılanmasından gelenek-göreneklerinden bahseder. Çin'in Rusya ile olan soğuk savaşı, Çin-Rus ilişkileri gibi konulara değinir. Buna ek olarak yazar, şarap, aşk, kadın-erkek ilişkilerine ayrıntılı bir şekilde yer verir.

Arus el-Mevceti's-Sevde romanı *Hadese* romanının devamı mahiyetindedir. Yazar, roman kahramanı olan Zübeyd merkezli olaylara değinerek yabancılarla Çinliler arasındaki kadın-erkek ilişkisine değinir. Zira Çin'de bir Çinlinin bir yabancıyla iş arkadaşlığı dışında herhangi bir ilişkiye girmesine izin verilmemektedir. Bunun sebebi ise Çin işgali sırasında Çinlilerin işgalci güçlerden oldukça eziyet görmeleridir. Çin bağımsızlığını kazandıktan sonra yabancılara

⁵⁰ Mine, *el-Kıtaf*, 1-30.

sadece sosyalist yapının güçlendirilmesi için başvurmuş, bunun için de yurtdışından birçok yabancı getirmiştir.⁵¹ Bu arada iyice gerilen Çin-Rus ilişkileri sonucunda Rus yönetimi, Rus vatandaşlarının tamamını Çin'den geri çağırıştır.⁵² Romanda tartışılan konular arasında işte bu Rus-Çin ilişkisi de vardır. İki sosyalist ülke olan (1960lı yıllar) Rusya ve Çin arasının daha da açıldığından *el-Muğameretu'l-ahire* romanında devamla bahsedilir. Çin'de ikamet eden Rus vatandaşlarının geri dönüşü herkesi derinden sarsmış, Çin'de yaşayan yabancılar arasında Rus taraftarlığı gibi kesin çizgilerle ayrılan bir hizipleşme aranmaya başlanmıştır. Çin'de çalışan herkes Çin taraftarı olmak zorundadır. Rus haklılığını savunmak sınır dışı edilmek için yeterli bir sebeptir.⁵³

Yazar, çok baskın olmasa da *el-Vella'e* romanında Fransızlara karşı bir uyanış hareketi başlatmanın peşinden sürüklenmiştir. Romanda gizlenen sır perdesi hep bu mücadelenin bir parçası olan ve uyanışı sağlayan broşürler ve makaleler olmuştur. Yazar, güzelliğiyle erkeklerin ilgi odağı olan Frusya'yı ise romanın merkezine yerleştirerek o dönemler Fransızlarla yapılan istihbarat olaylarını gün yüzüne çıkarmaya çalışmıştır. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir husus da romana hâkim olması gereken konu bütünlüğünü, bu romanda sağlayamamıştır.

Yazar, romanın başlarında akıl-din çatışmasını işlemiştir. Bu hususta Kuddüs Lavindyus ile Üstat Suphi'nin çatışmaları, fikirleri karşılaştırmalı olarak okuyucuya sunulmuştur. Buna göre Üstat Suphi, insanları düşünmeye yönlendirirken Kuddüs Lavindyus düşünmeyi şeytan işi olarak gösterir. Bu kısım bir bakıma skolâstik dönem din adamlarının düşünmekten ve akli kullanmaktan alıkoyucu tutumlarını hatırlatır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde ise Üstat Suphi, Fransızlara karşı verilen mücadelenin lideri olarak sunulur. Üstat Suphi, insanların özellikle liman ve demiryolu işçilerinin fikirsel uyanışını sağlamak için akla ve düşünceye verdiği önemle ön plana çıkar. Buna karşın Kuddüs Lavindyus Fransızların taraftarı olarak insanları düşünmekten alıkoymaya ve 'günahtır' söylemleriyle Teneke mahallesi halkını uyutmaya çalışır.

⁵¹ Hanna Mine, *Arus el-mevceti 's-sevde'*, Beyrut, 2000, 282.

⁵² Mine, *Arus*, 290.

⁵³ Hanna Mine, *el-Muğameretu'l-âhire*, Beyrut, 2002, 25, 26.

es-Selc ye'ti mine'n-nafize romanının kahramanı olan Feyyaz, üniversitede ders veren bir hocadır. Düşünce suçlusu olduğundan hapse girmemek için vatanından kaçır. Bu kaçır sırasında istihbarat güçleri sürekli yerini bulur ve o, sürekli yer değiştirir. Feyyaz, bu kaçır sırasında pencere arkası gizli aşklar yaşır, hiçbir zaman konuşamadığı sevgililere özlem duyar. Sevgililerinin merak ettiği dünyalarını düşünür. Bu aşklar onun gurbette yaşadığı kaybolmuşluğun sığınağı olur, ruhunu ısıtır. Feyyaz, kaçıruları sırasında fırsat buldukça takma isimlerle hikâyeler yazar ve merak edilen adam olur. Yazar, bu romanında dönemin düşünsel yasaklarını Feyyaz'ın yaşadığı sefil ama onurlu hayatta gözler önüne serer.

er-Rabi' ve'l-harif romanın kahramanının ise Kerem adlı bir şahıstır. Kapalı bir toplum olan Çin'in yabancılarla kaynaşmaması olgusun işler. Bu durumu Çin'de çalıştığı süre içinde Kerem'i yalnızlık duygusuyla baş başa bırakmıştır. Buna karşın Macar halkının yeniliğe açık, özgürlükçü bir toplum olması Kerem'in hemen bir kız arkadaşı edinip çevre oluşturmada olumlu katkılarda bulunmuştur. Zira Çinli bir kadın Çinli olmayan bir erkeğe kapalıyken Macar kadını toplumun özgürlükçü tutumuyla kadın-erkek ilişkisi konusunda çok rahat bir tavır sergilemektedir.⁵⁴

Yazar, Macaristan'ın genel durumu ve içinde yaşayan yabancı uyruklu vatandaşların meşguliyetleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre Macaristan'a gelen Afrika kökenli ya da Arap gençlerin kaçakçılıkla uğraştığını, ülkelerine dönmek için Macaristan'da evlenip ikamet ettiklerini anlatmaktadır. Bunun yanı sıra sosyalizmi benimsemiş yabancı uyruklu vatandaşların da kendi ülkelerindeki sosyalist mücadeleye dışardan katıldığına değinmektedir.⁵⁵ Buradan varılacak bir genellemeyle yazarın romanları hakkında şunu söyleyebiliriz: Yazar, genellikle seçtiği konularda sosyalizmi benimsemiş bir ülkede barınan yabancı uyruklu vatandaşların vatan özlemini ve sosyalist mücadeleyi ele almaktadır.

Mısır'da Abdu'n-Nasır güçleri İsrail ile çatışmaya geçmek üzereyken Kerem ve arkadaşları gösteriler düzenleyerek bu çatışmaya engel olmak istemişlerdir. Yapılan gösterilere birçok Arap ve Macar katılmıştır. Gösterilerin ana teması savaşa ve sivillerin ölümüne engel olabilmektir.⁵⁶ Bu da gösteriyor ki yazar Kerem'in rolü

⁵⁴ Hanna Mine,, *er-Rabi' ve'l-Harif*, Beyrut, 1991, 88.

⁵⁵ Mine, *er-Rabi'*, 176,177

⁵⁶ Mine, *er-Rabi'*, 302-312.

aracılığıyla güncel olayları aktarma ve toplumu örgütleme misyonunu kendine yüklemiştir.

Yazarın ilk başarılı romanı olan *el-Mesâbihu'z-zurk*, İkinci Dünya Savaşı sırasında Suriye'de ve özellikle de Lazikiye'de yaşanan olayları aktarır.⁵⁷ Öte yandan bu roman, savaşın insanlarda bıraktığı izlerin hayatlarına etkilerini konu edinmektedir. Dolayısıyla bu romana, sosyal içerikli tarihi roman diyebiliriz.⁵⁸

er-Rahil 'inde'l-ğurub romanında yazar, döneminin siyasi olaylarına değinirken toplumda özgürlük, hak, adalet gibi konuları yerleştirmek için mücadele veren fedailere değinmektedir. Ayrıca denizci olan el-Leccavi vasıtasıyla deniz ahlakı ve denizcinin karakteri hakkında da kendi düşüncelerini aktarmaktadır. Dikkat çeken husus, denizcinin ahlakî yapısını ayrıntılı bir şekilde ele alması ve denizcinin yapısında olması gereken ve sakıncalı görülen unsurları ortaya koymasındır.

Lazikiye'de geçen roman mücadelecî fedailerin hapisyanede emniyet güçleri tarafından uğratıldıkları işkence ve baskıları bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Zira bu olayları anlatan roman o dönemin gizli kalmış yönlerini ortaya koyan bir belge niteliği taşır.

el-Yâtur romanında ilginç bir kişilik sergileyen Zekeriya el-Mersinli, maharetli bir denizci olmasına rağmen kadına ve içkiye düşkündür. Şehrin limanına dadanan bir balınayı yakalar. Balınanın iç organlarını, meyhane işleten Zuhruyadis iki lira ve bir miktar içki karşılığında satın alır. Bazı balıkçılar el-Mersinli'yi kandırarak Zuhruyadis'in balınanın iç organlarını sırf içerisinde altın ve elmas bulunduğu için istediğini söylerler. Bunun üzerine el-Mersinli, Zuhruyadis'ten elmas ve altınları geri ister; ancak Zuhruyadis vermez. el-Mersinli böylece Zuhruyadis'i öldürür ve ormanda deniz kıyısına yakın bir yerde tek başına vahşi hayatı yaşar. Şehir halkına çok kızgın olan el-Mersinli uzun bir süre şehre dönmek istemez, toplumdan ve insanlardan kaçır, şehir halkının ihaneti onu çok üzer. Yalnız kaldığı süre içerisinde hayatı, denizi ve doğayı düşünür. Bu arada kocası askere gitmiş ama bir daha dönmemiş Türkmen kadınıyla tanışır ve ona aşık olur. Türkmen kadını, el-

⁵⁷ Mine, *el-Mesâbih*, 9.

⁵⁸ Mine, *el-Mesâbih*, 9, 10.

Mersinli'ye gerçek sevgiyi tattırır. Aylarca doğal koşullarda yabancı bir hayat yaşayan el-Mersinli için yarın diye bir kavram kalmamıştır. Ancak bir gün bazı denizcilerin limana bir balinanın geldiğini söylemesi üzerine tekrar şehre döner ve roman biter. Burada yazar, diğer romanlardan farklı olarak siyasi olaylara, ikinci dünya savaşına ve toplumsal problemlere değinmemiştir.

eş-Şira' ve'l-'asife'de ise, isminden de anlaşılacağı gibi *yelken ile fırtınanın* mücadelesini merkeze alırken Nazi Almanyası ile Rusya arasında geçen savaşa da değinir. Romanın büyük kısmında fırtınanın oluşmasına sebep olan denizkızı efsanesine bağlı olarak denizcilerin fırtınayla mücadelesi de yer alır. Denizin fırtınalı olduğu durumlarda cereyan eden olayları ayrıntılı olarak ele alır. Yazar olayları aktarırken denizi ve fırtınayı kişiselleştirir ve denizciyle denizi savaşan iki grup olarak tasvir eder.

Romanı, aslında kendi içinde üç ana konuya ayırabiliriz. Birincisi yukarıda bahsedilen temel kurgu niteliğindeki yelken ile fırtınanın mücadelesi iken ikincisi İkinci Dünya Savaşı içindeki Nazi Almanyası ve Rusya arasındaki mücadele, üçüncüsü de limanda yaşayan denizcilere bağlı olaylardır. Bu da denizcilerin hayatından aile yaşamına ve limanda Turusi'nin kahvesinde geçen diyaloglara kadar geniş bir yelpazeyi kapsar.

Nihayetu raculin şuca' romanında yazar, kaba yapılı bir çocuk olan Müfid'in köyünden ayrılmasıyla ölene kadar başından geçen olayları konu almıştır. Müfid'in limanda çalışmaya başlamasıyla liman hayatında dönen dolapları liman işçilerinin limanda var olan sulta altında ezilerek sendika kurmaya hazırlanması ikinci planda vurgulanan konular olmuştur. Müfid, romanda gelişen olaylar sırasında her zaman tek başına hareket etmiştir. Ne var olan sultaya boyun eğmiş ne de sendikacılar sınıfına katılmıştır. Müfid kendi varlığına güvenerek girdiği kapalı bir kutu sayılan liman hayatını tanıyıp kendine yer edinmeye çalışırken, yalnız kalmış ve kaybedenlerden olmuştur.

Hikâyetu Bahhar romanında bir denizci olan Sait Hazzum'un hayatı anlatılır. Sait Hazzum bir denizcidir ve deniz hayatı üzerine tecrübelerinden kesitler sunulur. Sait bir bakıma yazarın hayallerinde kurgulamak istediği karakter olarak karşımıza çıkar. Yazar her zaman Türklerin sultası altında olmayan bir İskenderun hayal etmiş.

Ancak bu hayal gerçekleşmemiştir. Yazar bu hayalini romanda Sait Hazzum'a yaşatmıştır. Bunun yanında olaylar hep denizcilik ve deniz hayatı etrafında dönmüş. Denizde ticaretin durması ve işçilerinin işten çıkarılarak malların telef olması gibi ekonomik krizin yansımaları da aktarılmıştır. Ayrıca Sait'in aile hayatının denizcilikle alakalı sorunları da anlatılmıştır. Sait'in babası ekonomik bunalım sonucu denize açılmaz ve para kazanamaz. Bundan dolayı aile içinde o zamana kadar yaşanmamış maddi bir yoksunluk oluşur. Romanda yaşanan mali bunalım bütün dünyada yaşanmıştır. Dolayısıyla onlar da bu dünyanın bir parçası olarak aynı sıkıntıyı yaşamaktaydılar. O dönemler aç kalmayan tek sınıf çiftçiydi. Çünkü onlar topraklarını ekerek yiyeceklerini temin edebilmekteydiler. Buna karşın köyden şehre göçmüş çiftçiler, işlerin durması sebebiyle aç kalmıştır.⁵⁹

Hikâyetu bahhar'ın devamı olan *ed-Dekal* romanı Sait'in hapse atılmasını ve orada geçirdiği üç yılın anılarını kapsar. Buna göre Sait, babasının bindiği geminin batmasından sonra yaptığı su altı aramalarında bulduğu cesedi karakola haber vermediği için tutuklanır. Cesedin Fransız askere ait olması onu cesetten sorumlu kılar ve üç yıl hapis yatar. Bu arada hapiste açlığın, sefaletin insanı düşündürdüğü durumları görür. Hapse atılanların hepsi mücadeleci vatanseverlerdir. Bunların tek suçu Fransızlar aleyhinde gösteriler yapmaktır. Bundan dolayı Fransızlar aleyhine en küçük bir faaliyette bulunan en azından üç yıl hapis yatmaktadır. Bu bağlamda döneminin sosyal ve siyasi boyutunu çok iyi yansıtan roman, toplumun çektiği eziyetleri ve insanların Fransız nüfuzu altında maruz kaldığı baskıyı bütün gerçekliğiyle dile getirmiştir.

Babasının kaybolmasından sonra olaylar Said'i babasının ününü sürdürmeye sürükler. Buna rağmen Sait, kahraman konumuna bilinçli bir şekilde varamamıştır

Sait, hapisten çıktıktan sonra Fransızların İskenderun'u ele geçireceği haberini alır. Bunun üzerine Sait, büyük bir bunalım yaşar ancak ailesiyle Lazikiye'ye göç etmeyi tercih ederler.⁶⁰ Bu romanda aynen *el-Mustenka*' romanında olduğu gibi Hanna ve ailesinin Lazikiye'ye göç etmesi olayının benzeri anlatılmaktadır. Bu da gösteriyor ki yazar, yaşadıklarından etkilenerken romanlarını yazmaktadır. Yalnız *ed-Dekal* romanında yazarın, tasvir ettiği baba, kayıp olmasına rağmen gelmesi umut

⁵⁹ Hanna Mine, *Hikâyetu Bahhar*, Beyrut, 2005, 265.

⁶⁰ Hanna Mine, *ed-Dekal*, Beyrut, 2006, 118.

edilen bir kişidir. Oysa *el-Mustenka*' romanında ise bunun tam tersi bir durum vardır. O dönemlerde yazar, babasından hoşlanmamakla beraber babasını örnek alınacak bir kişi olarak da görmemektedir.

Mine, bu romanında bir liman şehrinde gelenekleşmiş hayatı da anlatır. Örneğin denize yakın mahallelerde gece hayatı ve gazinolar ünlüdür. Denizciler burada içki içer, kadınlarla gönül eğlendirir, Fransız askerler de burada aynı şeyi yapardı. Bütün bunlar liman kentinin alışılmış yüzlerindendi.⁶¹

Yazar ayrıca bu romanda Lazikiye'de ender olarak rastlanan vatansever gençlerden de bahsetmiştir. Bu gençler İskenderun'daki mücadeleciler gençlere nazaran seslerini pek fazla duyuramamış bir kitledir.⁶²

Sait, Lazikiye'nin liman kahvesinde otururken yanına babasını tanıyan bir adam oturur ve sendikadan bahseder. Sendika olsaydı işçilerin durumunun daha düzgün olacağını ve Fransızlara karşı hak arayabileceklerini anlatır. Liman işçilerinin sendika oluşturma faaliyetleri *Nihayetu raculin şuca*' romanında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

Roman boyunca Sait'in babası gibi ünlü bir denizci olma çabası anlatılırken onun denizde yaşadığı tecrübeler de geniş yer verilir. Romana hakim genel anlayış "yaşarken öğrenmek" anlayışıdır. Romanda geçen bütün olaylar ve Sait'in tecrübeleri hep bu anlayışa dayandırılmıştır.

el-Merfe'u'l-ba'id romanında yazar, Said'in sefer sırasında yakalandığı fırtınadan kurtularak babasını farklı limanlarda aramasını ve birkaç yıl sonra Lazikiye limanına dönüşünü anlatır.⁶³ Ardından limanda bulunan bütün reislerin meftun olduğu güzel kadın Katerin'in reislerle gönül eğlendirerek onların hayatını cehenneme çevirmesini dile getirir.⁶⁴ Ayrıca meyhanede zaman geçiren denizcilerin buhranları ve yaşama dair sıkıntılarını dile getirir.⁶⁵

Eserlerinden iki tanesi vardır ki ülkemizde yetişmiş bir edebiyatçıyı ele almasından dolayı bizi de daha yakından ilgilendirmektedir. Bu eserlerinden

⁶¹ Mine, *ed-Dekal*, 132.

⁶² Mine, *ed-Dekal*, 161.

⁶³ Mine, *el-Merfe*', .5-20.

⁶⁴ Mine, *el-Merfe*', .35.

⁶⁵ Mine, *el-Merfe*', 30-38.

birisinde isminden de anlaşılacağı gibi Nazım Hikmet'in devrimci yönünü anladığı şekilde işlemeye çalışmıştır.⁶⁶ Diğer eseri olan *Nazım Hikmet: es-sicn. el-mer'e. el-hayat* adlı kitap ise, Hanna Mine'nin Nazım Hikmet üzerine 1978 yılında yazdığı bir araştırma kitabıdır. Mine, Macaristan'da kaldığı iki yıl içerisinde sosyalist sistemden fazlasıyla etkilenmiş, Macaristan'da yaşayan sosyalizm hayranı Türk gençler vasıtasıyla Nazım Hikmet'in şiirleriyle tanışmış ve görüşlerinden etkilenmiştir.

Mine, söz konusu kitabında Nazım Hikmet'i, yaşadıkları, hayatına giren kadınlar ve hapisanede geçirdiği günler yönünden incelemiştir. Yazarın amacı Nazım Hikmet'in biyografisini yazmak değil, Nazım Hikmet'in şiirlerinde hayatının izlerini aramaktır.⁶⁷

Kitabın ilk iki bölümünde, Nazım Hikmet'in şiirlerinden kesitler vererek hayatının yansımalarını ele almıştır. Ayrıca şiirlere dayanarak yazarın hayatıyla bağlantılı olanları yorumlamıştır.⁶⁸ Kitabın ilerleyen bölümlerinde ise, Nazım Hikmet'tin aşık olduğu kadınlara ve sevgilileriyle mektuplaşmalarına yer vermiştir.⁶⁹

Kitabın sonlarına doğru yazar, Nazım Hikmet'in hapisane yıllarında yazdığı mektup ve şiirleri Arapça'ya çevirerek vermiştir.⁷⁰ Böylece Nazım Hikmet'in hayatını bu üç ögeye dönük olarak ayrıntılı bir şekilde inceleyen yazarın, Nazım Hikmet'ten ileri derecede etkilendiği gayet açıktır.

2. 2. 2. GENEL USLUBU

Yazarın üslubuna genel olarak bakıldığında da bire bir yaşadığı olayların bu üslubun oluşmasında etkisi hemen görülmektedir. Nitekim, *Bakaya Suver* romanında yazar üç yaşına kadar başından geçen olayları annesinin anlattığı kadarıyla ifade eder ve yer yer tamamen annesinin ağzından da aktarır. Bazen geçmişteki hatıralarla ilişkili olarak daha ileriki zamanlarda meydana gelmiş olaylara da yer verir. Yazar, ailesiyle Karaağaç köyüne yerleştikten sonra ise hatıralar netleşir ve olayları net bir şekilde aktarabilir. Romanın ilk birkaç bölümünde tasvirler çok ağırlıktayken olay kahramanlarının olaylar karşısındaki duygularını belirgin bir şekilde dile getirir.

⁶⁶ Hanna Mine, *Nazım Hikmet Sairen*, Daru'l-Adab, Beyrut, 2000.

⁶⁷ Mine Hanna, *Nazım Hikmet: es-sicn. el-mer'e. el-hayat*, Daru'l-Adab, Beyrut, 1983, 29.

⁶⁸ Mine, *Nazım Hikmet: es-Sicn*, 8-56

⁶⁹ Mine, *Nazım Hikmet: es-sicn*, 98.

⁷⁰ Mine, *Nazım Hikmet: es-sicn*, 257-258.

Bazen kahramanların duyguları ve doğa olayları arasında paralellik gözlenir. Örneğin, yağmurlu havalarda kahramanlar hüzünlüken, baharda mutlu olabiliyorlar. Yer yer karşılaştırmalara da başvurur. Örneğin yazar, köy-şehir yaşamını karşılaştırırken, muhtarın toprağındaki yaşam ile Karaağaç köyünde sürdürdükleri yaşamı da karşılaştırmıştır.

Yazar kendi hayatını *el-Mustenka*' romanında anlatmaya devam eder. Yazarın anlatımı, ailesiyle yerleştiği İskenderun'daki 'Saz mahallesi'nin tasviri ve mahalle sakinlerinin yaşam tarzını ayrıntılı bir şekilde ortaya koymasıyla göze çarpar. Özellikle toplumsal gerçeklik yönünden toplumun fakir kesiminin çektiği eziyetler, açlık ve meşakkatli hayat şartları üzerinde durmuştur. Bu romanda diğer romanlara oranla daha sade bir dil kullanan yazar, uzun tasvirleri sırasında okuyucuyu sıkın kasvetli havadan ayrılmış biraz daha anlaşılır ve eğlenceli bir anlatım ortaya koymuştur.

Yazar, bu romanda kahraman olarak Fayiz'i ön plana çıkarmış ve Fayiz'in özgürlük mücadelesini övgülü cümlelerle aktarmıştır.⁷¹ Yazarın eserine uygun gördüğü isim de ilginçtir. Kendi hayatını anlatırken *bataklık* ismini seçmesi, yaşadıklarından mutlu olmadığı ve adeta unutulması gereken hatta bir daha hatırlanmaması gereken bir geçmiş olarak gördüğü anlamına gelmektedir.

el-Kıtaf romanında ise diyaloglara⁷² ağırlık verdiği gibi Lazikiye şehrinin ve denizinin manzara tasvirlerini uzun uzadıya anlatmıştır. Hatta Lazikiye şehrinin merkezini kitabın ilk iki bölümünde ayrıntılı olarak aktardığında bu aktarım 1930'lu yılların Lazikiye şehri tasvirinin canlı bir belgesi olacak yoğunluktadır.⁷³

Belli bir süre Türkiye'de yaşadığı için romanlarında Türkçe kelimelere sık sık yer verir:⁷⁴ Yazarın burada da ön plana çıkardığı kahramanları vardır. Zeytin toplayıcılığı sırasında ön plana çıkardığı ve cesaretini uzun uzun anlattığı kahraman, kız kardeşidir. Kız kardeşinin zeytinlik sahibine karşı çıkışını, yılgınlık anlarında halkı ayaklandırıp zeytinin bozulmasına, dolayısıyla zeytin toplayıcılarının emeğinin

⁷¹ Mine, *el-Mustenka*, .294, 295.

⁷² Örnek diyaloglar için bakınız. *el-Kıtaf*, 127-146.

⁷³ Lazikiye şehrinin ayrıntılı tasvirleri için bkz. *el-Kıtaf*, 1-30.

⁷⁴ Mine, *el-Kıtaf*, 34, 35.

heba olmasına engel oluşunu belirgin bir şekilde anlatır.⁷⁵ Öte yandan yazar, halka mesaj vermeyi asla ikinci plana itmez. Örneğin, kız kardeşleriyle zeytin toplarken yaptığı diyaloglar⁷⁶ ya da sıkılıp gezmeye çıktığı bir anda karşılaştığı zeytin çavuşuyla yaptığı siyaset üzerindeki konuşmalar dikkat çekicidir. Ayrıca yazar, halka, halktan gelen kahramanlar yoluyla siyasiler tarafından nasıl uyutulduklarını anlatmaya çalışmıştır.⁷⁷ Yazar, zeytinlik sahibinin kızı Reife'yle aralarında bir diyalog daha geçer. Bu diyalogda yazar, toplumun bir uyanış sürecine girmesi açısından sahneyi oturtmakta ve merkeze kahraman olarak kendini koymaktadır. Bu noktada yazar, ileride üstleneceği toplumsal uyanış görevinin sinyallerini münakaşa ile vermektedir.⁷⁸

Yazar *Hadese fi Bitahu* romanında diğer romanlarından farklı olarak roman baş kahramanın tuttuğu günlükten kesitler sunarak sık sık geçmişe atıflarda bulunur.⁷⁹ Anlatım açısından ise olayları diyaloglar halinde sürdürürken olaylar bazen yazarın kendi ağzından bazen de romanın başkahramanı Zübeyd tarafından aktarılır.

Arus el-mevceti's-sevde romanı üç kitaptan oluşan bir serinin ilk romanı olup yazar, burada Müslüman bir karakteri canlandırmıştır. Bu durumu kahramanın diyaloglar arasında söylediği gibi, *En büyük cihad nefisle olan cihaddır. İlim Çin'de de olsa alınır*, aktardığı⁸⁰ hadisi şeriflerden anlayabiliriz.

el-Muğameretu'l-ahire romanında yazar, *Hadese fi Bitahu* ve *Arus el-mevceti's-sevde* romanlarındakine benzer bir üslup kullanmıştır. Bu bağlamda romanda geçmişe dönük anlatımlar da bulunmasına rağmen Rus-Çin ilişkilerine, geçmişe dönük anlatımları içeren güncelerde yoğun olarak değinmiştir. Günceler haricindeki anlatım olan şimdiki zaman kesitlerinde ise roman kahramanı Zübeyd'in ilişkileri ve iç dünyasında yaşadığı ruhsal evrelere değinmiştir.

Yazar önceki romanlarını bölümlere ayırmışken *el-Vella'e* romanını bölümlere ayırmamıştır. Romanda genel olarak bir esrar perdesi yaratarak okuyucuda merak

⁷⁵ Mine, *el-Kıtaf*, 179-181.

⁷⁶ Mine, *el-Kıtaf*, 170.

⁷⁷ Mine, *el-Kıtaf*, 201, 202.

⁷⁸ Mine, *el-Kıtaf*, 243, 244.

⁷⁹ Hanna Mine, *Hadese fi Bitahu*, Beyrut, 1998, 72-148.

⁸⁰ Mine, *Hadese*, 96.

duygusunu uyandırmaya çalışmıştır. Romanın kahramanı Ferah, dayısının kızı Frusya'nın gizli ilişkilerini, görüştüğü kişilerle olan bağı, edindiği izlenimleri parça parça birleştirerek çözmeye çalışmıştır.

es-Selc ye'ti mine'n-nafize romanını iki bölüme ayırmış ve her bölümü kendi içinde alt bölümlere ayırmıştır. Ancak bölümler birbirinden bağımsız değil, biri birinin devamı niteliğindedir.

Roman kahramanı Feyyaz, kendisiyle benzer nitelikler taşımaktadır. Onun gibi Feyyaz da aynı mücadeleci ruha sahiptir. Yine o, okul yıllarında ailesinin fakir olmasından dolayı okul gezisine gidememiş ve bu durumu anlayan öğretmeni kendisine yardım etmek istemiş; yazarsa, bu yardımı reddetmiştir. Aynı durum okul yıllarında Feyyaz'ın başından geçmiştir. Buna ek olarak kendisi küçük yaşta çalışma hayatına atılmışken Feyyaz da aynı şekilde çalışma hayatına erken yaşta atılmıştır.⁸¹ İşte bütün bu öğelerin benzerliği göz önünde bulundurulursa Feyyaz yazarın ta kendisidir diyebiliriz. Dolayısıyla yazar, romanlarında kendi hayatını yansıtmıştır.

er-Rabi' ve'l-harif romanında farklı bir özellik olarak görebileceğimiz yönlerden birisi de yazarın roman kahramanlarının hayat hikâyelerini özet bir şekilde vermesidir.⁸² Nitekim diğer romanlarıyla kıyaslandığında bu romanda yer alan kahramanların hayat hikâyelerini net bir şekilde vermiştir. Bu yöntem hayat hikâyesi verilen kahramanların kimliği hakkında okuyucunun zihninde üstü kapalı soruların oluşmasını engellemiştir. Buna dayanarak diğer romanlarda yer alan kahramanların geçmişi net bir şekilde verilmediğinden okuyucunun zihninde roman kahramanları hakkında üstü kapalı sorular oluşabilmektedir.

Bu romanda Nazım Hikmet'in etkisi açık bir şekilde fark edilmektedir. Yazar Nazım Hikmet'in şiirlerinden alıntılar yapmış, Nazım Hikmet'in görüşlerine değinmiştir.⁸³ Ön plana çıkan bir unsur da yazarın romanda, kendi ideolojisine yönelik mesajlar vermesidir. Böylece romanda sunulan olayların gerisinde üstü kapalı mesajlar aramaya gerek kalmamıştır. Vatan kavramı roman kahramanı Kerem için vazgeçilmez bir değerdir. Öyle ki Macar kadınlarının Kerem'e olan düşkünlüğü bile Kerem'i bu değerden uzak tutamamıştır. Buna rağmen romanda iki değer

⁸¹ Hanna Mine, *es-Selc ye'ti mine'n-nafize*, Beyrut, 1999, 86.

⁸² Mine, *er-Rabi'*, 113.

⁸³ Mine, *er-Rabi'*, 326.

mücadelesi fark edilir. Kerem, vatan sevgisi ve kadına olan düşkünlük arasında gelgitler yaşamış ve sonuçta üstün gelmesi gereken asıl değer olan vatan ögesi ağır basmıştır. Bunun için Kerem vatanına dönerken görüştüğü kadınlardan hiçbirisiyle vedalaşmamıştır.⁸⁴

Yazar *el-Mesâbihu 'z-zurk* romanında gerçek hayattan örnek alınarak romana aktarılmış kahramanlar seçmiştir.⁸⁵ Roman kahramanlarından olan Muhtar Cureys, el-Halebi, es-Safetli, Kondulfet, Ebu Faris gayet canlı karakterlerdir. Gerçek hayattan uyarlanmış oldukları için onlarda doğal bir hava vardır. Bu kahramanları çoğu zaman günlük hayatımızın bir kesitinde bulabiliriz⁸⁶

Yazar, *er-Rahil 'inde'l-ğurub* romanını kendi içinde yedi bölüme ayırmıştır. Yedinci bölümden sonra bir de “et-tedai” (düşünceleri akla getirme) bölümü eklemiştir. Bu bölümde Leccavi, aradığı huzuru bulmuş, denizle dertleşmiş; dostlarıyla yüzleşmiştir. Buna bağlı olarak kendi iç dünyasında açığa çıkaramadığı hakikatleri de itiraf edebilmiştir.⁸⁷

el-Yâtür romanında, yazar bir tek kahramanı ön plana çıkarmıştır. O da denizci Zekeriya el-Mersinli'dir. el-Mersinli ormana kaçar ve burada askerden saklanarak tek başına yaşamaya çalışır. Zekeriya el-Mersinli, ormanda tek başına yaşamaya çalışırken Feyyaz, dostlarının evlerinde gizlenerek yaşamıştır. Bu iki kahraman kaçak bir hayat yaşarken kendi kendilerine düşünmüş, kendi hayal dünyalarında yaşamışlardır.

Yazar, roman kahramanı olan Zekeriya el-Mersinli'yi iç monolog yoluyla konuşturarak kahramana, bir filozof havası vermiştir. Böylece kahramana, iç dünyasında kendi kendini sorgulama imkanı sunmuştur.⁸⁸

Yazar kahramana, yaşadığı olaylar sonucu çıkarımlarda bulunma imkanı vermiştir. Örneğin Zekeriya el-Mersinli bir kadın uğruna oğlunu öldürme girişiminde bulununca erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu ve sırf nefsanî istekler adına bir erkeği öldürmenin aptalca bir davranış olduğunu vurgulamıştır.⁸⁹

⁸⁴ Mine, *er-Rabi'*, 327.

⁸⁵ Mine, *el-Mesâbih*, 7.

⁸⁶ Mine, *el-Mesâbih*, 12.

⁸⁷ Hanna Mine, *er-Rahil 'inde'l-ğurub*, Beyrut, 2003, 280-298.

⁸⁸ Hanna Mine, *el-Yâtür*, Beyrut, 1997, 3-7.

⁸⁹ Mine, *el-Yâtür*, 8.

Yazar romanında sade bir dil kullanmasına rağmen yer yer benzetmelere de başvurmuştur. Yazarın bu sadelik içinde kullandığı benzetmeler okuyucunun ilgisini canlı tutmakta ve okuma zevkini arttırmaktadır. Böylece bu benzetmeler romana şiirsel bir hava katmıştır. Bunu aşağıdaki örnekle gösterebiliriz:

‘Yunus, bir dev gibiydi. Bir devin gücüyle kuyruğunu kaldırarak deniz yüzeyine vuruyor ve suyu savuruyordu...

O, demirden kafes içindeki bir aslandı, çubukları kayalardan oluşmuş sudan bir kafes içindeydi.’

eş-Şira’ ve ‘l-‘asife romanı adından da anlaşıldığı gibi yelken ve fırtına konuları üzerine durmuştur. Roman, fırtınalı bir denizde, mahir bir reis olan Turusi’nin dalgalarla verdiği mücadeleyi ele alır. Bu bağlamda, denizin fırtınalı hali en ayrıntılı şekilde anlatılırken denizcilerin, denizle ilgisi olan herkesin duygusal yoğunluğu en yüksek derecede verilmiştir. Bu tarz bir anlatım romana farklı bir hava katmıştır. Böylece okuyucu romanda var olan fırtına sahnelerini sinemada gördüğü bir korku filminin canlılığı ile yaşıyor.⁹⁰ Öyle ki bu eser, ‘kâbus’ tarzı bir roman şeklinde nitelenebilir. Fırtınayla mücadele edilen sahnelerde okuyucu kendini denizin ortasında dev dalgaların verdiği heyecan ve korku içinde hissetmektedir. Sonuçta yazar, vermek istediği duygu yoğunluğunu kelimelerle gayet ustaca ortaya koymuştur.

Romanda uzun süren duygu yoğunlukları ve fırtına sahneleri bazen okuyucunun olaylar arasındaki zinciri kaybetmesine sebep olmaktadır. Olayları zihninde toparlayarak bir bütünlük oluşturabilmek için romanın sakin bir ortamda ve bilinçli bir şekilde okumak gerekmektedir. Aksi halde olayların dışında kalan okuyucu, romandaki olaylara yabancı kalmaktadır.⁹¹

Nihayetu raculin şuca’ romanının başkahramanı Müfid, dış görünüşü kaba olmasına rağmen yufka yürekli bir insandır. Ancak köyündeki insanların ona kaba ve haşin davranması içini öfkeyle doldurur ve herkese eziyet eder. Böylece Müfid’in kaba yapısı onun “vahşi” lakabını almasına sebep olur. Vahşi lakabıyla Müfid’in faaliyetlerini paralel götüren yazar, ortaya iki farklı kişilik koymuştur. Birincisi

⁹⁰ Hanna Mine, *eş-Şira’ ve ‘l-‘asife*, Beyrut, 1999, 269.

⁹¹ Mine, *eş-Şira’*, 246.

çevresi tarafından horlanan Müfid, ikincisi ise milliyetçilerle iyi geçinen, onlardan gelen nasihatleri can kulağıyla dinleyen Müfid'tir. Buna rağmen Müfid'in bu iki yönü olayların akışına göre farklı mekanlarda farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Müfid'in içine kapanık kişiliği romanda monologları ön plana çıkarmıştır.⁹² *el-Mesabihu'z-zurk* romanının kahramanı Faris, nasıl ki kendi iç dünyasını monologlar yoluyla aktarmış ise Müfid de, gizemli kalan iç âlemini okuyucuya bu tarzda aktarmıştır.

Hanna Mine'nin diğer romanlarına hakim olan karamsar ruh halleri, bu romanda da kendini göstermiştir. Bazı romanlarında rastlanan gizemli polisiye roman havası ise bu romanda ön plana çıkmıştır. Ancak yazar, okuyucuyu saracak büyük bir heyecan ortamı kuramamıştır.

Polisiye havası *el-Vella'e* romanında da belirgindir. Yukarıda sözünü ettiğimiz romanla kıyaslandığında *el-Vella'e* romanı okuyucuya heyecan ve merak duygularını daha fazla yüklemektedir.

en-Nihaye romanında Müfid'in gerçek aşkı tattığı Lebibe'yle el- Mersinli ve Türkmen kadını arasındaki aşk, birbirine benzer iki ilişkidir. Çünkü Müfid ve el-Mersin'li aynı karakterde kaba yapılı; vahşi kişilerdir. Aşk bu kadınlarla tanışmalar ve bu aşk onlara vefayı, bağlılığı öğretmiştir.

Hikâyetu Bahhar romanı monolog tarzında yazılmıştır. Romanda anlatıcı-kahraman olan kişi, romanın başkahramanı Sait Hazzum'dur. Roman adından da anlaşıldığı gibi bir denizci olan Sait'in denizcilik hayatını anlatmıştır. Sait, emekliliğe yakın bir yaştadır; geçmişe dönüşler yaparak gençlik yıllarındaki denizcilik anılarını nakletmiştir.

Romanda dikkat çeken ve sık rastlanan unsurlar arasında olağanüstü olayların ve mitolojik öğelerin bulunmasıdır. Sözelimi, Sait, babasından denizin 1000 yılda bir konuştuğunu duyar. Batan gemide babasının cesedini ararken denizle konuşmaya çalışır.⁹³ Ayrıca denizle konuşan denizcinin olağanüstü olaylara rastladığı da anlatılmıştır. Mesela, deniz Sait'e hazinelerini açar, ay ışığında deniz kızları ona görünür, fırtına cesur yürekli bir denizci karşısında diner vs.

⁹² Bu roman ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Bilir, *Hanna Mina'nın Nihayetu raculin şuca'in Adli Romanının İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2006.

⁹³ Mine, *eş-Şira*, 301.

Romanda gerçek hayatla hayal âleminin karışması romanı ilgi çekici kılar. Gerçek âlemde anlatılan dünya mali bunalımı ve Fransızlara karşı verilen bağımsızlık mücadelesi okuyucuyu belli bir süre sonra sıkarken araya serpiştirilen ilginç efsaneler bu sıkıcılığı giderir. Bu roman, ayrıca Mine'nin ideallerinin bir yansımasıdır. Çünkü yazar, çocukluğunu denize yakın şehirlerde geçirmiş, böylece denizi sevmiştir. Romanlarının da genelinde deniz ögesinin bulunması, ayrıca bu romanın sırf denizcilik üzerine yazılması bunun bir ispatıdır.

Mine, İskenderun'u çok sevmiş ve Arap nüfuzu altında bir İskenderun istemiştir. Gerçekleşmeyen bu isteğini bir bakıma, roman aracılığıyla gerçekleştirmek istemiştir. Bu durumda Sait, onun idealinde yatan karakter olarak görülür.

Yazar, her romanın sonunda romanın bitiş tarihini verir. Bu tarihler, romanın yazıldığı dönemin siyasi olayları hakkında tahminlerde bulunmamıza yardımcı olmaktadır.

Bu romanda Mine, Sait'in çıkarmaya uğraştığı cesedin, babasının cesedi olmamasını romanın sonunda okuyucuyu hayrete düşüren bir sonuç olarak sunar. Bu yöntem biraz da *el-Vella'e* romanının olay akışına benzemektedir. Çünkü orada da roman belirgin bir sonla bitmediği gibi okuyucu umduğu sonla karşılaşmamaktadır.

Hikâyetu Bahhar romanı babanın kayboluşu ve bulunan cesedin ona ait olmayışı ile biterken ikinci roman olan *ed-Dekal*, bu arayışın davasıyla sürer. Bu olayın sonunda okuyucu elle tutulur bir sonuç bekler; çünkü yazar, olay sırasında bu beklentiyi oluşturur. Romanın ortalarına doğru metinde diyaloglar kesilir ve monologlar artar. Anlatıcı kahraman her zaman Sait'tir ve olaylar onun bakış açısıyla aktarılır. Buna rağmen başka bir ağızdan alıntılar da yapılır. Bu alıntılar ise, Sait'in babasının diliyle yapılmaktadır.

Romanda deniz, üçüncü bir karakter olarak ortaya çıkar. Sait'in bakış açısıyla deniz, yüce bir mertebeye oturtulur. Ayrıca roman boyunca okuyucu anlık düşüncelerle silsileler halinde daldan dala atlamak zorunda kalmaktadır. Böylece olaylar arasında bağlantıyı kurmak epey zor olmaktadır.⁹⁴

⁹⁴ Mine, *ed-Dekal*, 136.

Aşk acısı çeken Sait, ayı, denizi aşkına şahit kılar. Sonra ayı düşünür, onun güneşe olan aşkını düşünür. Bu tarz düşüncelerde yazar, tabiat varlıklarını kişileştirme yoluna başvurmuş ve onları kendisi gibi hisseden, yaşayan, duyan, gören varlıklar olarak sunmuştur.⁹⁵

el-Kıtaf romanında yazar, hak arayışına giren İskenderun gençlerinden ve vatan şairlerinden bahseder. Aynı ortamı Lazikiye'ye göç ettiğinde bulamamıştır.

Yazar, buna benzer olarak bu romanda, İskenderun'da vatansever gençlerin faaliyetlerinden bahseder. Aynı faaliyetlerin Lazikiye'de daha durgun olduğunu ifade eder.⁹⁶ Bu benzerlikten yola çıkan yazar, romanlarında gerçek hayattan etkilenmiştir.

Romanın sonlarına doğru diyaloglar yoğunluk kazanır. Bu diyaloglarda işçi sınıfını uyandıracak, bilinçlendirecek akıl yürütmeler yapılır. Sait, denizci olarak çektiği sıkıntıları ancak hak aramakla giderebileceğini düşünürken denizin bir kuralı bulunmadığını ve her reisin kendi kuralını yaşattığını vurgular.⁹⁷ Ayrıca yaşamadan öğrenemem havası içinde olan Sait en zorlu tecrübelerle karşı karşıya gelir. Bazen de babasının ağzıyla denizcilikle ve hayatla ilgili nasihatlerle karşılaşır.

Sait, denizde yaptığı ilk yolculukta fırtınayla tanışır. Reis, fırtınanın dinmesi için gerçeküstü varlıklara yakarıшта bulunur. Zira denizler kralı fırtınayı dindirmeyi kabul etmemekte ve reisin yakarışlarına aldırmamaktadır. Roman boyunca iki olgu arasında benzetmeler kurularak ya da zıt iki şey arasında kıyaslamalar yapılarak olaylara açıklık getirilir.

el-Merfe'u'l-ba'id romanında akıl yürütmeler ön plana çıkar, diyaloglara pek yer verilmez. Roman boyunca anlatıcı-kahraman yine Said'tir. Said, çevresinde cereyan eden olayları, şahısları en ince ayrıntısına kadar sorgulayarak aktarır. Romanda yer alan kahramanları yaptıkları fiiller doğrultusunda yargılar. Said, olaylar üzerinde düşünerek, olayları kıyaslayarak, olayların akışına müdahale etmeden varsayımlarda bulunur.⁹⁸ Roman boyunca Said, babasıyla hayali diyaloglar

⁹⁵ Mine , *ed-Dekal*, 148,149.

⁹⁶ Mine, *ed-Dekal*, 161.

⁹⁷ Mine, *ed-Dekal*, 310.

⁹⁸ Mine, *el-Merfe'*, 35-40.

kurar. Said'in babası bir anlamda oğlunun fiillerini sorgulayarak onu koruyup kollama görevini üstlenir.⁹⁹

Genel olarak yazarın üslubuna bakıldığında, kimi zaman sade bir dil kullanmaya özen gösterdiği, bazen okuyucuyu, anlamak için zorlayacak tasvir ve benzetmeler yaptığı ve bazen de –özellikle Türkçe başta olmak üzere-¹⁰⁰ yabancı kelimeler kullandığı görülmektedir. Meselâ, Çin'de *Hadese* romanında Çince kelimeler kullanarak¹⁰¹ esere hareketlilik katmıştır.

Yazarın romanlarına konu olan olayların, gerçeklikle çok güçlü bir bağı vardır. Ancak yazar eserlerini daha grift bir hale getirmek için hayal gücünü ve ufkunu da kullanmaktadır. Nitekim uçsuz bucaksız denizlerle iç içe olan bir insanın bu durumu eserlerine yansıtması kadar doğal bir durum da olamaz.

Yazarın romanlarında tasvirler çok önemli bir yer tutar. Gördüğü ve okuyucuyu etkilemesini istediği olayları, mekânları ve kişileri, bazen bıktırıcı boyutta da olsa, tasvirin bütün imkânlarını kullanarak sunmak istemektedir.

Yazar, yaşadığı dönemde etkin olan ve özellikle de Arap dünyasında özgürlüğü savunanlar tarafından tek çıkış yolu kabul edilen sosyalizmden çok etkilenmiştir. Romanların hemen hemen hepsinden de bu kolaylıkla anlaşılacağı gibi Nazım Hikmet üzerine yazdığı eserler de bunu göstermektedir. Bir Hıristiyan olan Mine, dine karşı açık bir tavır almaktan özellikle kaçınır. Ancak ele aldığı konularda bazen din sınırların zorlamak ve aşmaktan da geri durmamaktadır.

⁹⁹ Mine, *el-Merfe*, 40.

¹⁰⁰ Yazarın romanlarında kullandığı Türkçe kelimeler için bkz. Cihaner Akçay, “Hana Mine'nin Romanlarındaki Türkçe Kelimeler ve Çeviri Öğeleri”, *Nüsha*, Yıl 1, Sayı 3, 2001, 55-70.

¹⁰¹ Mine, *Hadese*, s. 176 (teşekkür ederim anlamında olan “şişini” kelimesini kullanmıştır)

3. HANNA MİNE'NİN ROMANLARINDA VATAN VE DENİZ TEMASI

Önceki bölümde de gördüğümüz gibi Hana Mine, romanlarına bir birinden farklı birçok konu seçmiştir. Ancak eserlerinde öne çıkan iki öge olan vatan ve deniz temaları en fazla işlenen, birçok romanında atıflarda bulunulan en önemli iki konudur. Öyle ki bunu anlamak için Mine'nin herhangi bir romanına bakmak bile yeterli olmaktadır. Şimdi bu iki konuya biraz daha yakından bakarak, yazarın duygularını keşfetmeye çalışacağız.

3. 1. VATAN TEMASI

Bakaya suver romanında Hanna 1920'li yılların Osmanlısını ve içinde bulunulan ekonomik ve sosyal bunalımı gözler önüne sermektedir. Aile, fakirlik içinde kıvranırken ağaların baskısı altında ezilmekte ve emeklerinin karşılığını alamamaktadır. Bundan dolayı sürekli yer değiştirmek durumunda kalmıştır. Nitekim Anadolu toprağında zulüm, çetecilik had safhadadır. Sosyal adaletsizlik ve ekonomik bunalım, yaşamı işkenceye çevirmiştir. Halkın genelinde yönetime karşı bir öfke ve isyan vardır.

Ancak bütün olumsuzluklara rağmen, yaşadığı yeri sahiplenme duygusu sürekli vurgulanmaktadır: *Toprağını kimseye bırakmadı...*¹⁰² *Bu toprağı terk etmeyeceğim, burada doğdum ve burada öleceğim,*¹⁰³ gibi cümleler bu duyguları dışa vurmaktadır.

Çok zor şartlar içinde yaşayan insanlar, yönetime karşı kimi zaman isyan etmekten çekinmemişlerdir. Bir çiftçinin diliyle aktarılan bu cümleler durumu ortaya koymaktadır: *Senin kim olduğunu biliyoruz. Sen hükümet çocuğu olduğun için bize karşı erkeklik taslıyorsun. Ya bizim yerimizde olsaydın.*

Bu ifadeler halkın çektiği açlığı ve hükümetin bu durumu anlamazlıktan geldiğini de en belirgin şekilde ifade etmektedir. Halkın çektiği ıstırapı anlamayan

¹⁰² Mine, *Bakaya*, 90.

¹⁰³ Mine, *Bakaya*, 92.

Anadolu sultasına karşı bir öfke ve nefret açıkça ortaya konmaktadır.¹⁰⁴ Söz konusu isyan *el-Musâhibuz-zurk* romanındaki Fransızlara karşı yapılan ihtilal hareketine benzemektedir.

Yazara göre isyan yüklü yeni düşünceler, ‘Saz Mahallesi’nin çamurlu sokaklarında altın değerinde ürünler veren yeni yetmiş ağaçlardır. Bunlar gönüllere ve zihinlere beklenmedik bir anda giren hakiki lezzetlerdir.’¹⁰⁵ Dolayısıyla yazar, olumsuzluklara karşı isyan etmekte ancak yaşadığı toprakları da adeta kutsallaştırmaktadır.

el-Kıtaf romanında devam eden olaylarda yazarın ailesi Lazikiye’ye göç ettikten sonra Lazikiye’de iş bulamaz ve civar köylerden birine zeytin toplayıcılığı için gider. Bu arada yazarı etkileyen bir olay olur. Zeytin bahçesinden geçen bir köylü aç kalan çocuklarına biraz zeytin toplamak ister ve bu durumu gören zeytin sorumlusu, çiftçiyi hırsızlıkla suçlar ve daha sonra askere teslim edilir.¹⁰⁶

Mine, burada çiftçinin, zenginin malında hakkı olduğunu savunur. Zenginin zulmü altında ezildiğini ve İskenderun’daki gibi işçi sınıfının uyanıp hak arama bilinci içinde olması gerektiğini dile getirir: *Zulüm birdir, fakat onu işleyen kişiler farklıdır; İnsanlar orada nasıl uyandırlarsa burada uyanacaklar!* diyerek gittiği her yerde aynı, eşitlikçi ve isyan duygularını taşır.

Ona göre durumun düzelmesi pek de kolay değildir. Ancak, *ne kadar uzun sürerse sürsün eninde sonunda insanlar uyanacaklardır.*¹⁰⁷

Yazar, daha okuldayken adaletin yerleşmesi için okuması, kafasına takılanları araştırıp anlaması, ailesinin geçimini sağlamak için para kazanması, toplumda süren zulmü yenmek için toprak ağalarıyla, beyleriyle savaşması, Fransız işgaline karşı çıkıp kendisi gibi bilinçli insanlarla el ele vermesi gerektiğini ifade etmektedir. Aslında kendisinin aradığı bu bilinçli insanlar İskenderun’da bulunmaktayken Lazikiye’de adaleti sağlayacak, zulme dur diyebilen bilinçli insanların bulunmamasından yakınmaktadır.¹⁰⁸ Bundan dolayı İskenderun hep özlenen

¹⁰⁴ Mine, *Bakaya*, 354.

¹⁰⁵ Mine, *el-Mustenka*, 63.

¹⁰⁶ Mine, *el-Kıtaf*, 44-159

¹⁰⁷ Mine, *el-Kıtaf*, 160.

¹⁰⁸ Mine, *el-Kıtaf*, 160, 161.

memleket olarak zihninde yaşamaktadır. Aslında bu düşünceler aynı zamanda Anadolu insanının daha kültürlü ve idealist olduğunu da göstermektedir.

Hanna Mine, derin düşüncelere daldığı bir sırada artık İskenderun’u düşünmekten vazgeçer. Bu arada kendisi için önemli bir olay gerçekleşir. Zeytin toplayıcılarının vekili Mu’taf ile Mine’nin babası tartışırlar. Vekil Mu’taf, işi bırakır ve şikayet için başvekili aramaya gider. Ancak Mu’taf’ın gitmesi zeytinin tartışılmayıp telef olması anlamına gelir. Çünkü kimse okuma yazma bilmemekte ve zeytini tartacak adam bulunmamaktadır. Onun girişken kız kardeşi zeytini kendisinin tartabileceğini söyler. Mine, korkarak yaptığı bu işi, halkın da kendisine destek vermesiyle başarır. Aslında burada dikkati çeken unsur, cahil halkın, onun cesur kız kardeşinin girişimleriyle Ağa’ya ve vekiline karşı bir başkaldırı içine girebilmeleridir.¹⁰⁹ İşte bu da hayal ettiği bilinçli toplumun uyanışının bir belirtisidir. Ağa’nın tepkisi ne olursa olsun bu uyanış Hana Mine’nin, “vatanım” diyebileceği Lazikiye’de yeni umutlar uyandıracaktır.

Hadese fi Bitahu romanında yazar, İstanbul’dan gelmiş Ermeni asıllı bir Türklerle roman’ın başkahramanı Zubeyd arasında geçen bir diyalog da Ermeniler lehinde belirttiği görüşle göze çarpar. Bunun yanı sıra el-Kıtaf adlı romanında Ermeni asıllı dayısının hanımına ve onun gibi Lazikiye’ye göçen Ermeni halka yakın duruşu da yazarın Ermeni meselesinde Ermenilerin yanında bir duruş sergilediğini gösterir. Aslında *Hadese fi Bitahu* romanında konuştuğu İstanbul Ermenisi asıl Ermenistan özlemini şöyle ifade eder:

“ – Siyasi açıdan mı iltica ettiniz?

—Öyle sayılır... Oğlum ve gelinim Pekin radyosunun Türk bölümünde çalışıyorlar. Biz de onlarla beraber yaşıyoruz. Sevgili vatanımız Ermenistan’dan çok uzakta yaşıyoruz.

Yaşlı adama sordum:

—Ermenistan çok mu uzakta?

¹⁰⁹ Mine, *el-Kıtaf*, 177- 191.

— Hem uzak hem yakın.(Göğsüne, kalbinin bulunduğu yere işaret ederek) O, burada.”¹¹⁰

Hadese romanının başkahramanı Zübeyd, karıştığı siyasi olaylardan dolayı Çin’e kaçar ve bir üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışır. Çin vatandaşı olamayan bütün insanların toplandığı bir şehir vardır ve bu şehre yakın iki yazlık kurulmuştur. Zübeyd, yaz tatilini bu iki yazlık şehirden biri olan Bitahu’da geçirir. Şehre gelen insanların çoğu ülkelerinden kaçarak buraya gelmişlerdir. Zübeyd’e göre, Çin’e kaçış vatanından uzak gurbet zindanında hapsolmaktır. Güneşin bile doğu-batı gibi iki vatani varken kendisi gurbette vatansız kaybolmuştur¹¹¹.

Yazar, Ermeni meselesine ilişkin söylemlerini kitabın ilerleyen sayfalarında tekrar dile getirir. İstanbul Ermenisine söylettiği ifadelerde Ermenistan hayalini siyasi sebeplerden gerçekleştiremediğini dile getirir.¹¹² Bu romanda yazar, vatanın, mekan ile sınırlandırılmayacağını açıkça dile getirdiği gibi döneminde yaşanan siyasi olaylarda da kendi konumunu açıkça belirtmektedir.

‘Arus el-mevceti’s-sevde romanında yazar, sık sık Arap milliyetçiliğinin özüne vurgu yapmıştır Araplar farklı hiziplere mensup olsalar da, farklı toprak parçalarında yaşasalar da Arapların tek yürek olduğunu ifade eder. Ayrıca İsrail’in Filistin’i işgali olayını bütün Arap topraklarının işgali olarak niteleyip Arapların haklarının çiğnendiğini dile getirir.¹¹³ Bu romanda göze çarpan hususlardan birisi de vatanından uzakta, Çin’de gurbeti yaşayan insanların hep bir kaybolmuşluk hissi içinde olmalarıdır. Onların ait oldukları yer Çin değil, hasret içinde kaldıkları kendi vatanlarıdır.¹¹⁴ Bu romanda yazar, Arap ırkının dinler üstü olduğunu vurgulamakta ve sosyalizmin yanında nasyonalist bir fikre de yakın durduğunu açığa çıkarmaktadır.

‘Arus romanında bahsettiğimiz bu kaybolmuşluk, yazarın, *el-Kıtaf* romanında ailesiyle ve zeytin toplayıcılarıyla yaşadığı kaybolmuşluğu hatırlatmaktadır.

¹¹⁰ Mine, *Hadese*, 153.

¹¹¹ Mine, *Hadese*, 154.

¹¹² Mine, *Hadese*, 156.

¹¹³ Mine, *‘Arus*, 96, 97.

¹¹⁴ Mine, *‘Arus*, 140.

el-Muğameretu'l-ahire romanında Çin, özgürlük mücadelesi sırasında ağır bedeller ödemiş ve vatandaşlarına vatanın her şeyin ötesinde ve üstünde bir değer olması gerektiğini benimsetmiştir. Nitekim Zübeyd, gizli aşk yaşadığı Teşin Lav adlı Çinli tercüman kızla arasında geçen hayal ürünü diyalogda Teşin Lav'a aşkla, vatan ile vatandaşlık borcunu birbirine karıştırdığını söyler. Bunun üzerine Teşin Lav, vatanın her şeyin üstünde bir değer olduğunu ifade eder.¹¹⁵ Burada gözlenen vatan bilinci hepsinde ön plana çıkan öğelerden biridir. Yazar bir anlamda kendi düşüncelerini Çinliye söyletmiş ve belki de kendi düşündeki “vatanın” Çin gibi olması gerektiğini dile getirmiştir.

Yazar, *el-Vella'e* romanı boyunca Fransız sultasına karşı mücadeleden bahsetmiş ancak herhangi bir yer ismi zikretmemiştir. Fransızlara karşı yapılan fikrîsel uyanışın nerede yapıldığı söylenmediğinden okuyucuya da bu yer konusunda tahminlerde bulunmaktan başka çare kalmamıştır. Ancak romanın deniz kıyısında geçmesi okuyucunun aklına Lazikiye şehrini getirirse de gerçek olan şey, bu şehrin roman boyunca gizli tutulduğudur. Romanın son paragrafında ilginç bir ifade geçmektedir; “Deniz şehri İskenderun...”¹¹⁶ Bu ifade okuyucuda merakla son noktayı koyar. Peki, niçin İskenderun? İskenderun yazar için okul çağını geçirdiği ve vatan duygusunu tattıran şehir olmuştur. Zira Mine ve ailesinin, Saz Mahallesinde yaptıkları tek odalı ev, yazara bir yere ait olmanın duygusunu aşlamıştır adeta. Bundan dolayı yazar İskenderun'da hissettiği aitlik duygusunu farklı bir olay ve benzer hayat şartları içinde okuyucuya iletmiştir.

es-Selc ye'ti mine'n-nafize'de Halil, ihtilal ve mücadele aşkıyla yanıp tutuşan ve bu uğurda hapis yatan bir kişidir. Halil için önemli noktalardan biri hürriyet ve vatan aşkıdır. Fransızlara karşı yürüttüğü mücadelede vatani bellediği İskenderun'u terk etmek istememiş ve bu uğurda hapis yatmayı göze almıştır. Ancak bütün bu mücadeleye rağmen İskenderun Türklerin eline geçince Beyrut'a göç etmiş ve orada yerleşerek evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştır.¹¹⁷ Burada önemli olan husus, yazarın İskenderun sevdası yine Halil'in kişiliğinde can bulmuştur.

¹¹⁵ Mine, *el-Muğamere*, 332.

¹¹⁶ Mine, *el-Vella'e*, 227.

¹¹⁷ Mine, *es-Selc*, 49.

Düşünce suçlusundan vatanından kaçan ve Beyrut'ta yaşayan Feyyaz, aklında ve ruhunda, vatanından uzakta, kaybolmuşluğun izlerini taşır. Gurbette olduğundan yaşam, soğuk gelir, vatanında bıraktığı annesini özler, kafese kapatılmış kuş misali çırpınır, durur. Ancak gönlünde vatan özlemi, gurbetin bıraktığı acının izleri vardır. Feyyaz, vatanına dönemeyeceğini bildiğinden, pencere ardından yaşadığı gizli aşklarla gurbetin soğuk yüzünü örtmeye çalışır.¹¹⁸

er-Rabi' ve'l-harif romanının kahramanı Budapeşte'nin Lenin sokağındaki bir kahveden Macar halkını gözler. Bu romanda ilginç olan şey, Macaristan'da yaşayan roman kahramanının asıl vatanına olan bağlılığını sürdürmesidir. Dolayısıyla bu bağlılık orada yaşayan annesine, denize, sahile, mahalleye yansımaktadır.¹¹⁹

Roman kahramanı Kerem, romanın ilerleyen bölümlerinde Macar halkına kolay uyum sağlayacağını fark ederek kısa sürede kendine yeni arkadaşlar edinir. Ancak Kerem'in Çin'de çalışırken arkadaş edinmemesi içindeki gurbet hissini arttırır. Macaristan'da ise kısa sürede yeni arkadaşlar bulması vatanına olan bağlılık ve bundan gelen yalnızlık hissini giderir.¹²⁰ Kerem, prensip sahibi bir insandır. O, prensipleri uğruna aç kalır, vatanından uzakta beş yıl sefalet hayatı yaşar. Vatan, bir duygu demetidir yüreğinde ve bir yanda da ona olan hasreti vardır. Bu hasretin özlemine gündüz güneş, gece ise gülümseyen ay şahittir. Ancak Kerem yükseliş uğruna çektiği zorluklara gülümsemektedir.¹²¹

Kerem'in Macaristan'da bulunduğu dönem içerisinde sosyalist anlayışın hüküm sürdüğü bir vatan ideali için çalışan gençler birbirlerine destek olurlar. Özellikle Nazım Hikmet hayranı Türk gençler, İran'dan İspanya'ya kadar yaşadıkları tüm coğrafyadaki sosyalist gençlerle mektuplaşarak birbirlerine umut kaynağı olmaya çalışmaktadırlar. Bütün bu gençler tek bir ideal için mücadele etmektedirler. O da "gerçek sosyalizmin uygulandığı bir vatan" idealidir.¹²²

İranlı, Türk ve Arap olan üç arkadaş arasında ortak bir değer vardır. Bu değer vatanın bağımsızlığıdır. Kerem, Tebrizli ve Türk arkadaşlarının bir araya gelerek tartıştıkları vatana dönüş ve vatan uğruna mücadele konularında şu hususlara dikkat

¹¹⁸ Mine, *es-Selc*, 371.

¹¹⁹ Mine, *er-Rabi'*, 21.

¹²⁰ Mine, *er-Rabi'*, 35.

¹²¹ Mine, *er-Rabi'*, 82, 83.

¹²² Mine, *er-Rabi'*, 119.

çekmektedir. Tebrizli arkadaşının çocukları okulda Macarca öğrenmektedirler. Ancak o, çocuklarına günde iki saat Farsça dersi vermektedir. Bu durumda çocuklar, Fars milletinin mücadele bilincinin farkında olup İran'a karşı bir muhabbet duyabilecektir.¹²³

Türk anne-babanın çocukları ise milli değerlerden uzak büyümüş, milli bilincin farkına varamamıştır. Dolayısıyla Türk çocuklar için milli mücadele ve Türk vatanının bulunduğu durum onları ilgilendirmemektedir. Yazar, burada iki önemli mesaj vermeye çalışır. Birincisi, milli bilinç aşıl原因an çocuklar, vatanın bulunduğu kötü vaziyetlerden kurtulması için mücadeleye katılma ihtiyacı duyacaktır. İkinci mesaj ise, milli bilinçten uzak yetişmiş çocuklar için vatan mücadelesi ya da vatan bilinci herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Sonradan milli mücadele dayatılmaya çalışılsa da çocuklar bunu kabul etmek istememektedir. Roman kahramanı Kerem, vatan hasretiyle yanıp tutuşurken Tebrizli ve Türk iki arkadaşı gibi bir aileye karışabilmenin kendisi için bir kusur olabileceğini ifade etmektedir. Çünkü o, hayatını mücadeleye adanmıştır. Tek düşüncesi, ölmenden önce huzurlu bir şekilde vatanına dönüp orada yaşayabilmektir.¹²⁴

Yazar, sosyalizm ile yönetilen ülkeler hakkında genel olarak bilgi verdikten sonra bu ülkelerde okumaya gelmiş Arap öğrenciler hakkında da yorumlar yapar. Ona göre, Arap öğrenciler sosyalist ülkelere okumak için gittiklerinde öncelikle okulu yarıda bırakırken milli duyguları yitirmekte, asıl vatan sevgisini kaybetmektedirler. Bunun sonucunda vatanlarına dönmek istemeyen Arap gençler, kendilerini zengin adamların çocukları gibi göstererek Macar kızlarını kandırmakta ve onlarla evlenerek Macaristan'da ikamet etmektedirler.¹²⁵ Bunun aksine vatan sevgisini yitirmemeleri için Batılı ülkelere gönderilecek öğrencilerin öğrenimlerini tamamlamalarını önermektedir. Zira Batılı ülkelere okuyan öğrenciler vatanına hizmet bilincini daha iyi kavramaktadır.¹²⁶

Yazar, romanında vatan uğruna mücadeleden sık sık bahsetmektedir. Bu mücadele ve vatan özlemi İspanyol bir kahramanın hayat hikâyesinde şekillenmektedir. İspanyol kahraman, vatanından uzakta vatan hasretiyle yanıp

¹²³ Mine, *er-Rabi'*, 170, 171.

¹²⁴ Mine, *er-Rabi'*, 172.

¹²⁵ Mine, *er-Rabi'*, 180.

¹²⁶ Mine, *er-Rabi'*, 178, 179.

tutuşurken ölmüş ve öldüğü yerde gömülmüştür. Buna karşın kahramanın karısı ölen eşinin vatan özlemine dindirebilmek için İspanya'ya dönerken kahramanın mezarından bir çiçek kopararak dönmüştür.¹²⁷ Roman kahramanı Kerem, vatanına olan özlemine vatan üzerine yazılar ve romanlar yazarak ifade etmektedir. Kerem ilk fırsatta vatanına dönüp ona kavuşmayı istemektedir.¹²⁸

Cuca, Macar bir hayat kadınıdır. Suriyeli bir uyuşturucu kaçakçısının yakalanmasına yardımcı olduğu için emniyet güçleri tarafından serbest bırakılır. Cuca, bu olay sırasında emniyet amirine şu cevabı verir: “Ben kötü bir üne sahip olabilirim, ancak iyi bir Macar vatandaşıyım.”¹²⁹ Burada göze çarpan husus, Cuca'nın işi ve ünü her ne olursa olsun Cuca, vatani uğrunda hizmette bulunmuş iyi bir vatandaş sıfatını taşımaktadır.

Buna paralel olarak Kerem, yakalanmış olan Suriyeli satıcıyı da sırf Suriyeli ve Arap olduğu için polise ihbar etmemiştir.¹³⁰ Burada da milliyetçilik merhametinin farklı bir boyutunu görebiliriz. Zira aynı ırka sahip olmaları Kerem'le uyuşturucu satıcısını sevgi ve koruyuculuk bağlarında birleştirmiştir.

Kerem, Budapeşte'de kendi vatani kadar rahat ettiğini ve Budapeşte'yi sevdiği halde burada ikamet edemeyeceğini ifade eder.¹³¹ Bunun sebebi ise kişi bir yeri vatani kadar sevse de vatanına olan bağlılığı farklıdır. Çünkü o, doğduğu yerde ölmek, özüne dönmek istemektedir.

Kerem, arkadaşı Erceka'dan Arap-İsrail savaşının başlayabileceğini duyduğunda şehvetine kapılıp bir kadının kollarında uyuduğu için utanç duymuştur. Bu durum onun için vatan ve mücadele kavramlarının her şeyin üstünde değerler olduğunu göstermektedir. Nitekim Kerem, sırf davası için hiçbir kadını sevmemiş ve hiçbir kadınla evlenmemiştir.¹³²

Kerem yetişkin yaşlarda olmasına rağmen İsrail-Arap savaşından sonra yara alan Araplara yardım ve Arap vatanının yapılanması için yardım listesine gönüllü yazılır. Yardım listesine yazılan öğrenciler Kerem'in bu kararına şaşırır. Ancak o,

¹²⁷ Mine, *er-Rabi'*, 183.

¹²⁸ Mine, *er-Rabi'*, 183.

¹²⁹ Mine, *er-Rabi'*, 248.

¹³⁰ Mine, *er-Rabi'*, 244.

¹³¹ Mine, *er-Rabi'*, 302.

¹³² Mine, *er-Rabi'*, 302.

toplumun bir aydını olarak gençler arasındaki çalışmaların gençlerin şevkini arttıracığını düşünür ve vatanına her türlü sıkıntıyı göze alarak dönmeye karar verir¹³³.

Kerem, Macaristan'ı çok sevmiş ancak kendi vatanına dönmeyi tercih etmiştir. Çünkü kendi vatani onun için daha değerlidir. Savaş sonrası Arap vatanını yapılandırmak için geri döndüğünde arkadaşı Ziya'nın okuduğu Nazım Hikmet kasideleri Kerem'in mücadeleci ruhunu güçlendirmiş ve vatanına olan sevgisini arttırmıştır.¹³⁴ Yazar, Kerem'in yaşantı ve düşünceleriyle aslında kendisinde kopan fırtınaları dışa vurmaktadır. Vatanını çok sevmektedir, onun için çok şey yapmak istemektedir ancak çaresizliğinin de bilincindedir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransızların Suriye'yi işgal etmesi sonucu Suriye'de yaşayan halkın karşı karşıya kaldığı sıkıntıların anlatıldığı *el-Mesabihu'z-zurk* romanında Fransızlara karşı mücadele ve vatanseverlik duyguları ön plana çıkmaktadır. Öyle ki seferberlik sonucu askere çağırılan erkeklerin ve gözü yaşlı ailelerin çektiği sıkıntılar ön plandadır. Seferberlik sonucu un bulunamaması yaşanacak zorlukların habercisidir.¹³⁵ Faris, fakir bir ailenin en büyük çocuğudur. İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan açlık sonucu karneyle ekmek ve gaz alımı başlar. Faris, fırına gidince fırıncı, ekmek dağıtımında duyarsız davranır ve halkla fırın çalışanları arasında kavga çıkar. Kavgaya güvenlik güçleri, Fransız askerleri ve vatansever gençler de katılınca olay büyür. Kavgaya katılanlar arasında Faris de vardır. Faris sonunda tutuklanır ve vatansever gençler ile tanışır. Öte yandan bu kavga vatansever halkın katılması Fransızlara karşı ilk direniş hareketinin göstergesi de olacaktır.¹³⁶

Faris, fırın kavgasına katılınca hapse atılır ve Halep hapisanesine tahliye edilir. Hapis şartlarının ilk zamanlar ağır olması gözünü korkutur; ancak kahraman bir vatansever olmak, korkusuz bir mahkûm olmaktan geçmektedir. Faris, yattığı koğuşun duvarlarında kanla yazılmış bir kelimedenden çok etkilenir. Bu kelime; "Hürriyet"tir.¹³⁷ Buna ek olarak Faris, milli mücadele kahramanı ya da

¹³³ Mine, *er-Rabi'*, 318.

¹³⁴ Mine, *er-Rabi'*, 326.

¹³⁵ Mine, *el-Mesabih*, 21.

¹³⁶ Mine, *el-Mesâbih*, 116, 117.

¹³⁷ Mine, *el-Mesâbih*, 52.

vatanseverlerin başı sayılan Abdulkadir'le aynı koğuştta kaldıktan sonra ölümden korkmamak için ölümden daha güçlü olmak gerektiğini öğrenir. Çünkü vatan işgal altındadır ve vatan için ölümü bile göze almak gerekebilir.¹³⁸

Fransızların Suriye'yi işgali yanında işgale İngiltere ve Avusturya'nın katılması halkın dikkatini çeker. Öyle ki mahalleden bir kızın İngiliz askerleri tarafından taciz edilmesi bir İngiliz askerinin öldürülmesine sebep olur. Artık düşmanın varlığı ekonomik ve sosyal açıdan bir tehdit unsuruyken şimdi iş namus güvenliğine dayanmış olmaktadır. Böyle olunca halk düşman askerine karşı tepkisini daha şiddetli ve açık bir şekilde koymaya başlar.¹³⁹

Faris, bir buçuk yıl hapiste yattıktan sonra beraat eder. Ancak hürriyet ona işsizlik sorununu getirmiştir. Faris, 'kahramanlık mı yoksa hapisane mi?' ikileminde kalır. Onun için hapis, kahramanlıktan ve işsizlikten daha faziletlidir. Çünkü hapisanedeyken geleceği nasıl yaşayacağına dair fikirleri yoktu. Bir zamanlar vatansever kahraman olarak algılanan Faris, artık işsiz kaldığı için vatanseverlikten vazgeçmiştir.¹⁴⁰

Faris, Fransız ordusuna paralı asker olarak yazılır. Ailesi onu evlatlıktan reddeder ve bir daha dönmek üzere Libya'ya savaşmaya gider. Burada gözlenen husus aslında Faris'te silik bir vatanseverlik bulunduğudur. Babası, oğlundan Fransızlara karşı gösterilere katılıp onlarla mücadele etmesini beklerken, o, para kazanmak amacıyla Fransızların yanında savaşa katılmayı tercih etmiştir. Bu seçim, mahalle sakinleri için de onur kırıcıdır. Artık Faris, yersiz yurtsuzdur, sevdiği kadına da dönemeyecektir. Onun için tek seçenek savaşta ölmektir.¹⁴¹

Yazarın bu satırlarda dile getirdiği duygular bir trajediyi yansıtmaktadır. Vatanı işgal eden güçlerle birlikte olmak hiç olmayı ifade etmektedir. Öte yandan halk aç ve perişandır. Zarurettten dolayı hiç olmayı tercih edenler de sürekli olarak tarihteki yerlerini almışlardır.

Türkler, Antakya'dan göçmüş Lazikiye Araplarının gözünde işgalci güçlerdir. Nitekim Antakyalı demirci ustası Lazikiye'de yaşadığı süre içerisinde Antakya

¹³⁸ Mine, *el-Mesâbih*, 154.

¹³⁹ Mine, *el-Mesâbih*, 172.

¹⁴⁰ Mine, *el-Mesâbih*, 191.

¹⁴¹ Mine, *el-Mesâbih*, 300.

özlemiyle yanıp tutuşmuştur. Bu özlem onu Antakya'ya tekrar dönmeye sevk eder. Ancak Antakya sınırına geldiğinde karşılaştığı manzara umduğunun tam aksidir. Antakya Türklerin hükmü altına girmiştir. Türkler, onun elinden vatanını ikinci kez almışlardır. Çaresiz bir şekilde Lazikiye'ye dönen demirci ustası Türkler aleyhine sözler sarf eder.¹⁴² Bana göre Mine'nin ailesinin başından geçen göç olayı el-Mesabih romanındaki demircinin başından da geçmiştir. Bu bağlamda yazar, İskenderun'dan göç etmeyi kendine yedirememiş bunu romanlarında da dile getirmiştir. Zaten Türk aleyhtarlığı onun bütün romanlarında görünmektedir.

Nihayetu raculin şuca' romanın kahramanlarından olan Müfid, okulu sevmeyen, orada burada ne görse etrafına zarar veren, hırsızlıktan yalan söylemeye kadar birçok kötü alışkanlığı bulunan bir çocuktur. En son köylüsü Abbud, kendisini babasına şikâyet ettiği için Abbud'un eşeğinin kuyruğunu keser. Bunun üzerine muhtar onu falakaya çeker; babası da evlatlıktan reddeder. Bunun üzerine Müfid, aylarca bahçelerde yatar. Bu sırada Fransızlara karşı broşür dağıtan İbrahim Şenkil ile tanışır. Hayatında yaşadığı zillet ve fakirlik onu İbrahim Şenkil ve arkadaşlarına sürükler, böylece onların etkisinde kalır. Müfid, hayatında yaşadığı birçok zilletle mücadele etmiştir. Ancak İbrahim Şenkil ve arkadaşlarının mücadelesi hayatına nihayet bir anlam katmıştır.¹⁴³

İbrahim ona kalbini açmış, insanca davranmıştır. Fakirliğinden utanmayan hayat şartlarını olduğu gibi kabul eden, elinde olmayanla övünmeyen bir yapıya sahip olan İbrahim, insanları, haklarını aramaya, Fransızları kovup meşakkatli şartlar altında yaşamaktan kurtarmaya çalışmaktadır.¹⁴⁴

Müfid, bir ara hırsızlık yapar ve hapis yatar. Hapisten çıktıktan sonra iş bulmakta zorlanır. Zamanını değerlendirmek için Fransız aleyhtarlığını anlatan broşürler dağıtmak ister. İçinde yakalanma korkusu vardır. Ancak onun için hapis, dışarıda açlık ve zillet çekmekten iyidir.¹⁴⁵

Müfid, hapisten çıktıktan sonra Payas'ta eski bir arkadaşı olan Abbuş'un yanında fırın işçisi olarak çalışmaya başlar. Bu arada fırın ve çevresini koruma

¹⁴² Mine, *el-Mesâbih*, 310.

¹⁴³ Hanna Mine, *Nihayetu raculin şuca'*, Beyrut, 2002, 44.

¹⁴⁴ Mine, *Nihayetu*, 45.

¹⁴⁵ Mine, *Nihayetu*, 48.

görevini üstlenirler. Bir gün Fransız askerler bir kahvehanede otururken içkili halde kadınlara ve kahvehane sakinlerine sataşır. Bunun üzerine Müfid ve Abbuş askerlerle kavga eder ve kaçar. Müfid, bu arada bir eve gizlenir. Ancak kavgada yakalanan kişiler için de halk gösteriler yapar. Saklanmaya devam eden Müfid, arkadaşı İbrahim'in Fransızlara karşı verdiği mücadelenin farkına varır ve vatan için mücadele etmenin kolay bir iş olmadığını anlar.¹⁴⁶ Müfid, böylece vatansever bir insan olur ancak henüz bu kelimenin ne anlama geldiğini kavrayamamıştır.

Müfid, üç ay sonra yakalanır, vatanseverlerin koğuşuna Halep hapishanesine götürülür. Burada Abdulcelil ve Üstad Mahir'le tanışır. Bu iki insan kendisini çok etkiler. Özellikle Abdulcelil'e yakınlaşarak onu model alır. Müfid'in Fransız askerlerine karşı verdiği mücadele ve ardından Halep hapishanesindeki koğuştan yatmak onu vatansever olmaya yöneltmiştir. Burada da yazar hemen hemen her olayı vatan ile ilişkilendirmek istemektedir.

Hikâyetü Bahhar'da anlatılan Çardak mahallesinin sakinleri Türk'tür. Sait Hazzum romanın kahramanlarından biri olarak bu sokakta yaşayan insanların milliyetçilik hareketlerini ve Anadolu için söyledikleri övgü dolu söylemleri şöyle aktarmıştır:

“Ağalar Türklerdendi. Çardak mahallesinde sövme sözü olarak Arap oğlu sözünü kullanırlardı. Onlar şöyle derdi: “ Biz bilinen kimseleriz.” Aslımız, faslımız, vatanımız bilinmektedir. Aynı şekilde dilimiz ve dinimiz de bilinir. Biz onlardan daha medeniyiz ve bizim şehirlerimiz gelişmiştir. Anadolu toprağı, gelenekleri, mertliği ve çalışkanlığı kadar güzel bir yer yok.”¹⁴⁷

Sait'in babasının, denizcilikle ilgili mesleğini sürdürdüğü kentte kendisiyle birlikte birçok Arap yaşamaktadır. Bu Araplar, İskenderun'un Türklerin eline geçmesinden sonra buraya gelmeyi tercih etmişlerdir. Ancak Faysal yönetimi, Türkleri Suriye ve İskenderun'dan atabilmiş, onlara göre vatan bağımsızlığını kazanmıştır. Artık onların da bağımsız bir vatani vardır. Oturdıkları mahallede evleri bulunduğu için anne evin derdine düşer, onu satamazlar. Sait'in babası ise

¹⁴⁶ Mine, *Nihayetu*, 70.

¹⁴⁷ Mine, *Hikâyetü*, 202.

evin önemli olmadığını söyler. Önemli olan unsur bir melikin önderliğinde bağımsız yaşayabilmektir¹⁴⁸.

Romanda yazar iki düşüncesini belirgin bir şekilde yansıtmıştır. Birincisi Türk karşıtlığıdır. Türkleri sevmediğini söylemiştir. İkincisi ise Türklerin İskenderun'daki yönetim hakkının sona erdiği ve Suriye'nin hâkimiyeti altına girdiğini ifade etmiştir. Bu iki durum yazarın idealinde yatan iki istektir¹⁴⁹

Nitekim Mine, idealinde olan “vatan” temasını İskenderun olarak niteliyor. Bunu roman kahramanı ağzıyla şöyle ifade ediyor: “Baban halinden memnundu. Önemli olan vatanına dönmüş olmasıydı. Lazikiye asıl beldesi olmasına rağmen İskenderun'a dönmek önemliydi.”¹⁵⁰

ed-Dekal romanında Sait, babasının Fransızlara karşı yürüttüğü mücadele sonucu kaybolduğu gemide cesedini ararken tutuklanır. Tutuklanma sebebi ise gemide bulunduğu cesedin babasına değil de bir Fransız askerine ait olmasıdır. Sait, önce İskenderun sonra Halep hapisanesinde yatar. Düşündüğü gibi hapis hayatı kolay bir hayat değildir. Bir zamanlar korktuğu ve acıdığı o mahkûmların hayatını yaşayacaktır. Vatanseverler her tarafta Fransızlar aleyhine gösteriler yapmakta, çalışmalar yürütmektedirler. Bundan dolayı yakalanan hapse atılmaktadır. Hapislerde yer kalmamıştır.¹⁵¹ Bu durum yürütülen mücadelenin bir bakıma ne kadar geniş çapta olduğunu gösterir. Sait, hapse atılıp üç yıl hapis cezasına çarptırıldıktan sonra annesi ziyaretine gelir ve durumunu sorar. Sait, şu cevabı verir:

-Defolsunlar ey anneciğim. Benim gibi hapiste onlarca var. Ölenler de çok. Bütün bunlar ne uğruna? Vatan uğruna!¹⁵²

Sait'in babası ilke sahibi bir adamdır ve hayatta onun için aşktan daha önemli şeyler vardır. Bundan dolayı sevdiği kadın Katerin'i terk etmiş ve mücadele yolunu seçmiştir. Sait'in babası şöyle der: “Bu hayatta benim için önemli olan iki şey var: Erkekliğim ve vatanım. Bu iki şey için mücadele ederim.”¹⁵³

¹⁴⁸ Mine, *Hikâyetu*, 241.

¹⁴⁹ Mine, *Hikâyetu*, 243.

¹⁵⁰ Mine, *Hikâyetu*, 252.

¹⁵¹ Mine, *ed-Dekal*, 63.

¹⁵² Mine, *ed-Dekal*, 94.

¹⁵³ Mine, *ed-Dekal*, 96.

Sait, hapishanede geçen üç yıldan sonra evine döner ve mahallede birçok şeyin değiştiğini görür. İnsanlar, gösteriler yapmış, İskenderun'u teslim etmemek için mücadele vermişlerdi. Ancak her şeye rağmen Fransa onları dinlememiş ve İskenderun'u Türklere teslim etmişti. Sait'e göre İskenderun Araplarındı. Ancak Fransa burayı Türklere teslim ediyor ve onları satıyordu.¹⁵⁴

Bu romanda *el-Kıtaf* romanında olduğu gibi vatan için mücadele duyguları vardır. Sait, Lazikiye'de herhangi bir gösteri yapılmamasından ve Fransızlara karşı suskun kalınmasından rahatsızdır. Ancak yine de diğerleri gibi göstericilere katılma konusunda çekimser davranıp sessiz kalmıştır. Oysa İskenderun'da halk sesini duyurmaya çalışırken vatanseverler Fransızlara karşı mücadelelerini sürdürmekteydiler. Aynı şeyi Lazikiye'de bulamayan Sait, İskenderun ortamını aramıştır.¹⁵⁵

Yukarıda değinilen hususlar *el-Kıtaf* romanında Hanna'nın İskenderun-Lazikiye karşılaştırmalarına benzemektedir.

Sait'in babası Lazikiye'de bazı denizciler tarafından tanınmaktaydı ve Fransızlara karşı verdiği mücadele de bilinmekteydi. Bindiği geminin yanıp batması sonucu izinin kaybolduğu öğrenildi. Böylece Sait, kahramanın oğlu olma şerefine erdi. Öte yandan kendisi de üç yıl hapis yatınca yine kahraman olarak nitelenmeye başladı.¹⁵⁶

Sait'in babası, vatan için mücadele etmiş cesur bir vatanseverdi. O, kaybolduktan sonra bile, onun Fransızlara karşı verdiği mücadele konuşulmaktaydı¹⁵⁷. Bu cümleler bizi *el-Mustenka'* romanına götürür. Mine, babasının her zaman cesur bir vatansever olmasını istemiş ve İskenderun'daki "Saz mahallesinde" yapılan Fransız karşıtı propagandalara katılmasını istemiştir. Ancak babası hep bu faaliyetleri anlamsız bulmuştur. Buradan yola çıkılarak gidilecek bir sonuç varsa, o da yazarın idealindeki babanın Salih Hazzum olduğudur.

¹⁵⁴ Mine, *ed-Dekal*, 113.

¹⁵⁵ Mine, *ed-Dekal*, 161.

¹⁵⁶ Mine, *ed-Dekal*, 185.

¹⁵⁷ Mine, *ed-Dekal*, 283.

3. 1. 1. VATANSEVERLİK

Hadese fi Bitahu ve *Arusu'l-mevceti's-sevde*, romanlarında ön plana çıkan öğelerden biri de Çin'in kalkınması için getirilen yabancıların Çin'e karşı büyük bir muhabbetle bağlanmasının istenmesidir. “Çin'in kalkınması için çalışan herkes bizim için değerlidir” anlayışı güdülmüşken Çin tıbbına güvenmediği söylenen roman kahramanı Zübeyd, hastane doktoru tarafından vatansever olmamakla suçlanarak Çin'den gitmesi istenmiştir.¹⁵⁸

el-Muğameretu'l-ahire'de Zübeyd, vatanından ayrı olduğu her gecede dikenden bir yastık üzerine yattığını ve ruhunun ızdırıp çektiğini söylerken, vatanına dönememenin verdiği ızdırabı kendini çalışmaya vererek unutmaktadır. Bu çalışmaların sosyalist Çin'in yapılanması açısından kendini feda ettiği için değil, sadece işinin gerektirdiği görev sorumluluğu yönünden yapmaktadır.¹⁵⁹

Zübeyd vatanından uzak olup gurbette yaşamanın ızdırabıyla çok sevdiği vatanına şöyle sesleniyor:

“Ah ey vatan! Bana reva gördüğün cezaya rağmen sen gözümün nurusun. Ah ey gurbet! Ben gurbetimde şuan seninleyim.”¹⁶⁰ Dolayısıyla yazar vatani, kimi zaman bir sevgiliye benzetmekten de geri durmamıştır.

Çin bağımsızlığını kazanıncaya kadar çok mücadele vermiş, birçok kişi bu uğurda can vermiştir. Bu durumun bilincinde olan Çin vatandaşları, Çin'in yeniden yapılanması için hayatından ödün vermiştir. Bu vatanseverlik ve fedakârlık örneği İngiliz vatandaşı olan Merlin'e ilginç gelmiştir. Zira Çinli iki eş sırf devlet vazifesi olduğu için üç yıl ayrı kalmayı göze almış ve bu ayrılık vatanlarının yapılanması amacıyla gerçekleştiğinden manevi dünyalarında bundan haz almışlardır.¹⁶¹

Çinli kızın Zübeyd'in evlilik teklifine olumsuz cevap vermesinin de sebebi ilginçtir. Çünkü Çinli kız vatanına olan vefa borcunu Çin'de kalıp Çin yapılanması için çalışarak ödemek istemektedir.

¹⁵⁸ Mine, *Hadese*, 212.

¹⁵⁹ Mine, *el-Muğamere*, 27-31.

¹⁶⁰ Mine, *el-Muğamere*, 35.

¹⁶¹ Mine, *el-Muğamere*, 230.

“İlk olarak vatanımı terk etmeyeceğimi biliyorsun. Bu vatan daha ben ceninken beni besledi, bebekken büyüttü, ergenken öğrenim verdi, genç kız olduğumda üniversite kapılarını açtı. Bu vefaya karşılık olarak Çin’in yapılanmasında görev almalıyım.”¹⁶² Yazarın bu romanlarında Çin ve Çinlilerin vatanseverliklerini dile getirerek adeta diğer milletlere ve özellikle de müntesibi olduğu Arap milletine örnek göstermektedir. Yazarın sosyalist bir ideolojiye sahip olduğunu göz önüne aldığımızda onun için Çin ve Çinlilerin vatanseverlikleri bir idealdir ve özgür olmak, eşit bir toplum kurmak isteyen her kes için kabul edilmesi gereken bir modeldir.

er-Rabi’ ve ’l-harif romanında Kerem, vatanından uzakta kalmış Macaristan’da çalışan bir üniversite hocasıdır. Ayrıca Kerem, vatan sevgisi üzerine yazılar yazmaktadır. Kerem’in bir süre sıkıntıya girip bir şeyler yazmaması onu yeniden bir şeyler yazma alışkanlığını nasıl edinebileceğine dair arayışa geçirmiştir. O ise bunu vatanına dönerek yapabileceğini düşünmüştür. Çünkü Kerem’in üç temel taşı vardır: Sosyalizm, Vatan ve Mücadele. Kerem’in hayatının odak noktası olan bu unsurlardan olan vatan sevgisi onu bu krizden çıkaracak tek çözümdür.¹⁶³

Arap-İsrail savaşının başlayabileceği haberleri Macaristan’da bulunan Arap öğrencileri ve Arap vatandaşları harekete geçirmiştir. Arap vatanını istiladan kurtarmak ve sivil ölümleri engellemek için gösteriler düzenlenmiş, pankartlar açılmıştır. Kerem’in eski arkadaşlarından Biruşka, fakülte arkadaşlarını toplayarak Arap göstericilere destek vermişlerdir. Burada ön plana çıkan vatanseverlik duygusu evrensel bir duygudur. Çünkü Kerem, Biruşka’ya değer vermiş, Biruşka’da Kerem’in vatanına değer vermiştir. Zira Kerem için vatan ve bu uğurda mücadele hayatın en temel amacıdır.¹⁶⁴ Bu romanındaki Kerem rolü aracılığıyla yazar, Arap vatanından uzakta yaşayan her Arap gencin vatanseverlik duygusunu sürekli canlı tutması gerektiğini dile getirmektedir.

el- Mesabihu ’z-zurk romanında Faris’in babası, İkinci Dünya savaşı sırasında Suriye’de ilan edilen seferberlik sonucu askere çağırılır. Türk sultasına boğun eğmek

¹⁶² Mine, *el-Muğamere*, 273.

¹⁶³ Mine, *er-Rabi’*, 226.

¹⁶⁴ Mine, *er-Rabi’*. 310.

istemediğinden askerden kaçar. Türk hükümleraltında bir vatanseverlik, Ebu Faris tarafından kabul edilmeyecektir.¹⁶⁵

Romanda vatanseverlik duygusunun hâkim olduğu bir ortam vardır. Halk, işgalci güç olan Fransa'ya karşı teslim olmaksızın ölümü daha şerefli bulmaktadır. Nitekim fırın kavgasına karışan Abdulkadir, Fransız askerleri tarafından tutuklanınca ölümle tehdit edilir. Abdulkadir ise “Ölüm, senin gibi Fransız komutanın yüzünü görmekten şereflidir...” şeklinde bir cevap verir.¹⁶⁶

Fransız istilasına uğrayıp Suriye topraklarında yaşayan halktan, vatan topraklarına yönelik beklenmedik bir sahiplenme oluşmaktadır. Erkeğinden kadınına herkes “benim ülkemsin ey Suriye” sloganıyla direnişe geçmekte, Fransızlarla halk arasında çıkan sokak çatışmalarında sloganlar atılarak gösteriler yapılıyor.¹⁶⁷

Babası, oğlu Faris'e Fransızlara karşı verdikleri mücadelenin etkin bir mücadele olması halinde ekonomik olarak düzelmeler olacağını ifade eder. Faris ise tam bağımsızlığın elde edilemediğini vurgular. Buna yönelik denilecek tek şey var; aslında Faris, insanların gözünde vatansever bir kahramandır. Ancak o, bu konumu kavga sonucu hapisanede yatmasından dolayı kendiliğinden alır. Faris, bilinçsizce kahraman olmuşken, babası onu mücadele konusunda bilinçlendirerek bilinçli bir kahraman olmasını ister.¹⁶⁸

Fırında çıkan kavga sonucu hapse atılan Faris, insanların gözünde bir kahramandı. Fakat Faris bu kahramanlığı bilinçsizce almıştı. Hapisten sonra işsizlik sorunu yaşayan ve sevdiği kıza kavuşmak için para kazanmak isteyen Faris, Fransızlarla ücret karşılığı askerlik yapmaya gider. Bu durum mahalleliye hayal kırıklığı yaşatır. Çünkü bir zamanlar kahraman olarak nitelendirdikleri adam, düşman askerlerine katılmıştır. Ebu Faris bunu kendine yediremez ve oğlunu evlatlıktan reddeder; anne ise acısını yüreğine gömerek gizli gizli ağlar.¹⁶⁹

Faris, Fransız askerlerine ilhakı sonucunda mahallesine dönemez, ailesinden, sevdiği kadından mahrum kalır. O, artık bir vatan hainidir. İç dünyasında kendini

¹⁶⁵ Mine, *el-Mesâbih*, 27.

¹⁶⁶ Mine, *el-Mesâbih*, 130.

¹⁶⁷ Mine, *el-Mesâbih*, 145-148.

¹⁶⁸ Mine, *el-Mesâbih*, 206, 207.

¹⁶⁹ Mine, *el-Mesâbih*, 282.

hesaba çeker artık her şeyden vazgeçmenin zamanı geldiğinden kendini içkiye verir. Artık, tek seçenek vardır: Libya'ya savaşa gitmek ve orada ölmek.¹⁷⁰

Yazar Faris rolü vasıtasıyla vermek istediği mesaj şudur; vatansever olmak çok meşakkatli ve ızdırap doludur ancak bu durum bir yerde onurlu bir duruş ve kişilik meydana getirmektedir. Bunun tersine hareket edenler ise manevi işkencelere maruz kalarak yok olup gitmişlerdir.

Roman'ın sonunda Lazikiye halkı isyan ederler. Gösteriler ve yürüyüşler düzenlerler. Fransızlara verilen son mesaj şu olur: “Ya ölüm, ya istiklal.”¹⁷¹

el-Yatur romanında Zekeriya el- Mersinli hünerli bir denizcidir. İskenderun limanına giren bir balınayı yakalar. Belediye başkanı balınayı Fransızlara satar. Balınanın iç organlarını bir miktar para ve biraz içki karşılığı ile meyhaneci Zehreyadus satın alır. Boşaltma işlemini yapan Zekeriya el-Mersinli arkadaşlarının aldatmacasına gelerek balınanın içinde elmaslar ve değerli takılar olduğuna inanır. Zehreyadus'tan takıları isteyen el-Mersinli, Zehreyadus'un itirazına kızarak onu öldürür. Ormanda, deniz kıyısında tek başına hayatını sürdürmeye devam eden el-Mersinli ise Türkmen kadını Şekibe'yle tanışarak aşk hayatı yaşar. Bir gün el-Mersinli, deniz kıyısında bazı balıkçılar görür. Balıkçılar ona limanda yeni bir balina bulunduğunu ancak kimsenin balınayı yakalayamadığını söylerler. Bunun üzerine el-Mersinli adam öldürme suçundan arandığını bildiği halde şehir halkına ve doğduğu şehre ihanet edemeyerek, balınayı yakalamaya gider. Bu sırada şehir için söylediği sözler dikkat çekicidir: “Şehir, şehrimizdir, onu balina çökertiyor, biz de bir şey yapmayacak mıyız? Herhangi bir harekette bulunup mücadele etmeyecek miyiz? Sonra kaçacak mıyız ve kaçmaya razı mı olacağız?”¹⁷²

eş-Şira' ve'l-'asife romanında Almanya (Hitler), İkinci Dünya Savaşında Rusya'ya karşı yenilince Suriyeli vatanseverler bundan güç alarak Fransızlara karşı birleşirler. Toplantı yeri olarak Turusi'nin kahvehanesi seçilir. Silah temini için gerekli paranın toplanması kararlaştırılır. Silahları taşıma işini Turusi yüklenir. Mücadele için Lazikiye esnafı bilinçlendirilir.

¹⁷⁰ Mine, *el-Mesâbih*, 288, 289.

¹⁷¹ Mine, *el-Mesâbih*, 317.

¹⁷² Mine, *el-Yatur*, 236.

Hikâyetu bahhar'da Sait, ailesiyle İskenderun'a yerleştikten sonra dünyada mali bunalım yaşanır ve bu durum limanı da vurur, işler durur, insanlar aç kalır. Devlet politikasında istikrarsızlık vardır. İskenderun'a Türklerden sonra Fransızlar da yerleşmeye çalışır. Bunun üzerine vatanseverler direniş için halkı bilinçlendirme politikası güder. Sait'in babası denizci Salih, geceleri evden çıkar, faaliyetlere katılır, elinde silah direnişe gider.¹⁷³

ed-Dekal'de, Sait'in babası kaybolursa bile vatanseverliliğinin unutulmadığı ve babası gibi kahramanlar olmadan Fransızların Suriye'den atılamayacağı vurgulanmaktadır.

Mücadele için destek bulmak gerektiği ve bu desteği kimsenin veremeyeceği anlatılırken Sait, insanların bilinçlendirilerek gerekli desteğin bulunabileceği ve Fransızların kesinlikle Suriye'den atılabileceğini savunuyor.

3. 1. 2. VATAN ÖZLEMİ

Bakaya Suver'de anlattığı kadarıyla Hanna Mine, Lazikiye'de doğmasına rağmen ailesi maddi sıkıntılardan dolayı sürekli göç etmek zorunda kalmıştır. Buna bağlı olarak yazarın çocukluğu boyunca bir yere bağlandığı söylenemez. Ancak çocukluğunun silik hatıralarında annesinin Lazikiye'den ve doğduğu ortamdaki bahsetmesi yazarda doğduğu kasabaya karşı bir merak ve oraları görme isteği uyandırmıştır. Nitekim annesinin üç yaşındayken yazara doğduğu evi göstereceğine dair sözü, yazarın her fırsatta doğduğu evi görme isteğini oluşturmuş, ancak ailenin Lazikiye'ye gidememesi yazarı hayal kırıklığına uğratmıştır. Nihayet bir gün annesi Lazikiye'ye gidebilmiş, yazara sütkardeşini, sütkardeşinin zengin ailesini ve doğduğu harabe evi göstermiştir. Yazarın beklediği heyecanı bulamaması yazarda ikinci bir hayal kırıklığı yaratmış ve fakirlik içinde ezilen Mine, harabe bir evle karşılaşınca Lazikiye'yi aklından tamamen silmiştir.¹⁷⁴

Kitabın ilerleyen sayfalarında köy muhtarı seferberliğin doğurduğu maddi zorluk sonucu Türklere karşı olumsuz bir tutum, işgalci Fransızları ise destekleyici bir tavır içine giriyor.¹⁷⁵

¹⁷³ Mine, *Hikâyetu Bahhar*, 273.

¹⁷⁴ Mine, *Bakaya*, 79, 80.

¹⁷⁵ Mine, *Bakaya*, 186.

Yazar, *el-Mustenka* romanının 14. bölümünün sonunda, İskenderun'dan hicret etmek zorunda kaldığını ve aradan yıllar geçmesine rağmen bu hicretin hâlâ sürdüğünü ifade ediyor. 1969 yılında İskenderun'dan yolunun geçtiği bir sırada çocukluk yıllarının anısını taşıyan ağaçlık mekân olan “el-Menşiyiye’ye” vardığında orada çocukluğunu hatırlatacak bir şeyin kalmadığını, özellikle özgürlüğün timsali olan adamın adını kazıdıkları ağaçların sökülüp saha haline getirilişini geçmişine atılmış bir darbe sayıyor. Özellikle burada kendisini üzen olay hâlâ hatıralarında vatanı olarak algıladığı ‘Saz mahallesi’nin ortadan kaldırılmasıdır.¹⁷⁶

el-Kıtaf romanında yazar 1932 yılında İskenderun’da ilkokul diploması alıp bazı işlerde çalışır. Ancak Türklerin İskenderun’u hükümleri altına alabileceği haberleri üzerine aile, Lazikiye’ye taşınmak ister. Mine, buradan ayrılmak istemez. Çünkü o, İskenderun’u sevmektedir. Buna karşılık anne, ona taşınmak zorunda olduklarını yoksa Türklerin kız kardeşlerinin namusuna göz dikebileceğini ve aileyi yok edebileceğini söyler. “Namus ve Vatan” insanların göç etme nedenidir. Bu sebeplerden bilhassa kız kardeşlerinin namusu tehlikeye düşmesin diye, Lazikiye’ye göç etmeye ikna olur.¹⁷⁷ Ancak bu göçün ardından herkes Lazikiye’yi umut kapısı görürken, Lazikiye’ye göçte umut göremez.¹⁷⁸ O, hep İskenderun-Antakya özlemini romanlarında dile getirecektir.

Yazar, uzun yolculuklardan sonra İskenderun’da edindikleri evi düşmana bırakmamak için tahrip eder ve bunu şu sözlerle dile getirir:

‘Ben ilkokul diplomasını ellerinde taşıyan okul çocuğu, berber çırağı evimizin kiremitlerini kendi ellerimle kırdım, baltayla duvarları yıktım, incir ağacını kestim ki eşyalarımızı düşmana bırakmamak için. Sanki bunu yaparken kalbimi kestim, sanki kan dolaşımımı durdurdum.’¹⁷⁹

Buna binaen diyebiliriz ki yazarın, ailesiyle uzun yıllar sonra İskenderun’da bir ev edinmesi orayı vatanı olarak görmesine sebep olmuştu. Ancak o evi terk etmek zorunda kalması bütün umutlarını yıkmıştı. Lazikiye’ye taşınan yazar, denizin güzelliği, şehrin güzel havasından çok etkileniyor. İlk zamanlar buraya taşınmak

¹⁷⁶ Mine, *el-Mustenka*, .295-297.

¹⁷⁷ Mine, *el-Kıtaf*, 8, 9.

¹⁷⁸ Mine, *el-Kıtaf*, 9.

¹⁷⁹ Mine, *el-Kıtaf*, 10.

istemese de sonradan bu şehre çok fazla bağlanıyor. Ve buna yönelik şunları söylüyor:

“ O sabah Lazikiye’nin en sevdiğim şehir olacağını düşünmemişim”¹⁸⁰

Hanna Mine, derin düşünceler içinde fakirliğin ızdırabını çekerken İskenderun’daki ihtilalci gençler gelir aklına ve haksızlığa başkaldırıyor Lazikiye’de de uyandırmak ister. Kendi kendine İskenderun’a olan özlemini şöyle dile getirir:

“ İskenderun, ey İskenderun! İhtilali reddeden, Türkleri kabul etmeyen sevgili şehrim... Sende sadece okuma ve yazmayı öğrenmedim, aynı zamanda ihtilale, zulme ve boyun eğmeye karşı çıkmayı öğrendim.”¹⁸¹

Bu satırlar aracılığıyla o dönemde yaşanmış olayların acımasızlığı dile getirilmeye çalışılmaktadır. Edebi eserlerde abartma güzel karşılandığından daha etkileyici kılmak için vurgulu dilin kullanılması da doğaldır.

Hadese fi Bitahu ve ‘*Arusu’l-mevceti’s-sevde* romanlarında roman kahramanı olan Zübeyd, vatanından ayrı olduğu için sürekli bir özlem içindedir ve gurbette kaybolduğuna dair hisler taşıyor. Özlem duygusu sadece belirli bir toprak parçasına karşı hissedilmiyor. O, bazen Şam’ı bazen Lübnan’ı bazen de bir süre ikamet ettiği Arap topraklarından bir yeri özlüyor. Ancak onun genel özleminin tüm Arap topraklarına karşı olduğu gözleniyor¹⁸².

‘*Arus* romanının devamı olan *el-Muğameretu’l- Ahire* yine Zübeyd’in Şam’a olan özlemini yer yer içeriyor. Zübeyd, Rusya’ya dönenlere üzülürken kendi vatanına dönememenin ızdırabını yaşıyor. Zübeyd, aslında Çin’in kalkınması için kendini feda eden bir gönüllü değil, hapse girmemek için vatanından kaçmış bir firaridir. Vatanına dönmesini engelleyen hapis hayatını gurbet zindanında yaşadığından vatan özlemini dindirecek çare bulamamaktadır.¹⁸³

Zübeyd’in, ilginç bir kişilik taşımasına rağmen vatani bellediği Şam’dan uzak kalmasının yansımaları da ilginç olmaktadır. Zübeyd, vatanına olan hasretini, Lübnan’dan getirttiği çeşitli sebze tohumlarını (dolmalık, kabak, mayonez vs.)

¹⁸⁰ Mine, *el-Kıtaf*, 26.

¹⁸¹ Mine, *el-Kıtaf*, 79.

¹⁸² Mine, ‘*Arus*, 112.

¹⁸³ Mine, *el- Muğamere*, 28.

yazlık evinin bahçesine ekip, bahçeye Şam bahçesi adını vererek gidermeye çalışmıştır. Bahçede oturmak en büyük zevki olmasına rağmen bahçenin âşıkların mekânı haline gelmesi bahçeyi tahrip etmesine sebep olmuştur. Buna rağmen vatanına duyduğu hürmet sebebiyle “Şam bahçesi” yazılı tabelaya zarar vermez.¹⁸⁴ Bu satırlarla yazar, her insanın doğduğu ve büyüdüğü ortamı sürekli aradığını ve bu özlemi hiçbir şeyin dindiremediğini, bu uğurda verilen çabaların da boş olduğunu dile getirmektedir.

es-Selc ye'ti mine'n-nafize romanında Feyyaz, Suriye'den kaçmış bir solcudur. Hapis yatmak istemediği için Beyrut'a Halil arkadaşının yanına kaçar. Bu süre içinde lokantada çalışır, geceleri arkadaşının evinde hikâyeler yazar. Gurbetin soğuk yüzü Feyyaz'ı derinden etkiler. Artık gurbette yaşayamayacağını anlayan Feyyaz, hapse gireceğini bile bile Suriye'ye dönmek ister. Zira vatanının hapis hayatı gurbetin soğuk yüzüne karşı tercih edilen bir unsur olagelir. Belki buradaki söz şunu anımsatır: “Ana gibi yar vatan gibi diyar olmaz.” Bir bakıma Feyyaz, dört duvar arasında gece karanlığı içinde şunları düşünür:

“ Ey Şam, ey Şam, bir gün toprağını öpeceğim. Ey uzakta bulunan annem, başımı göğsüne yaslayacağım. Ey orada bulunan kardeşlerim, sizin aranızda sizinle bulunacağım. Hapis gurbetten daha iyidir.” Bu cümleler de özlem duygusu çok kabarıktır ve bu duyguyu adeta yaşamasına anlam katmaktadır.

er-Rabi' ve'l-harif romanında Kerem, Macaristan'da üniversite hocası olarak çalışmaktadır. Vatanından ayrı kaldığı uzun yıllar boyunca vatanına karşı hep bir özlem duymuştur. Bu özlem öyle bir derinleşmiştir ki artık vatanında yaşayan birkaç insan tarafından anılmak istemektedir ya da İspanyalıların Şopen'e verdikleri bir avuç toprağın kendisine verilmesini yeterli görmektedir.¹⁸⁵

Kerem, Macaristan'da yaşadığı gurbet hayatını vatanına döndüğünde yaşayacağı zorlu şartlardan daha meşakkatli bulmaktadır. Ayrıca diğer romanlarla kıyaslandığında yazarın bu romanında vatana duyulan özlemin yanında vatana gerçek bir dönüş vardır. Bu dönüş sonunda Kerem, yakalanmayı göze almıştır.

¹⁸⁴ Mine, *el-Muğamere.*, 341.

¹⁸⁵ Mine, *er-Rabi'*, 119.

Çünkü o, gurbette tutsak kalmaktansa vatanında tutsak yaşamayı tercih etmiştir. Nitekim bu tutsaklık Kerem'e acı değil mutluluk vermiştir.¹⁸⁶

el-Mesabihu'z-zurk romanında Faris, Lazikiye'ye sonradan gelmiş bir demirci ustasıyla konuşurken demirci ustası Antakya'ya olan özlem ve hayranlığını anlatır. Antakya demirci ustası için dünyanın en güzel şehriyken Faris, demirci ustasının anlattığı Antakya'nın güzelliklerine de merak salar. Yazar, Lazikiye ve Antakya şehirleri arasında bir kıyaslama yapmaya çalışsa da demirci ustasının anlattığı güzellikler Lazikiye şehrinin güzelliklerini geçer. Buna paralel olarak *el-Kıtaf* romanında yazar, İskenderun'nun güzelliklerini Lazikiye'de bulamaz. İskenderun'a taşıdığı sevgiyi Lazikiye'ye besleyemez. Bu iki durum arasında bir bağlantı kurmaya çalışırsak İskenderun her halükarda onun için dolayısıyla da roman karakterlerinden demirci ustası için eşsiz bir yere sahiptir. İşte demircinin ağzıyla Mine, bu eşsizliği itiraf ederken İskenderun'a olan özlemini de dile getirmektedir.¹⁸⁷

Bütün bu romanlarda anlatılan olaylar aracılığıyla yazarın düşündüğü vatan, insanın doğduğu yerdir. Orası özgür olmalıdır, insanlar eşit olmalıdır, orada zulüm ve adaletsizliğe müsamaha edilmemelidir. Vatan için insan kendini feda edebilmelidir ve kalkınması için de olanca gücüyle çalışmalıdır. Vatan sevgili gibidir; uzakta kalınması elbette ızdırap verir ancak sevgisini asla yok etmez. Ona kavuşma özlemi ve umudu yaşam iksiri olmaktadır.

3. 2. HANNA MİNE'NİN ROMANLARINDA DENİZ TEMASI

Hanna Mine'nin romanlarında en belirgin unsurlardan birisinin de deniz olduğunu hatta kendisine “deniz yazarı” lakabının verildiği bilinmektedir. Şimdi bu konuyu romanlarında nasıl işlediğine daha yakından bakmaya çalışalım.

3. 2. 1. DENİZ TEMASI

Deniz, Hanna Mine için her zaman ilham kaynağı olmuştur. Yazarın çalışmalarının çoğu denizin bir veya birkaç yönünü mutlaka anlatır. Yazarla bu mevzu üzerine yapılan bir sohbette şunları söyler:

¹⁸⁶ Mine, *er-Rabi'*, 327, 328.

¹⁸⁷ Mine, *el-Mesâbih*, 222-224.

‘Deniz her zaman ilham kaynağım oldu. Hatta çalışmalarımın çoğu denizin köpüğüne bulanmıştır. İlk zamanlar denizi ilham kaynağı alırken bilinçli olarak almadım. Ancak sonra anladım ki bedenim balık etindedir, kanımsa denizin tuzlu suyudur. Köpek balıklarıyla olan mücadelem hayat mücadelesiydi. Fırtınalar ise tenimde iz bıraktı. Biri, ey deniz! diye seslense ‘deniz benim’ diyesim gelir. Ben denizde doğdum onda ölmek istiyorum. İnsanın denizci olmasının ne demek olduğunu bilir misiniz?’¹⁸⁸

Yazarın denizle ilişkisi doğduğu şehir olan Lazikiye’de başlar. Çünkü Lazikiye bir liman kentidir; ancak yazarın denizle en bariz ilişkisini ailesinin 3 yaşında taşındığı Mersin’de görürüz. Babası dul bir kadının peşinden Mısır’a gider ve bu gidişin ardından ünlü bir kent olan İskenderiye’yi görür. Babası İskenderiye’den dönünce herkese “Dünyanın anası” Mısır’ı ve güzelliklerini anlatmaya koyulur. Öte yandan yazarın babası Mersin limanında çalışırken bir sandığın üzerine düşmesi sonucu sakat kalır ve annesi sürekli olarak oğluna, babasının nasıl kazaya uğradığını, dul kadının peşinden sürüklendiği deniz yolculuğunu anlatır. Böylece deniz, yazarın hayalinde yavaş yavaş şekillenmeye başlar.¹⁸⁹

İskenderun’daki Saz mahallesi, deniz kıyısında kurulmuştur. Halkın en fakir kesimi bu mahallede barınmaktadır. İkinci Dünya Savaşı öncesi yaşanan ekonomik bulanım, halkı derinden etkiler. Fakir kesim açlıkla karşı karşıya kalır. Dolayısıyla Saz mahallesi sakinlerinden tek göz İspiro, denizde yılan balığına benzer bir balık olan henklisi, avlanmayı öğrenir. Halk, İspiro’nun bu keşfinden sonra denize koşar. Böylece deniz, halkın açlığını gideren temel unsur olur.¹⁹⁰

Yazar İskenderun’da deniz ile içli dışlı iken Lazikiye’ye geldikten sonrada bu ilişki devam eder. Ancak Lazikiye şehrini sevmese de Lazikiye denizinin güzelliği onu çok etkiler. Yazar, bu durumu şu sözlerle ifade eder:

“Güneş düz maviliğin üzerinde doğmaya başladığında adeta büyülendim, sanki denizi hiç görmemiştim ya da yıllardır denizi hiç görmemiş gibiydim.”¹⁹¹

¹⁸⁸ <http://www.syrianstory.com/h-Mine.htm>

¹⁸⁹ Mine, *Bakaya*, 275.

¹⁹⁰ Mine, *el-Mustenka*, 320.

¹⁹¹ Mine, *el-Kıtaf*, 29.

Hadese fi Bitahu romanı, Çin’de yabancılar için kurulmuş yazlık bir şehirde geçmektedir. Şehrin, deniz kenarında kurulmuş olmasına rağmen yazar, denizden çok fazla bahsetmemektedir. Deniz, sadece serinlemek için gidilen bir yer ya da sıkıntı atmak için yazlıkçıların vakit geçirdiği bir mekân olarak romanda yerini alır.

Bu romanın devamı olan ‘*Arus* romanında ise deniz, roman kahramanı Zübeyd’e göre vatan özlemini unutturan tek unsur olarak görülür.¹⁹² Zübeyd, deniz önünde konuşmayı bırakıp susar, bu suskunluk denizin onu düşüncelere sürüklemesinden ya da onun iç dünyasına çekilmesinden olabilir. Öte yandan deniz, Zübeyd için günahlarından arındığı bir mabettir. Bir anlamda deniz, onun için kutsal bir kavramdır.¹⁹³

Deniz, Zübeyd’in hayal dünyasında geniş yer kaplar. Huzuru, maviyi seyretmekte bulan Zübeyd, denize bakarak yaşamının hayallerini süsleyen arşın kürsüsüne oturmuş denizin gelinini seyretmekte ve bu seyirde huzur, mutluluk bulmaktadır.¹⁹⁴

Nitekim yukarıda bahsettiğimiz temaya dayanarak şöyle diyebiliriz:

Zübeyd, aşkı asla yaşamamış bir kişidir. Belki âşık olduğu kadın, onun hayat arkadaşı olacaktır. İşte aradığı hayat arkadaşının hayali deniz efsanesinde geçen ve hayalini süsleyen denizin gelininde şekillenmiştir. Zübeyd, denize girip yüzmek olayına “babasının kollarına indi”¹⁹⁵ şeklinde tanımlama getirmiştir. Dolayısıyla yazar için deniz, baba kolları kadar huzuru, güveni ve şefkati temsil etmektedir.

Roman kahramanı Zübeyd, denizle farklı bir iletişim içindedir. Denizde fırtınanın var olduğu bir anda kendini azgın suların içine atar. Bunu biraz macera, biraz da delilik adına yapar. Zübeyd’in asıl arayışı “son macera” tutkusu olsa gerek. Deniz ve fırtına, azgın dalgalar bu macerayı yaşamak için en uygun ortamdır. Zübeyd, azgın dalgalarla boğuşurken bir mücadele tutkusu yaşar. Denize meydan okurcasına azgın sularla ve kendisini takip eden köpek balığı ile boğuşur. Köpek balığı Zübeyd’i takip ederken aklına ölüm gelir, bu anda iki seçenek vardır; ya kayalıklara tutunup kurtulmak ya da kayaya çarpıp köpek balığına yem olmak.

¹⁹² Mine, ‘*Arus*, 112.

¹⁹³ Mine, ‘*Arus*, 121-123.

¹⁹⁴ Mine, ‘*Arus*, 100.

¹⁹⁵ Mine, ‘*Arus*, s.176

İçindeki mücadele ruhu dalgalardan birinin yardımıyla kayalıklara tutunma fikrini uyandırır zihninde. Belki bu son macera olabilir der ama ölmek istemiyordur Zübeyd. İşte ölüme teslim olmamak için kurtulmayı seçer ve “son macerasını” yaşamış olur.¹⁹⁶

el-Mesabihu’z-zurk romanı Lazikiye kentinde geçmektedir. Lazikiye deniz kenarında kurulduğu için sık sık limandan deniz manzaraları betimlenmiştir. Bu bağlamda deniz ile Faris arasında duygusal bir yakınlık ortaya konmuştur. Faris, hüzünlü olduğunda deniz dalgalı ve hava bulutlu olmaktadır.¹⁹⁷

er-Rahil ‘inde’l-ğurub romanı kahramanı Fatır el-Leccavi, babasıyla tarihi eser kaçakçılığı yapmış bir denizcidir. el-Leccavi, denizi bir kaçış ortamı olarak görür. Denizi, sorunlarını unutup dertlerini hafiflettiği için sever. Nitekim o, İskenderun-Toros kesimi kıyılarını çok iyi bilir ve bu bilgisini denizde güneşin battığı yere gidebilmek için kullanmak ister.¹⁹⁸

Babasıyla kaçakçılık yapan Fatır, yaptığı işin kötü bir iş olduğunu anlayınca bu işi bırakır ve denizde çalışmaya başlar. Denizde çalışırken kaçakçılık işiyle bir daha uğraşmaz.¹⁹⁹

Fatır, fırtınalı havada denize daldığında denizden bir baba şefkati bekler. Ancak ilerleyen dakikalarda denizin azgın dalgalarının kendisini yutmaya çalıştığını fark eder. Fatır, buna rağmen denizden şefkat bekler. Ancak beklediği şefkat bir türlü gelmez. Dalgalar kendisini bir canavar misali yutmaya çalışır, zira denizin merhameti yoktur.²⁰⁰

el-Leccavi için deniz, zamanın sultanıdır. Her şey biter, ömür geçer ama deniz hep yerinde durur. el-Leccavi doğuda da batıda da denizin, zamanın sultanı olmasını umut eder.²⁰¹

Beşinci bölümde deniz ögesi yazar için ön planda olmaktan çıkmıştır. Hak, adalet, özgürlük gibi toplumsal kavramlar önem kazanmıştır.²⁰²

¹⁹⁶ Mine, *el-Muğamere*, 355-358.

¹⁹⁷ Mine, *el-Mesâbih*, 289.

¹⁹⁸ Mine, *er-Rehil*, 2.

¹⁹⁹ Mine, *er-Rehil*, 28.

²⁰⁰ Mine, *er-Rehil*, 88.

²⁰¹ Mine, *er-Rehil*, 118.

²⁰² Mine, *er-Rehil*, 240.

el-Leccavi, geçmişten kurtulmak için aradığı şifayı yukarıda anılan kavramlar etrafında çalışarak bulmuştur. Dolayısıyla ideal toplum için çalışmak deniz sevgisinin önüne geçmiştir.

Sonra el-Leccavi, siyasetten tanıdığı arkadaşlarının denize geri dön çağrısına o, ‘ben denizden hiç ayrılmadım’ sözleriyle yanıt veriyor. el Leccavi’ye göre, deniz damarlarından akan kana işlemiştir. Aslında burada ön plana alınmamış gibi görünen deniz sevgisinin tutku haline geldiği itiraf edilmiştir.²⁰³

Kitabın son bölümü Leccavi’den denize yazılmış bir mektup gibidir. Bu mektupta önce denizle sonra sevgili, anne, baba ve arkadaşlarla yüzleşmeler vardır. Bu yüzleşmeler denizle bir dertleşme havasında geçmiş ve denize hitaben yazılmıştır. Bu durumda deniz, bazen el-Leccavi için bir anne şefkati taşıırken bazen de acımasız bir kişiliğe bürünebilmiştir.²⁰⁴

Naycıl, kahvehane işleten bir Türkmen’dir. Kahvehanesi sahil kenarındadır ve Fatır el-Leccavi bazen orada zaman geçirir. Casım ise Fatır’ın çok öncelerden tanıdığı olduğu bir dostudur. Aslında Casım’ın, Fatır’ı gizliden gizliye kıskandığı görülür. Casım, Fatır’ın geçmişte kaçakçılık yaptığını bilmektedir. Bu durumu emniyete ihbar eder ve Fatır yakalanır. Naycıl, Fatır’ı hapisanede ziyaret eder ve aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“-Sen yürekli bir adamsın Naycıl! Ben oğlun gibiyim, ancak beni bu kadar sevmene sebep olan şey ne?”

Naycıl der: “Deniz! Aramızda olan şey denizdir ey Leccavi! Sen Selafe hanımı boğulmaktan kurtardın, bundan önce de bazı denizcileri kurtardın.”

Reis Anter der ki: “Leccavi’de reis ahlakı var.”

Kadınsı bir sesle:-Reis ahlakına sahip olduğun için seni seviyorum.” der.

Burada Anter Reis ve Naycıl’ın, Fatır’a olan sevgi bağının denizden kaynaklandığı söylenebilir.²⁰⁵

²⁰³ Mine, *er-Rehil*, 240.

²⁰⁴ Mine, *er-Rehil*, 280-288.

²⁰⁵ Mine, *er-Rehil*, 292,293.

Fatır, hücredeyken bütün sırlarını ve dertlerini denizle paylaşmıştır. Deniz sadık bir dosttur, sırlarını kimseyle paylaşmaz. Fatır'a göre deniz sırlar mahzenidir, sırlarını kimseye söylemez²⁰⁶.

1 Mayıs 1992'de Lazikiye'de tamamlanan romanın sonu ilginçtir:

“Fatır artık yaşlandığının farkındadır. Oğluyla birlikte denize dalar ama gençliğinde olduğu gibi yüzmeyip sudan çıkar. Artık o yaşlanmıştır ve denizcilik rolü sona erer.

Deniz Leccavi'ye şöyle der:

-Ey Leccavi küsme! Kâinatın kanunu bu.

Leccavi şöyle cevap verir:

-O halde elveda.

Deniz cevap verir:

-Elveda.²⁰⁷

Böylece el-Leccavi, gençliğinde tanıştığı denizle vedalaşmak zorunda kalır.

el-Yatır romanında Zekeriya el-Mersinli, yakaladığı balinanın iç organlarını meyhane işletmecisi Zahreyadis'e bir varil içki ve iki lira karşılığında satacaktır. Ancak diğer denizciler el-Mersinli'ye meyhanecinin kendisini kandırdığını söyleyerek balinanın karnında elmasların, değerli takıların bulunduğuna inandırırılar. Bunun üzerine el-Mersinli, bu değerli takıları meyhaneciden ister. Meyhaneci ise böyle bir şeyin bulunmadığını söyler. Bunun üzerine el-Mersinli, meyhaneciyi öldürerek kaçır. el-Mersinli, bu kaçış sırasında denizci düşmanlarından, dostu “denize” sığınır. Balık olup denizde yaşamak ister. Kendisini bir tek denizin anladığını ve hatalarını bir tek denizin temizleyebileceğini söyler.²⁰⁸ Zekeriya el-Mersinli, tek kaçış noktası, tek güvenilir mekân olarak denizi düşünür. Denizlerde bir balık olarak yaşamak ister, balıklar gibi soluk alıp vermeyi ve su yüzeyine hiç çıkmadan ömür boyu orada yaşamayı hayal eder.²⁰⁹

²⁰⁶ Mine, *er-Rehil*, 296.

²⁰⁷ Mine, *er-Rehil*, 296.

²⁰⁸ Mine, *el-Yatır*, 28, 29.

²⁰⁹ Mine, *el-Yatır*, 29.

Zekeriya el-Mersinli yüzerek deniz kıyısında ormanlık bir alana ulaşır ve burada yaşamaya karar verir. Kendine bir kulübe ve ottan yatak yapar. Yiyeceğini ise denizden karşılar. Zekeriya el-Mersinli, kendi hayatı ile denizde yaşayan bir balığın hayatı arasında benzerlik kurar. Her balık bir oltaya takılarak birilerine yem olurken her insan bir gün hayatın oltasına takılarak hayata yem olacaktır.²¹⁰

Zekeriya el-Mersinli ormanda yakalanma korkusuyla denize sığınır. Çünkü deniz yerini ve kokusunu belli ettirmeyecek tek mekândır. Onun en güvenli sığınağı denizdir. Böylece günlerce çıplak halde denizde yaşamak zorunda kalır. Gün boyu denizin tuzlu suyunda kalmak vücudunda oluşan yaraların acımasına sebep olur, bedenine yorgunluk çöker. Ancak yakalanma korkusu onu bu duruma katlanmaya mecbur eder.²¹¹ Ayrıca denizde yüzerken elbiseleri yırtılır ve vücudu çıplak kalır. Örtünebileceği bir şey bulunmadığından karaya çıktığında çalılarda saklanır. Ancak bu da geçici bir çözümdür, dönüşü, yine çıplaklığını örtebileceği tek mekan olan denize olacaktır.²¹²

Zekeriya el-Mersinli, denizi iki şekilde anlatmaktadır. Birincisi deniz, bir sevgili gibidir, denize bütün sevgisini yataktaki kadın gibi verir. İkincisi ise kadının yataкта sevgisini ilan ederken sırt çevirmesi gibi denizde ansızın sırtını çevirebilir ve tehlikelerle dolu bir düşman olur.²¹³

eş-Şira ve *'l-’asife* romanında yazar, denizi ‘sırlı bir hazine ve sırlarını en iyi saklayan varlık’ olarak tanımlar. Yaz ve kış mevsimlerinde sahildeki izlenimlerini anlatır. Yaz mevsiminde sahilde gezinen insanları kumsal, denize haber verir. Deniz de kumsaldaki ayak izlerini yalayıp siler. Bu işlem sonucu sahilden kimin geçtiği bir sır olur. Âşıkların ise sevdiklerinin isimlerini kumlara yazması, denizin bunları silmesi denizin bir sırrı olarak kalır. Öte yandan denizi kişileştiren yazar, denizle ilgili bütün durumları gözlemleyerek ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.²¹⁴

Rahmuni gemisini denizden kurtardıktan sonra Turusi’ye güzel bir mükâfat olarak gemisine kaptan olmasını ve kendisiyle denize açılmasını teklif edecektir. Çünkü Turusi, maharetli bir denizci olup fırtına anlarında dalgalarla iyi mücadele

²¹⁰ Mine, *el-Yatır*, 98.

²¹¹ Mine, *el-Yatır*, 158.

²¹² Mine, *el-Yatır*, 160.

²¹³ Mine, *el-Yatır*, 289.

²¹⁴ Mine, *eş-Şira*, 14.

etmesini bilmektedir. Burada denizi çok seven Turusi için denize dönüş, mükâfat olarak sunulmuştur.²¹⁵

Deniz *eş-Şira*’ romanında hep fırtınalarıyla anlatılmıştır. Denizin sakin ve insanı mest eden yönleri burada yoktur. Zira romanın temelinde bir mücadele anlayışı vardır. Bu mücadele insanoğluluyla denizin mücadelesidir. Mücadelede yenilgiye uğrayansa deniz olmuştur. Denizkızı yakışıklı prenze olan aşkında yenilgiye uğramamış buna karşılık olarak deniz prensiyle evlenerek önüne gelen her denizciyi boğarak öldürmeye çalışmıştır. Ancak zeki bir kaptan olan Turusi, bu mücadeleden zaferle çıkmış ve yeni zaferlere imza atması için Rahmuni’nin gemisiyle tekrar dalgalarla boğuşmak için denize açılmıştır.²¹⁶

Nihayetu raculin şuca’ romanı kahramanı Müfid, hapisshaneden çıktıktan sonra işsiz kalmanın sıkıntısıyla deniz kenarında oturur, sahile aşık olur, sahilin güzelliği bütün dertlerini unutturur, onu dinlendirir ve uzun bir süre denizi seyreder.²¹⁷

Müfid, bir süre düşündükten sonra eski arkadaşı Abduş’un yanına gider ve onun yanında fırında un çuvallarını taşımaya başlar. Müfid, una bulanmış temizlenme ihtiyacı hissederken aklına, denizin soğuk sularında yıkanmak gelir. Zira denizin soğuk suyu, ona canlılık ve ferahlık verir.²¹⁸

Denize giren Müfid, dalgalı denizde yüzmekten, sularla boğuşmaktan zevk almaktadır. Mıknatısın demiri çekmesi gibi dalgalı deniz onu çeker. Fırtınalı havalarda denizle mücadele etmek, dalgalarla boğuşmak Mine’nin birçok karakterinde vardır.

Zübeyd, Çin’deki yazlıkta kaldığı sürede ‘son macera’ olarak gecenin bir vakti fırtınalı denizde zevk için yüzer. Aynı şekilde et-Turusi’de fırtınalı denizde gemi yüzdürmekten, denizle mücadele etmekten zevk alır. el-Yatır romanında da el-Mersinli, fırtınalı havalarda gemi yüzdürmekten ve denizde yaşayan balinaları yakalamaktan hoşnut olmaktadır.

Müfid, Fransızlarla mücadelesinden sonra siyasi suçlu muamelesi görerek iki yıl hapis yatar. Bunun üzerine hapiste tanıştığı Üstad Münir ve Abdulcelil onu

²¹⁵ Mine, *eş-Şira*, 285.

²¹⁶ Mine, *eş-Şira*, 290.

²¹⁷ Mine, *Nihayetu*, 48.

²¹⁸ Mine, *Nihayetu*, 54.

sahiplenirler. Müfid, hapis sonrası gayrimeşru yollardan para kazanmayacağına dair arkadaşlarına söz verir. Bu sözü yerine getirmek için denizde balıkçılık yaparak geçinmeye çalışır. Bu sırada tekne sahibi bir adamın yanına yardımcı olarak geçer. Ancak kışın fırtınanın balıkçılığı engellemesi üzerine tekne sahibi teknesini satar. Böylece Müfid için bir geçim kaynağı olan denizle ilişkisi biter. Müfid üç yıl boyunca yarı aç yarı çıplak bir halde yaşar. Sonunda limanda hırsızlık yapacağına denizde korsanlık yapmayı tercih eder. Abduş ve Haliş ile anlaşarak bu tehlikeli işi yapmaya karar verir.

Deniz ile kadın Müfid'e göre eşdeğerdedir. Kadına nasıl sırt çevirip gidemezsen denize de sırt çeviremezsin, her zaman ona dönersin.²¹⁹

Deniz, Müfid için erkekliğin en yüksek derecesidir. Mert olan bütün erkekler onun önünde boyun eğer. O da deniz önünde boyun eğmekte ve denizin karşısında bütün erkeklik duyguları erimektedir. Müfid, bazen denizle diyaloga geçip kendisine dalgaların bir şeyler anlatmaya çalıştığını söylemektedir. Örneğin, fakir bir gemi bekçisini öldüreceği zaman deniz ona "bekçiyi öldürme" diye seslendiğinde Müfid, fakir bekçiyi öldürmekten vazgeçer ve denize boyun eğer²²⁰.

Müfid'in, denizlerde korsanlık yapmaya başlaması büyük nüfuz sahibi olan el-Acuz'a karşı çıkması anlamına gelmektedir. el-Acuz, gemisini soyarak malını çalan kişiyi ölümden beter edeceğini söylemiştir. Müfid, kendini balığa benzetiyor. Her tarafında kendisini yemeye çalışan köpek balıklarından şikâyetçidir. Çok dikkatli olmak zorundadır. Kendisinden haberdar olmayan ve kendisini arayan Acuz'un birçok adamı vardır. Bir balığın köpekbalıklarına av olmamak için saklanması gibi o da saklanmaktadır.²²¹ Müfid limanların aynası olan liman kahvesine takılarak gelişmeleri takip etmeye çalışmıştır. Burada altını çizmemiz gereken bir öge de limanlar ve liman kahvehaneleridir.²²²

et-Turusi, denizden uzak kalmamak için liman kahvehanesi işletmiş ve gelişmeleri buradan takip etmiştir. İkinci Dünya Savaşının gelişmeleri, Nazi

²¹⁹ Mine, *Nihayetu*, 98.

²²⁰ Mine, *Nihayetu*, 114.

²²¹ Mine, *Nihayetu*, 200.

²²² Mine, *Nihayetu*, 132.

Almanya taraftarı vatanseverler grubu işlerini ve propagandasını burada yürütmüştür.

Müfid, kahvehanede liman işçisiyle konuşurken işçi, denizi şöyle tanımlar:

‘Denizi görmek, denizde yüzmen yetmez. Onu tanıman için denizde yaşamak, çalışmak, denize dalman, dibe ulaşman ve dipte neler yaşadığını görmek gerekir...’²²³

Hanna Mine’nin romanlarında denizden uzak kalmayan bir öğe daha vardır. O da limandır. Roman kahramanları genellikle limanda işçidir ya da limanda herhangi bir işte çalışmaktadır. Bazen de liman, sıkıntıyı gidermek için gidilen bir yer, bazen bir geçim kaynağı bazen de aşkın ifadesi olarak duygusal anıların yaşandığı, duyguların ifade edildiği bir tabiat manzarası olarak verilmiştir. Birkaç roman hariç hemen hemen bütün romanlarda Lazikiye’den, Lazikiye limanından, İskenderun’dan ve İskenderun limanından bahsedilmiştir. Liman öğesinin geçtiği romanlarda genellikle liman işçilerinin ezikliğinden ve yaşadıkları problemlerden de bahsedilmiştir. En-Nihaye romanında limandan bahsedilirken şu tanımlama kullanılır: “Liman vahşilerin doğasıdır.”²²⁴

Muallim Rıza, liman işletmelerinden birinin sahibidir. Müfid, liman işleyişini tanımak için onun yanında işe girer. Muallim Rıza’ya göre liman, bir doğadır. Bu söz Müfid’e unutmaya çalıştığı geçmişini hatırlatır. Bir zamanlar eşeğin kuyruğunu kestiği için kendisini cezalandıran insanları ve onu evlatlıktan reddeden babasını hatırlar. Şimdi o, adam olmuştur ve öç almak istediği insanların karşısına çıkmaya hazırdır.²²⁵

Romanında deniz bağlantılı olarak şekillenen bazı öğeler bulunmaktadır. Bunların birincisi de deniz limanlarında oluşan hayat, işçilerin durumu, ticaret durumu vb. unsurlardır. Lazikiye limanında çalışan hamallar, liman hayatını şekillendiren temel unsurlardır. Liman ahalisine katılmak için güçlü bir bedene ve cesur bir yüreğe sahip olmak gerekir. Bu iki özellik, hamallığın beden gücü istemesinden ve liman çetelerine karşı koyacak cesarete sahip olmaktan gelir. Ayrıca

²²³ Mine, *Nihayetu*, 167.

²²⁴ Mine, *Nihayetu*, 169.

²²⁵ Mine, *Nihayetu*, 182.

bu hayatın arka yüzü var ki, o da kötü alışkanlıklar ve uyuşturucudur. Bunlara saplanmamak için irade sahibi olmak gerekir.²²⁶

Liman kahvehanesi, denizin ve denizcilerin ayrılmaz parçasıdır. Her deniz kenarında o denizde çalışan denizcilerin takıldığı bir kahvehane vardır. İşin ilginç yanı, bir limanda dönen oyunların hepsi de kahvehanede döner. Kahvehane limanın aynası gibidir. Müfid, patronu Rıza ve patron Acuz'un adamları arasında geçen kavgadan sonra 2 ay hapis yatar. Bu olay ona limanda ün kazandırır. Müfid, Acuz'un adamları tarafından tehdit edilmektedir. Onun öldürülebileceği yer liman kahvehanesi olabilir. Bunu bilen Müfid, korkusuzca davranıp eskisi gibi liman kahvehanesine gitmek zorundadır.²²⁷

Müfid, limanda çalışsa da onun arzuladığı şey denizci olmak, denizde çalışmaktır. İdealinde yatan bu hayatı gerçekleştirmek için çıkan fırsatları sırf Acuz'dan öç almak ve en iyi yere gelmek için değerlendirmemiştir.²²⁸

Müfid, karıştığı bir kavga sırasında bazı adamları öldürdüğü için 5 yıl hapis yatar. Hapiste şeker hastalığına yakalanır. Hapisten sonra kangren teşhisiyle ayakları kesilir. Bu zaman içerisinde İbrahim eş-Şenkıl, onu tekrar bulur ve içinde bulunduğu umutsuz ruh halinden kurtulması için bir iş temin eder. Müfid, artık içki, sigara ve ufak tefek şeyler satmaktadır. Müfid, bu iş paralelinde kendini yeniden o cesur adam olarak hisseder. Bir zamanlar kaybettiğini hissettiği liman ve deniz hayatı yıllarına döndüğünü hisseder.

“Her şey deniz üzerinden geliyor ve deniz kokusunu taşıyor. Her şeyi deniz kaplıyor, ondan geliyor ve ondan uzaklaşıyor, onun kokusunu taşıyor...”²²⁹ sözlerini devamla deniz hakkında görüşlerini şu şekilde ortaya koyuyor:

“5 yıl bu denizden yoksun kaldım, denizin kokusunu uzaktan alabiliyorum. Kokuyu hapisane koğuşunun penceresinden alıyordum. Denizin hallerini kokusundan biliyordum. Deniz havasının değişimini ise gökyüzünden, günlük

²²⁶ Mine, *Nihayetu*, 225.

²²⁷ Mine, *Nihayetu*, 247.

²²⁸ Mine, *Nihayetu*, 169.

²²⁹ Mine, *Nihayetu*, 390.

sıcaklık değişimlerinden anlıyordum. Yaz aylarının ufuk kızılığını arıyordum, o kızılılıkta en güzel şey olan deniz maviliğini özlüyordum.”²³⁰

Zamanla kurduğu işle denizden çalınmış kaçak malları satan Müfid, eski düşmanlarından biri tarafından ihbar edilir. Kendisini teftiş eden memurlara durumunu anlatan Müfid, isyan noktasına gelmiştir. Evini aramak isteyen memurlara karşı çıkar. Ardından müfettişi öldürür sonra kendi canına kıyar. Denize olan sevgisini yeni işiyle canlandıran Müfid’in sonunu kaçakçılık sonucu sattığı mallar hazırlamıştır.²³¹

Müfid denize olan sevgisini şöyle ifade eder: “ben denizi, denizin genişliği ve büyüklüğü kadar seviyorum.”²³²

Hikâyetu Bahhar romanında Sait Hazzum, denizi çok seven bir denizcidir. Kendi kendine denize olan sevgisini şöyle anlatır:

“Bu benim sevgilim, maviliği geniş sevgilim. İyilik, bereket, balık, verim, hep ondan gelir, seveceğim kadın da ondan gelecek.”²³³

Sait Hazzum, denizi sevmek ile denize âşık olmak arasında fark olduğunu söylüyor. Sait, denize âşıktır; denize olan aşkını mehtaplı bir gecede denize girerek ve su üstünde sırtüstü yatarak, yıldızları seyrederek ifade etmeye çalışıyor. Bu arada Sait’in içindeki denizkızı hayali ölmemiş, dalgalı denizden çıkmasını beklediği âşık olacağı kızın hayalini kuruyor ve bu beklentiyi sürekli dile getiriyor.²³⁴

Romana, her denizci denizden gelen şeye razı olur anlayışı hakimdir. Bunun sonucu olarak da denizden gelen her şey denizciye mutluluk verir. Ayrıca denizci için deniz, kadın olmadan noksan sayılır. Bu anlayış, genelleştirilince kadınsız her şey noksan kalır deniyor.²³⁵

Sait Hazzum, bir ara bir çocukla denizde yüzme yarışına giriyor ve yarışta genç çocuğu yeniyor. Sait, orta yaşı geçkin olmasına rağmen denizciliğe veda yaşı gelmiş görünüyor. Ancak genç çocuğu yarışta yenmesi onun hâlâ işe yarar bir

²³⁰ Mine, *Nihayetu*, 391.

²³¹ Mine, *Nihayetu*, 406.

²³² Mine, *Nihayetu*, 404.

²³³ Mine, *Hikâye*, 14.

²³⁴ Mine, *Hikâye*, 25.

²³⁵ Mine, *Hikâye*, 45.

denizci olduğunu gösterir. Buna rağmen Sait, yarıştan sonra denize veda ederek denizden ayrılır. Burada önemli olan husus, denizciliğin belli bir emeklilik yaşı bulunduğudır. Sait, emeklilik yaşına geldiğini kabul edip denizden ayrılmıştır. Bu romanda yazar, *eş-Şira*’ romanından farklı olarak denizi iyimser yönüyle vermiştir. Sait, denizi bu iyimser yönüyle sevmiş ve bu yönünde huzur bulmuştur. Ancak o, denizin fırtınalı halini de görmüş, bu fırtınalı halini gördüğü için de kendini imtiyazlı hissetmiştir. Çünkü kendisine denk gelen fırtına denizcinin ömründe bir defa görebileceği ve 100 yıl da bir gerçekleşen bir fırtınadır.²³⁶

Sait Hazzum romanda kendini atadan gelme denizcilik mesleğinde, denizciliği iyi bildiğini iddia ederken deniz ile nehir arasında fark bulunmadığını söyler. Ancak nehir de deniz gibi sınırlarını kendi içine saklar ve dışarı yansıtmaz. Nehrin taşmasını da Allah’ın intikam alması kadar şiddetli bir olay olarak tanımlar.²³⁷

Sait, denizci hayatının hep maceralı bir hayat olduğunu vurgularken bir nehirde yaşadığı macerayı anlatıyor. Tayfun onları gemiyle sürüklemektedir. Birinin gemi üzerine çıkıp halatı kesmesi gerekirken bu işi cesur birinin üstlenmesi istenilir. Sait, direğe tırmanıp halatı kesmek için uğraşır. Bu arada söylediği bir söz çok ilginçtir: “Kişi tehlikenin tam ortasında korkuyu sınırlamayı biliyor”.²³⁸ Bu söz ise iyi bir denizcide bulunması gereken erdemlerden birini tanımlamaktadır.

Sait, bir ara nehirde ticari mal taşımacılığında çalışır; ancak nehirde bir fırtınaya yakalanınca denize döner. Çünkü o bir denizcidir ve denizde çalışmanın ayrı bir haz olduğunu söylemektedir. O, nehirde değil denizin mavi sularında ölmek istemektedir. Nehrin suları pis ve bulanıkken denizin suları geniş ve saftır, temizdir. Bu yüzden nehir denizin karşısında bir hiçtir. Denizin uçsuz bucaksız bir mekânı vardır. İnsanoğlu denize şöyle seslenir:

Ey deniz! beni uzaklara, ufuklardaki sınırlarda bulunan âleme götür. Mercanla kaplı sahillerine Süleyman’ı kendine âşık eden kızlarına götür.

Denizin sahibi yoktur, bu yüzden hepimiz onun sahibiyiz. Sait’te kendini denizlerin sahibi ilan ediyor.²³⁹

²³⁶ Mine, *Hikâye*, 162.

²³⁷ Mine, *Hikâye*, 163.

²³⁸ Mine, *Hikâye*, 169.

²³⁹ Mine, *Hikâye*, 178.

Sait Hazzum, geçmişine dönerek annesini ve babasını anlatmıştır. Babası tüccardır ama deniz yoluyla birçok yolculuk yapmıştır. Güzel kadın Katerin ile yaşadığı aşk hikâyesi babasının uzak deniz yolculukları sonucu bitmiştir. Sait'in babasının hayatına yolculuklar etki etmiş ve annesiyle babası arasında şu diyalog geçmiştir:

“ Annem babama bir daha Mısır’a gitmemesi için rica etti.

“ Niçin (gitmeyeyim)? dedi babası.

“ Yokluğun uzun sürmesin” diye annesi cevap verdi.

“ Bunda ne var ki! Deniz hayatı böyledir.

“ Deniz hayatının bu şekilde olduğunu biliyorum. Denizcinin bir yerde uzun süreli kalmayıp ailesinin rahatlığın tadını alamayacağını da biliyorum.²⁴⁰

Sait'in babası, deniz yolculuklarına evine ekmek getirmek için çıkmaktadır. Ayrıca denize olan sevgisi de ondan ayrılmasına izin vermemektedir. Bundan dolayı annesi bir gün Sait Hazzum'iyi kucaklar ve kendisinden denize uzak durmasını ister. Oysa bu istek Sait için çok zor bir istektir. Çünkü deniz onun hayal dünyasına yerleşmiştir²⁴¹.

Sait, denizle geçen yakınlığını anlatarak annesinin “bir denizci de boğulabilir” tezini çürütmeye çalışmaktadır. Onun bu söylemlerinin altında aslında denize karşı yatan sevgisi vardır. Sait, ikinci hamlede bir denizcinin oğlu olduğunu oğlanın da babaya tabi olması gerektiğini ifade ederek denizci olmasının irsi bir kural olduğunu anlatıyor²⁴².

Denizle ilgili şu genelleme yapılır:

‘Kim kendi şehirlerini tanımazsa dünya şehirlerini tanıyamaz, kim kendi denizini keşfetmezse dünya denizlerini keşfetmeye güç yetiremez. Kim kendi limanlarını tanımazsa dünya limanlarını tanıyamaz. Denizciliğe başlamanın ilk şartı kendi limanını tanımaktır. Gerçek denizcilerin çevresinde bu kural geçer. Liman, deniz okulunun ilk basamağıdır.’

²⁴⁰ Mine, *Hikâye*, 232.

²⁴¹ Mine, *Hikâye*, 236.

²⁴² Mine, *Hikâye*, 339.

Denizcilik kuralını anlatırken denizci için üç şey olmazsa olmaz gerekliliklerdendir. “Kadın, içki ve sigara.” Ancak bu üç şey denizcinin iradesini elinden alıp boyun eğdirecek şeyler olmamalıdır. Bunlara karşı erkek, iradesini korumalıdır. Buna karşı bu üç şeyi de denemeden denizci olunmaz.²⁴³

Sait’in babası Salih, oğluna denizle ilgili bazı düşüncelerini açıklar. Salih bu düşüncelerinde denizi tanrılaştıracak bir mertebeye çıkarır. Bu düşüncelerden bazı kesitler sunalım: “Denizin sahibi yoktur. Deniz, dünyanın sahibi ve yeryüzünün babasıdır. Denizin suyu kuruyunca yer, denizden ayrılarak oluştu. Deniz varlığını efendisidir. Denizi bu şekilde kabul et ve onu bu esaslar üzerine sev ki beni sevebilesin ya da beni sev ki denizi sevebilesin. Ben ve o tekiz/aynıyız. Yaralandığım zaman yaralarımı deniz suyuna batırırım ki deniz benim kanımı emsin bende onun tuzunu emeyim. İşte bu şekilde benle deniz kardeş olduk ve o, senin amcandır...” Bu şekilde sürüp giden diyalog Salih’in denizde ölüp oraya gömülmeyi istemesiyle sona eriyor.²⁴⁴

Sait’in annesi, oğlunun denize açılmasına karşı çıkmıştır. Çünkü denizin kocasını elinden aldığı düşünmüş ve şimdi oğlunu elinden almasını istememektedir. Oysa Sait, babası gibi denizlere açılmakta ısrarcı davranmaktadır. Anne dul kalmış, çocuklarının yetim kalması ona acı vermiştir. Oğlunu da kaybederse ortalıkta sahipsiz kalacaktır. Bundan dolayı deniz Sait’in annesi için canavar konumundadır.²⁴⁵

Deniz yolculukları insana çok şey kazandırır. Deniz, insan tarafından yaşanarak, deneyim kazanarak öğrenilebilir.²⁴⁶ Sait, denizcilikle ilgili bütün dersleri babasından almış onun gibi bir denizci olmaya çalışmıştır. Aslında burada ortaya konan model insan Mine’nin idealindeki denizci tiplemesidir.²⁴⁷

Sait’in babası Salih, Fransızlarla mücadele için gittiği gemide yangın çıkar, gemi batar ve Sait’in babası boğulur. Salih’in cesedinin bulunması için aramalar yapılır, ceset bulunamaz. Ancak Sait babasına olan vefa borcunu ödemek ve nankör bir evlat olmadığını göstermek için mutlaka cesedi bulacağını söyler. Uzun aramalar

²⁴³ Mine, *Hikâye*, 259.

²⁴⁴ Mine, *Hikâye*, 275.

²⁴⁵ Mine, *Hikâye*, 273.

²⁴⁶ Mine, *Hikâye*, 282.

²⁴⁷ Mine, *Hikâye*, 311.

sonucu cesedi bulur. Bu başarı şu ilkedен kaynaklanır: “İlke sahibi oyuncu genellikle kazanır. Aynı şekilde ilke sahibi denizci de kazanır. Deniz ona kurtuluş ipini uzatır.’

Denizcilikle ilgili önemli bir söylem vardır:

“Babanın ruhu oğulda devam eder.” Sait’te babasının kayboluşundan sonra onun denizcilik felsefesini yürütmeye karar vermiş, onun yolundan gitmiştir.²⁴⁸

Sait, İskenderun’un Türklere verileceğini öğrenince ne yapacağını bilemiyor. Denize sesleniyor, yardım istiyor feryatlarını denize akıtıyor. Bir bakıma deniz onun hem dert ortağı hem de yardım istediği yüce bir varlık konumunda yer alıyor.²⁴⁹

Sait, babasından nasihatleri her zaman hatırlar ve uygulamaya çalışır. Bu nasihatler genellikle denizcilik üzerine olan nasihatlerdir.

“Bir gün babası ona şöyle der:

-Ey oğul, denizci ol ama avcı olma. Denizde yolculuk, kendini denizin bilinmeyen dünyasına atmak, dalgalarla ve fırtınalarla boğuşmak kahramanlık işidir. Okyanus şartlarında gezmek cesur tabiatlı genç erkekler içindir ve her sefer de ölüp yeniden diriliyorlar.²⁵⁰ Ancak balıkçının işi, içinde ölüm kalım tehlikesi olmayan bir koşudur...”

Nasihatlerine devam eden Salih, denizciliği bir macera ve heyecan olarak görmektedir. Bu heyecanı oluşturan ise denizde verilen mücadeledir.

Romanda vurgulanan önemli bir nokta daha vardır. Buna göre en zorlu hayat denizci karısının hayatıdır. Deniz ise onun düşmanıdır.²⁵¹ Kadın onu adeta bir kuma gibi algılar.

Sait, limanları hep bataklığın mekânı olarak düşünür. Limanları uyuşturucu, içki, kadınlarla eğlenceden ibaret görürken babasını tanıyan ve kahraman olarak ilan eden insanlarla tanışması bu düşüncesini değiştirmiştir. Limanda çalışan denizciler bu şekilde Sait’i sahiplenmiş ve bir aile olduklarını vurgulamışlardır.²⁵² Bu olaydan

²⁴⁸ Mine, *Hikâye*, 38.

²⁴⁹ Mine, *Hikâye*, 115.

²⁵⁰ Mine, *Hikâye*, 133.

²⁵¹ Mine, *Hikâye*, 149.

²⁵² Mine, *Hikâye*, 186.

sonra Sait ve liman denizcileri arasında bir dostluk bağı oluşmuştur. Herkes, Sait ve ailesini sahiplenmiştir.²⁵³

Liman denizcileri arasında Fransızlara karşı özgürlük mücadelesi verilirken bütün denizciler arasında bir örgütlenme oluşmuştur. Herkes kararludur, vatan topraklarında ve denizde Fransız sultası sürmeyecektir. Denizde Fransızların değil Lazikiye denizcilerinin kuralları geçerlidir. Denizciliğe kabul edilmenin ilk adımı denizciler ailesine kabul edilmektir. Sait ise bu aşamayı başarıyla geçmiş ve artık denizde büyük başarılar imza atabilmesinin yolu açılmıştır.²⁵⁴

Sait'in babasının denize duyduğu büyük hürmet ve denizi oturttuğu yüce merteye Sait'in diliyle aktarılır: “Deniz ona göre gaddar ve güçlü idi, ona en derinden saygı duyar ve onu kutsardı.”²⁵⁵

Liman çalışanları yeni bir anlayış ortaya koyarak mücadele ruhunu denizle ilintili kılıyor “Herkesin bir denizi vardır, benim de denizim hapisanedir.” Aslında olayların hepsi deniz etrafında dönerken, vurgulanan tek şey denizsiz bir olgu olamayacağıdır.²⁵⁶ Zaten Sait'in babası da bu anlayışı ortaya koymuştur. Her şeyden önce deniz vardı, denizin çekilmesiyle karalar oluştu. Bu, bir bakıma bütün kahramanların dünyasını deniz ve denizle ilgili unsurların oluşturmasıdır.

Denizcilerin kolay bir şekilde âşık olamayacakları söylenirken Katerin el-Hulva iki reisi de kendine âşık ettirir. Birisi Reis Salih Hazzum diğeri de Reis Abduş'tur. İki reis bu güzel kadın için kavga eder. Aslında Sait, babasının bu meşhur aşkını da duyunca hemen denize koşar, bu aşkın ve âşık olunan kadının sırrını sorar. Bu kadınla başka kadın arasındaki farkı merak eder ve yanıtını denizden ister. Sait denize sessiz bir şekilde seslenir. Sonra denizin sakladığı babasını yine denize sorar ve bütün bu soruların yanıtını denizden bekler. Deniz bu defa küçük bir dalgayla kayalığa çarparak cevap verir. Bu cevap denizin konuşmasıdır bir bakıma. Sait, denizi anlamaya çalışır fakat anlayamaz. Peki denizin konuştuklarını kim

²⁵³ Mine, *Hikâye*, 188.

²⁵⁴ Mine, *Hikâye*, 193.

²⁵⁵ Mine, *Hikâye*, 200.

²⁵⁶ Mine, *Hikâye*, 247.

anlayabilir? Bu sorunun cevabı şudur: Denizi kimse anlayamaz hatta Sait Hazzum bile!²⁵⁷

Denizci olmanın şartları sunulurken bir denizciyi denizci yapan esaslar şunlardır: Bir kişi ancak denizde karşılaştığı zorluklar, kadın ve limanda kazandığı deneyimler sonucu denizci olur.²⁵⁸

Her denizcinin kaderinde gitmek vardır. Sait'te babası gibi gidecektir. Annenin görevi çıkıp denize yakarmaktır. Anne denize şöyle yalvarır: “Ey deniz! Oğluma acı ve babasını aldığın gibi oğlumu alma...”²⁵⁹

Romanda tartışılan bir başka olgu da kadının erkekten güçlü olduğudur ve her erkeğin yenilebileceği bir kadın vardır. Sait, yaşlı reisin, “denizden ve erkeklerden korkma ama kadınlardan kork” şeklinde nasihatte bulunmasını anlayamamıştır. Demek oluyor ki burada bir güç vardır. O da kadındır. Kadın, bir denizciyi alt edebilecek tek güçtür.²⁶⁰

Yaşlı reis Sait'in, babasından duyduğu nasihatlerle denize açılmasının yetmeyeceğini ifade ediyor. Denizci aylarca denizde kalırken ailesi burada açlık çekebilir. Bunun için ailesine yeterince para bırakmalıdır. Sefer boyunca denizde birçok sürprizle karşılaşılabilir. Deniz ancak denizde yaşanan deneyimlerle öğrenilebilir.²⁶¹

Sait, babasıyla aynı şeyleri hissetmek onun gibi ünlü bir denizci olmak istemektedir. Bundan dolayı Katerin el-Hulva'nın verdiği takkeyi başına geçirip babasının denizcilik kıyafetlerini giyerek bir denizci edasıyla şehirde geziniyor. Bu sırada babasının ona ettiği nasihatler aklına geliyor:

“ Babam bana dedi ki: Denizci ol, işte ben denizci oluyorum.’ Aslında burada babasını bir taklit içinde olan Sait'in gerçek anlamda onun gibi başarılı olabileceği şüphelidir. Çünkü Salih, çok idealist bir kişiliğe sahip ve idealleri için her şeyi

²⁵⁷ Mine, *Hikâye*, 254.

²⁵⁸ Mine, *Hikâye*, 255.

²⁵⁹ Mine, *Hikâye*, 256.

²⁶⁰ Mine, *Hikâye*, 259.

²⁶¹ Mine, *Hikâye*, 266.

silebilecek kadar iradeli bir insandır. Sait ise karakteri tam oturmamış, iradesini güzel kadın ve içkiye karşı tam kullanamayan bir yapıdadır.²⁶²

Sait, kaptan Abduş ile ilk deniz seferine açılır. Bu sırada önemli şeyler öğrenir. Abduş reis kızdığı gemi personeline nasıl ceza vermekteydi? Bu seferde nelerle karşılaşacak, sağ salim karaya dönebilecek miydi? Nitekim izlediği bir filmde gemi kaptanı personelin birinin derisini yüzmüştü, acaba o, öyle bir şeyle karşılaşacak mıydı, bunlar doğru muydu? Ancak önemli bir şey daha öğrendi. Denizin genel geçer bir kanunu yoktu, her reis kendi kanununu kendi koyuyordu Buna karşın denizcinin hiçbir hakkı yoktu, kendini koruyabileceği, hak arayabileceği bir gücü, hakkı yoktu. Bir kaptanın gemi personelini öldürmeye ve denize canlı canlı atmaya bile hakkı vardı. Sait, denizci olabilmek için gerekli bütün tecrübelerden geçmek zorundaydı. Gerçek bir denizci olabilmek için sabredip beklemeliydi.²⁶³

Sait, denizle ilgili önceden bildiği ya da gördüğü şeyleri şimdi yaşadığı deneyimlerle kıyaslamaktadır. Bir korsanla çalışmak bir reisle çalışmakla aynı kefeye konmaktadır. Çünkü korsan için sınır yoktur, haram olan hiçbir şey yoktur. Bir reis için de aynı şey geçerlidir.²⁶⁴

Sait, denizci için altın sayılabilecek bir kural öğrenmiştir. “Reisin emirlerini itirazsız dinlemek gerekir.” Oysa Sait, itaat ederken şartlı bir itaat arıyordu, kaldıramayacağı yüklerin altına girmek istemiyordu. Kendisi için de bir yardımcı bulamayacağını anlamıştır. İşçileri bilinçlendirmek gibi bir seçenek de bulamıyordu. Tek çare verilen emirleri harfiyen yerine getirmektedir.²⁶⁵

Bazen deniz bir melik olarak tanımlanmakta ve acımasızlığıyla ön plana çıkarılmaktadır. Ona saygı duyulması gerektiği ve denizdeyken her şey olabileceği söylenmektedir.²⁶⁶ Denizin halleri anlatılırken ilginç bir benzetme yapılıyor: “Deniz kadın gibidir. Ne küstüğünü bilirsin ne de halinden razı olduğunu.”²⁶⁷ Denizin

²⁶² Mine, *Hikâye*, 288.

²⁶³ Mine, *Hikâye*, 306.

²⁶⁴ Mine, *Hikâye*, 307.

²⁶⁵ Mine, *Hikâye*, 308.

²⁶⁶ Mine, *Hikâye*, 310.

²⁶⁷ Mine, *Hikâye*, 301.

gücünü kabul etmek onunla deneyimler yaşamaktan geçer. Denizde tecrübeler geçiren onun merhametsizliğini ve gücünün azametini görür.²⁶⁸

Ortada görünen bir gerçek var ki o da romanda ön plana çıkan karakterlerin mutlaka bir kahramanlık ortaya koyacaklarıdır. Sait, romanda ön plana çıkan birincil karakter olarak fırtınaya yakalandıkları bir anda gemi direğine tırmanıp filikanın iplerini koparmaya çalışarak örnek bir kahramanlık ortaya koyacaktır.

Bu kahramanlığın ortaya konması şarttır. Çünkü o, romanın ön plana çıkan karakteridir.²⁶⁹ Ayrıca Sait'in, babasından gelerek üstlendiği bir misyon vardır. Bu misyon, onun yine kahramanın oğlu olan kahraman olması açısından bir gereklilik oluşturur. O ipleri koparmak onun imtihanını geçmesi ve gerçek bir denizci olması demektir.

Fırtınayla karşı karşıya kalan denizciler can derdine düşerler ve denizde maddi olarak onlara engel olan ne varsa hepsini denize atarlar. O sırada şöyle bir yakarış oluşur: Ey deniz kamarada bulunan çocuğu annesine bağışla, al bütün yükler senin olsun. Çocukluk hatırına, gemide bulunan çocuklar hatırına, yükler senin olsun canlarımızı bağışla.²⁷⁰

Romanın devamında şaşırtıcı bir olay daha oluyor. Sait, kendini gemi direğine tırmanmakla ölüme atarken Reis Abdüş'un da gemide kalarak kendisiyle beraber ölmesini temenni ediyor. Bu ölüm bir kahramanlık değil, sadece Katerin el-Hulva'yı paylaşamamaktan ileri gelen bir kıskançlıktır. Zira bazı dürtüleri yazar, kahramanlık maskesi altına sıkıştırmayı daha uygun bulmuştur.²⁷¹

ed-Dekal romanında Sait, babasının ölmediğine dair bir ışık görünce babasının ne kadar becerikli bir denizci olduğunu düşünür. Otuz yıldır denizde kök salan babası nice fırtınalar atlatmışken onu hiçbir fırtınanın alt edemeyeceğini düşünür. Hayatında denize çok aldandığını, denizin de onu çok defa yanılttığını görmesine rağmen babasının deniz tarafından kolay kolay alt edilemeyeceğine ve sahile sağ salim çıkacağına inanır.²⁷²

²⁶⁸ Mine, *Hikâye*, 310.

²⁶⁹ Mine, *Hikâye*, 326.

²⁷⁰ Mine, *Hikâye*, 329.

²⁷¹ Mine, *Hikâye*, 333.

²⁷² Mine, *ed-Dekal*, 14.

Burada denizin ikinci bir yüzü daha ortaya çıkar. O da denizin aldatıcılığıdır. Babasının cesedini bütün gün bulmak için denizle mücadele eden Sait, bulduğu cesedin babasına ait olmadığını görünce aldatılmışlık duygusuna kapılır. Bunun üzerine arama işini bırakır ve eve döner. Bu sırada ölüm ve babasının bulunmayışı üzerine çok şey düşünür; ancak vardığı en iyi sonuç babasının henüz yaşıyor olabileceğidir.“ Babam bir gün diğerleri gibi ölecek ama bugün değil. Bu güzel bir sonuç (bulduğum cesedin babama ait olmaması) denizde bütün gün verdiğim mücadelelerin bir mükâfatıdır.²⁷³

Sait'in çocukluk anlarında hep babası gibi denizci olmak vardır. Babasından duyduğu deniz hikâyelerini mahalle çocuklarına anlatır ve ilgiyi bu şekilde üzerine toplardı. Hayallerinde hep onun gibi ünlü bir denizci olmak vardı.²⁷⁴ Bu durum biraz da Mine'nin, *el-Kıtaf* romanında geçen cesaret örneğiyle babasına benzemek, onun gibi olmak isteğiyle örtüşmektedir.

Sait, babasını bulamayınca onun yolunda gitmeye, onun ününe yaraşır bir denizci olmaya karar verir.²⁷⁵ Bu bir bakıma Sait'in çocukluğunda taşıdığı hayallerin bir gerçekleştirimi olacaktır.

Bir denizci, denizi ne kadar sevse de onun ait olduğu yer karadır. Bundan dolayı Sait şunları söyler: Yeryüzü, yeryüzü, yeryüzü! Ne kadar tatlıdır yeryüzü. Hangi nimet olursa olsun kendisinde vardır, yorgunluktan sonra ona döner, üzerine uzanır ve rahatlarız.²⁷⁶

el-Merfe'u'l-ba'id romanı *Hikâyetu bahhar*'ın üçüncü kitabıdır. Bu roman, Sait'in denizle verdiği mücadele ve fırtınalı anlarda denizin kurallarını ortaya koymakla devam eder. Sait, fırtınayla büyük bir mücadele verdikten sonra kurtulur. Bu sırada bir şey daha öğrenir. Denizde ölüm ya da kalım iki tercihli seçenek değildir. Denizci mücadelesini sonuna kadar devam ettirmek zorundadır. Denizin ikinci bir kuralı daha vardır. Birlikte çalıştığın denizci arkadaşına ihanet etmemektir. Ayrıca fırtınayla mücadele etmiş olan adam, tertemiz olarak ortaya çıkar. Bu biraz

²⁷³ Mine, *ed-Dekal*, 20.

²⁷⁴ Mine, *ed-Dekal*, 24.

²⁷⁵ Mine, *ed-Dekal*, 24.

²⁷⁶ Mine, *ed-Dekal*, 26.

da denizcinin günahlarına bir kefaret olarak fırtınayla verilen zorlu mücadelenin mükâfatıdır.²⁷⁷

Denizci insan arkadaşını bir servet için satmaz ama söz konusu bir kadın olursa satabilir. Denizcinin kadın uğruna koyabileceği herhangi bir kural yoktur. Bütün bu kaideleri Sait, tecrübe ederek ve yaşayarak öğrenmiştir.²⁷⁸

3. 2. 2. DENİZ ve İNSAN

Önceki başlık altında da gördüğümüz gibi deniz olgusu Hanna Mine romanlarında gerçekten çok belirgindir. Şimdi bu olguya insanı merkeze alarak biraz daha yakından bakalım.

el-Vella'e romanında Ferah, ilk okulu bitirmiş 17 yaşında bir Katoliktir. Kuddus Lavinduyus'un düşünmeyi engelleyici sözleri ile Üstat Suphi'nin düşünmeye; akli kullanmaya sevk edici sözleri arasında kararsız kalır. Ancak Kuddus Lavinduyus'un Ferah'ın amcası kızını taciz olayını öğrenmesi Ferah'ı kendine getirir. Öte yandan Üstat Suphi Fransızlara karşı gizliden gizliye ihtilal hareketi başlatarak broşürler dağıtmaktadır. Ferah, bu broşürleri sır gibi saklamak zorundadır. İşte hem bu broşürlerin hem de taciz olayının verdiği sıkıntıyı atlatmak isteyen Ferah'a, üvey babası sırlarını, dertlerini bir kuyuya anlatmasını önerir. Ferah ise kuyu yerine dertlerini, sırlarını denize, denizin dalgalarına anlatıp rahatlamının daha uygun bir yol olduğunu açıklar. Bu bağlamda yazar, Ferah ile deniz arasında dostluk bağına dayanan bir ilişki kurmuştur. Derdini kimseye anlatamayan Ferah, içindeki sıkıntıyı dalgalara anlatmayı tercih etmiş, kendine denizi güvenilir bir dost olarak kabul etmiştir.²⁷⁹

Romanın sonunda karşımıza ilginç bir benzetme daha çıkmaktadır. Ferah, babasına, dayısı kızı Frusya ile aynı yatakta yakalanınca İskenderun denizinde o zamana kadar oluşmamış bir fırtına görüldüğünü ve bu fırtınanın etkisiyle buldukları odada şiddetli bir rüzgar estiğini ifade ediyor.²⁸⁰ Bu da gösteriyor ki yazar, denizle kendi bulunduğu ruh hali ve ortamın genel durumunu paralel bir

²⁷⁷ Hanna Mine, *el-Merfe'u'l-ba'id*, , Beyrut, 1997, 8.

²⁷⁸ Mine, *el-Merfe'*, 9.

²⁷⁹ Mine, *el-Vella'e*, 88.

²⁸⁰ Mine, *el-Vella'e*, 288.

şekilde götürmeye çalışmıştır. Bir yerde deniz, insanların sıkıntılarını ve sırlarını paylaşmaya hazırken kötülükleri de asla kabul etmeyen bir varlıktır.

er-Rahil romanın kahramanı Fatır, fırtınalı deniz karşısında alçak gönüllü davranırken kadın karşısında alçak gönüllü olamamaktadır. Diğer romanlarla kıyaslama yapıldığında şu sonuca varılır: Yazarın, diğer romanlarındaki kahramanlar kadına düşkünlük sergilerken *er-Rahil* romanında kadına olan düşkünlüğün aynısı denize yöneltilmiştir. Yani deniz, roman kahramanı Fatır için kadından da üstün bir değerdir.²⁸¹

Fatır, ailesinin isteği üzerine evlenir ve iki kızı bir oğlu olur. Oğlu büyüyünce Fatır gibi kaptan olup Atina'ya yerleşir. Fatır, denize çok düşkün olduğundan uzun deniz seferlerine çıkmaktadır. Deniz, Fatır'a sabrı öğretir. Bu arada Fatır'ın karısı bu uzun deniz yolculuklarından muzdarip olup üzülür ve sonunda ölür.²⁸²

Casım, Fatır'ın arkadaşıdır. Bir dönem denizde çalışırken yine yolları buluşmuştur. Fatır, Casım'ın meyhanesinde oturmuş sohbet ederlerken deniz hayatından bahseder. Fatır'a göre "deniz hayatı asıl hayattır, deniz bitmez tükenmez bir yolculuktur."²⁸³

Fatır, bir gün Casım'a denizkızının kendisini denizde beklediğini söyleyerek fırtınalı havada yüzmek ister. Casım'ın delilik olarak nitelediği bu olay, Fatır için aşık olduğu efsanevi denizkızına kavuşmak anı olacaktır.²⁸⁴

el- Leccavi, kendini korkusuz bir denizci ilan eder. Ona göre Casım, denizden korkmakta ve bıçak arkasına saklanmaktadır. Oysa Fatır el-Leccavi, bıçak arkasına saklanmayı gerçek bir denizciye yakıştırmamaktadır. el-Leccavi'ye göre, fırtına ve deniz, insana çok şey öğretir. Özellikle fırtına insana savunmayı öğretir. Savunmak ise sabrı sever.

Fatır denizcilerin yıl başında, gece yarısı, onun için güzel bir anı olsun diye denize girmek ister. Deniz bekçisine de 'Deniz benim dostumdur, korkma döneceğim,' der.²⁸⁵ Bu noktada Fatır'ın, deniz benim dostumdur ifadesi aslında

²⁸¹ Mine, *er-Rahil*, 33.

²⁸² Mine, *er-Rahil*, 36.

²⁸³ Mine, *er-Rahil*, 55.

²⁸⁴ Mine, *er-Rahil*, 54.

²⁸⁵ Mine, *er-Rahil*, 60.

romanın başında söylediği denizi avucumun içi kadar iyi bilirim sözüne çok yakın bir anlam verir.

Fatır, denizci-deniz ilişkisini balıkla deniz arasındaki ilişkiye benzetir. Balık nasıl deniz dışında yaşayamazsa denizci de denizsiz yaşayamaz²⁸⁶.

el-Leccavi, gece yarısı kendini soğuk sulara atınca yüzmenin kolay olmayacağını anlar. Denizin azgın dalgalarıyla boğuşurken fırtınaya yakalanmış gemi misali deniz kendisine iki seçenek sunar. Birincisi batıp boğulmak, ikincisi ise fırtınayla mücadele edip yüzmektir. el-Leccavi, gemisini dalgalar arasında dönmeyi düşünmeden sürmeye devam eder²⁸⁷.

Fatır çok iyi bir denizcidir. Kaçakçılığı terk ettikten sonra Lazikiye–Tarsus arası deniz seferlerinde çalışmaktadır. Arkadaşları ona : ‘Ey Fatır sen balık gibisin ancak suda özellikle de deniz suyunda yaşarsın. Sen denizi görmeden önce sahili görse bile mutluluk duyarsın.’ diyordu.²⁸⁸ Nitekim Fatır iki şey karşısında rahatlama hissediyordu: birincisi deniz maviliği ikincisi ise kadın gülümsemesi.²⁸⁹

Denizci, denizde zirveye ulaşmazsa o denizci yaşlı bir denizcidir. Böyle bir durumda ise denizci korkunç bir gürültü içerisindeki savaşta mavi deniz dalgası gibi cesur olmalıdır. Onun gibi kendini sahildeki kayalıklara damlalar misali yaymalıdır. Bu olaya da denizcinin ölümü denir.²⁹⁰ el-Leccavi zamanla yaşlanıp ölümü beklemeyi kabul etmemektedir. Kaptan Ruci gibi denizci ölümü yaşamak daha faziletlidir²⁹¹. Buna rağmen el-Leccavi için intihar bir takıntı haline gelmiş ancak bir türlü intihar etme cesaretini kendinde bulamamıştır.²⁹²

el-Yatır romanında Zekeriya el-Mersinli cesur bir kaptandır, içkiye ve kadına düşkündür, serseri bir hayat yaşamaktadır. Bir gün İskenderun sahiline büyük bir balina dadanır ve denizcilere zorluk çıkarır. Hiç kimse balınayı yakalamaya cesaret edemez. En sonunda Zekeriya el-Mersinli, bazı balıkçıların yardımıyla balınayı yakalar. Belediye başkanı balınayı Fransızlara satar ve el- Mersinli buna karşı çıksa

²⁸⁶ Mine, *er-Rahil*, 61.

²⁸⁷ Mine, *er-Rahil*, 83.

²⁸⁸ Mine, *er-Rahil*, 148.

²⁸⁹ Mine, *er-Rahil*, 206.

²⁹⁰ Mine, *er-Rahil*, 213.

²⁹¹ Mine, *er-Rahil*, 214.

²⁹² Mine, *er-Rahil*, 215.

da bir şey yapamaz. Zekeriya el-Mersinli, cesur bir balık avcısı ve hünerli bir denizci olduğunun farkındadır. Kendini sahillerin ilahı ilan eder.²⁹³

Zekeriya el-Mersinli, ormana kaçıp geçimini denizden balık yakalayarak karşılamaya çalışırken yalnızlığını giderecek bir dost arar. Dost olarak kendine yakın bulunduğu bir tek deniz vardır. Denize de şöyle seslenir:

“Ey deniz, ey deniz, ey sahibim, sen derdimi biliyorsun, bana yardım et, bana karşı cimri olma, dost darlık zamanındadır, sen dostumsun ve senden başka dostum kalmadı.²⁹⁴”

Zekeriya el- Mersinli, küçük korunağında bir hayvan hayatı yaşar. Çıplaktır, açtır, üşüyordur ve yalnızdır. Ona arkadaşlık yapacak, onu sahiplenip kucaklayacak bir tek deniz vardır. Bütün merhamet ve sevgiyi denizden bekler, her sabah denize girerek denizin onu kucaklayacağını düşünür, aile kurup denizden geçimini sağlamayı hayal eder.²⁹⁵

eş-Şira’ romanının kahramanı Turusi, denizi çok iyi tanıyan merhametli bir denizcidir. Suların hareketinden rüzgârın esintisine kadar denizin her halini tahlil edebilmektedir. Ayrıca İskenderun limanı üzerinden ticaret yapılan dış limanlar hakkında bilgisi vardır. Denizcilik yaptığı sırada birçok yeri görme imkânı bulur.

Turusi denizi kadına benzetmektedir. Kadın gibi nazlı ama bazen de hırçındır. Deniz, bir meliktir, kendi içinde bir kraliyettir. Denizin kadınsı yönü ise şefkatli olmasıdır, deniz kadın gibi şefkat verirse onu seversin ve sen de tutku yapar, ondan ayrılamazsın.²⁹⁶

Denizcinin kendi hayatı hakkında bilgi verilmişken deniz yaşamının insan hayatına nasıl yön verdiği anlatılır. Buna en yakın örnek olarak verebileceğimiz Ris adındaki roman kahramanı asla evlenemez. Çünkü denizci adam, sürekli yolculuk yapar ve belli bir mekânı yoktur. Bağlı olduğu bir aile bu durumda kendisine ayak bağı olur ya da doğan çocuklar yetim kalır. Nitekim Reis de deniz hayatı boyunca böyle yetim kalan çok çocuk görür bundan dolayı da evlenmek istemez.²⁹⁷

²⁹³ Mine, *el-Yatır*, 15.

²⁹⁴ Mine, *el-Yatır*, 90.

²⁹⁵ Mine, *el-Yatır*, 177.

²⁹⁶ Mine, *eş-Şira*, 48.

²⁹⁷ Mine, *eş-Şira*, 48.

Turusi'ye göre üç şeyden sakınmak gerekir: Su, ateş ve kadın. Ancak o, sudan sakınmaz. Ömrü hep denizlerde geçer, denizin her halini öğrenir. Rahmetli babası üç şeyin kralı vardır, der: Su, ateş ve hava. Deniz kralı işte kendi babasıdır. Turusi'de denizlerin kralı sayılır, çünkü denize dair her konuda tecrübe yaşamıştır.²⁹⁸

Fırtınalı bir havada Turusi, denize açılan balıkçıları düşünür. Onlar denizde farenin kedi karşısındaki acizliğini yaşarlar. Fırtına ve dalgalar onlarla istediği gibi oynar. Kurtulamayanlar ertesi gün dalgalar tarafından dışarı atılır. Çünkü kraliçenin düğünü bitmiştir ve artık cesetlere ihtiyaç kalmamıştır²⁹⁹. Turusi, ardından denizle ilgili şu efsaneyi hatırlar:

‘Çok uzaklarda fırtına vardır, azgın dalgalarla rüzgâr ordusu oynamaktadır. Dalgalar arasında önce denizlerin kralı görünür ve büyük bir dalgaya yaslanarak oturur. Ardından en güzel gelin yaşta kızlar eşliğinde denizlerin kraliçesi çıkar gelir. Sonra gelin yaşta kızlar ortadan kaybolur. Denizler kraliçesi kralın yanına oturur.

Kral bu arada uzaklarda, dalgalar arasında denizcilerin izini arar. Rüzgârı, ateşi ve dalgaları, denizcilerin izini aramaya gönderir. Kraliçe de fırtınaya güzel dansı için teşekkür eder.³⁰⁰ Ardından deniz kraliçesi krala övgüler yağdırarak bir fırtına koparmasını ister. Çünkü kraliçe, zamanında bir denizciye aşık olur ve denizci kraliçenin aşkına cevap vermez. Bundan dolayı kraliçe bütün denizcilere kin besler ve kraldan fırtına çıkarıp denizcileri boğmasını ister.³⁰¹

Turusi denize aşıktır ve kişiliği, hayatı denizle şekillenen bir insandır. Gemisi fırtınada batınca denizden kopmamak için limanda bir kahvehane açar. Kahvehanede öncelikle Nazi taraftarları toplanır ve İkinci Dünya Savaşını kesinlikle Almanya'nın kazanacağını, Fransa ve İngiltere'nin ise yenileneceğini anlatırlar, İngiltere ve Fransa aleyhinde propagandalar yaparlar. Turusi, Beyrut'tan yayın yapan bir radyo kanalından her gün işçilere savaşın gelişimini dinletir. Ancak kendisi Nazizm ve İkinci Dünya Savaşıyla ilgili pek bilgi sahibi olmadığından bu konulara ilgi duymaz. Almanya, savaşı kaybedince Nazi taraftarları kahveye gelmez olur. Kahveye artık Üstat Kemal ve arkadaşları gelir. Onlar müttefik devletlerden yana olup halk

²⁹⁸ Mine, *eş-Şira*, 84.

²⁹⁹ Mine, *eş-Şira*, 78.

³⁰⁰ Mine, *eş-Şira*, 75.

³⁰¹ Mine, *eş-Şira*, 80.

mücadelesine destek veren insanlardır. Nitekim Turusi kendini Üstat Kemal'e yakın hisseder.³⁰²

Turusi, bütün hayallerini deniz üzerine kurmuştur. En büyük isteği tekrar bir gemiye sahip olmak ve geminin kaptanı olarak denize açılmaktır. Eskiden gittiği limanlara giderek dostlarını ziyaret etmek, sevdiği kadın Mariya'yı görmek, meyhanelerde kendi şerefine denizcilerle içmek, denize yeniden döndüğünde en çok yapmak istediği şeylerdir³⁰³.

Deniz insanı, dindarlık açısından tanımlanırken şöyle bir ifade kullanır: 'Ey oğlum bütün denizcilerin ahlakı aynıdır, değişmez. Sıkıntılı anlarda namaz kılarlar, rahatlık anında küfredeler. Denizdeyken Allah'a secde ederler, gömleklerini yırtıp adak adarlar; karada ise sigara yaprağının yanması gibi dini yakarlar.'³⁰⁴ Buna ek olarak denizde hayat şartlarının zor olduğu ve her şeye rağmen denizcilerin, denize tutkuyla bağlandığı, denizi asla terk edemeyecekleri söylenir.

Denizcilerin aile bağları da çok güçlüdür. Fırtına sırasında kardeşi boğulma tehlikesi geçiren bir reis, kardeşini kurtarmak için denize atlamak ister, izin vermezler. Ona "anneni, kız kardeşini düşün" derler. Ardından kardeşi boğulan reis için şunlar söylenir: "Ahmak da olsa denizciler için kardeş kardeştir."³⁰⁵

Yazar bu romanında denizle ilgisi olan bütün insanların, deniz dolayısıyla hayatlarının şekillenişini, ruh dünyalarında yaşadıkları hafakanları dile getirir. Bir denizci karısının fırtınaya yakalanan kocasına endişelenmesi ya da onun denize iş için çıktığında yaşadığı ruh hali şöyledir:

" Acılar buradadır. Acılar denizcilerin evlerindedir. Denizci karısı, kocasını denize kurban etmek üzere yaşar. Kocasını her gün denize teslim eder. Kocasıyla beraber kaderini, yüreğini, çocuklarını ve geleceğini de denize her gün teslim eder. Ardından bekleyişe geçer, adaklar adar. Rabbi'ne kocasını göndermesi için yalvarır. Pencereleri açarak kapının arkasında durur. Bakışlarını sokakların ardına yönelterek kendi kendine sorular sorar: Kocam ne zaman dönecek?"³⁰⁶

³⁰² Mine, *eş-Şira*, 147.

³⁰³ Mine, *eş-Şira*, 181.

³⁰⁴ Mine, *eş-Şira*, 195.

³⁰⁵ Mine, *eş-Şira*, 197.

³⁰⁶ Mine, *eş-Şira*, 214.

Rahmuni bazı denizcilerle denize açılır, fırtına kopması bütün denizci eşlerini endişelendirir. Rahmuni'nin karısı ise diğer denizci eşlerine moral aşılama çalışarak endişelenmemelerini ve kocası Rahmuni'yle diğer denizcilerin sağ salim döneceklerini söyler. Ancak kendi kendine de şu itiraflarda bulunur:

“ Acaba gerçekten dönecekler mi? Deniz, ah deniz, ah ey düşman deniz, ah kaç defa senin yüzünden uykusuz kaldık ve ağladık.”

Rahmuni, fırtınaya yakalandığını anlayınca kıyıya dönmek ister. Ancak diğer denizciler kayıkla denize açılmış diğer arkadaşlarını beklemek isterler. Bu arada et-Turusi onlara ulaşmak ve onları aramak için gönüllü olarak peşlerinden gidebileceğini söyler. Gemide bulunan birkaç denizci de Turusi'ye katılır. İşte tam bu noktada yazar, Turusi'nin bindiği kayıkla deniz dalgaları arasında geçen mücadeleyi Turusi'nin ağzından canlı bir şekilde aktarır. Denizi kişileştirircesine fırtınayla boğuşmak, Turusi'nin dalgalar karşısında yılmaması vereceğimiz alıntıyla gösterilecektir:

‘Reis kayıkta bulunan denizcilere gülümseyerek kollarını uzattı. Çok uğraştı ancak onlara ulaşamadı. Reis suya düştü. Kayığı yakalamak için kollarını uzattı ancak ulaşamadı. Kayık uzaklaşırken reis yalnız kaldı ve bağırmağa başladı: “ Yakınlaşın, yakınlaşın” ancak onlar yaklaşmadılar, yakınlaşamadılar. Denizciler seslendi: “Ey reis, dalgalar! Ey reis, deniz!, Ey reis, deniz!.” Ardından kayık yok oldu yerine bir tekne belirdi.³⁰⁷

Rahmuni, Turusi ve arkadaşlarını teknede yalnız bırakıp gemiyi limana çekmeye çalışır. Turusi iyi bir reis olduğu için fırtınadan ustaca çıkar ve geri döner. Dönüş sırasında Turusi, Rahmuni'nin gemisinin batmış olduğunu görünce, Rahmuni için şunları söyler:

-(Rahmuni gemisi için) Acaba aralarında sağ kalmış can bulacak mıyız? Niye bu şekilde söylüyorsunuz? Bu bizim için yeni bir şey mi? Deniz sizin için yeni mi? Yarın unutursunuz. Karada erkeklik taslarsınız. Deve oğlu, liman kahvesindeyken denize karşı erkeklik taslar, denizlerin hakimi olduğunu söylerdi.

³⁰⁷ Mine, *eş-Şira*, 223.

Önceki bölümlerde fırtınanın kopmasına sebep olan denizkızı efsanesine değinmiştik. Romanın ilerleyen sayfalarında bu efsaneyle ilgili bir olay buluruz. Fırtınayla Turusi arasında bir mücadele kopacak, deniz prensi denizkızının öcünü almak için fırtınaya, denizin azgın dalgalarına emredecek³⁰⁸. Hayalle gerçeğin içi içe sunulduğu bu mücadelede Turusi'nin cesaretini görelim:

‘Turusi dalgalar arasında kaybolmuştu. Balıkçılar onun ne yaptığını görmek için tekneye yaklaştıklarında Turusi'nin dalgalarla mücadele ettiğini gördüler. Turusi'nin göstermiş olduğu erkeklik ve cesaret karşısında kimsenin söyleyebileceği tek bir söz yoktu³⁰⁹. Nihayet Turusi tekneye ulaşır ve Rahmuni'yle bazı denizcilerin, dalgalarla baş edememiş bir halde baygın vaziyette olduklarını görür. Onları kurtarmak için Turusi ve bazı arkadaşları ilk müdahaleyi yaparlar.³¹⁰

Kendisine verilmiş olan yeniden denize açılma mükafatını en kısa zamanda değerlendirmek isteyen Turusi, burada denizciliğin belli bir yaşa kadar yapıldığını vurgular.³¹¹

Hikâyetü bahhar romanında Sait, denizkızı hikâyesine inanırken başından geçen ilginç bir olaya da anlam vermez. Bir gün bulunduğu gemi Asya kıtası limanlarından birine demirler. Eskitme eşyalardan birini satın almak için Sait, limana yakın antika dükkanlarını dolaşır. Bütün eskitme ve antika eşyalar pahalıdır. Ancak bir dükkanın önünde dururken bir kız dükkanın mahzenine girer ve bir daha çıkmaz. Sait gizlice kızın arkasından mahzene dalmak ister. Mahzende yaşlı bir adamla kadın vardır. Kadının güzelliği Sait'i çok etkiler. Bazı eşyalar satın almak istese de her şey pahalı gelir. Nihayetinde kız, Sait'e hatıra olması için yeşil taşlı bir yüzük hediye eder. Sait, gemide nöbet tuttuktan sonra aynı dükkana tekrar döner. Yalnız bu defa dükkan farklılaşmış ve kadınla yaşlı adam ortadan kaybolmuştur. Sait bu olayın hâlâ etkisinde o beğendiği kadını aramaktadır. Bu kızın beklediği, denizden gelecek kız olduğuna inanmaktadır. Sait için deniz, sıkıntıları atmanın, dertlerini unutmanın en güzel vesilesidir. Bunun için yine sahile dönüp gece

³⁰⁸ Mine, *eş-Şira*, 254.

³⁰⁹ Mine, *eş-Şira*, 259.

³¹⁰ Mine, *eş-Şira*, 263.

³¹¹ Mine, *eş-Şira*, 341.

yarısından sonra sabaha kadar denizde zaman geçirmeyi hayal eder. Bu arada denizkızını da bekleyecektir.³¹²

Sait çevresindeki insanlara denizle olan ilişkisini şöyle açıklar:

‘Ben deniz çocuğuyum. Onun kollarındayken kendimi babamın kollarındaymışım gibi hissediyorum. Onun beni sevdiğini biliyorum. Onun beni istediğini de biliyorum.’³¹³

Hazzum denizci ahlakını anlatırken denizciyi denize benzetir. ‘Denizci denizin yansımasıdır. Denizin bütün günleri bir midir? Hayır. Bazen koyun gibi yumuşak huyludur, bazen de çok azgındır, der.’³¹⁴

Sait, babası gibi iyi bir denizci olmak istemektedir. Denize büyük bir bağlılığı vardır. Babasının deniz elbiselerini giyip herkese babasının oğlu olduğunu göstermek istemektedir. Annesi ise oğlunu denize kaptırmama derdindedir. Bunun için oğlunu kararından vazgeçirmeye çalışmaktadır. Ancak Katerin el-Hulva, Sait’in annesine şunları söyler:

‘Erkek kutuya konmaz, Kocan bir denizciydi, oğlun da denizci olacak. Oğlan babanın kopyasıdır.’³¹⁵

Bu romanda insanla deniz arasında kıyaslama yapılmış. Bu kıyaslamalarda iyimserliğin insandan yana olması gerekirken iyimserlik deniz için daha ağır basmıştır:

‘Denize korkunç deme, insan daha korkunçtur. Denize gaddar deme, insan daha gaddardır. Denize saygıyı eksik etme, kendine de saygıda kusur etme. Mücadele et, hayatın kanunu budur... Eğer denizciysen burhanını ilet.’³¹⁶

Sait, babasının bindiği gemide yangın çıkmasından sonra babasının kaybolduğu haberini alır. Geminin batması sonucu cesedin su altında kaldığını anlar ve su altında cesedi arar. Cesedi inatla ve başka bir zamana ertelemeyen araması kendisine yardımcı olan denizciler tarafından hoş karşılanmaz. Bunun üzerine Sait,

³¹² Mine, *Hikâye*, 142

³¹³ Mine, *Hikâye*, 144.

³¹⁴ Mine, *Hikâye*, 145.

³¹⁵ Mine, *Hikâye*, 275.

³¹⁶ Mine, *Hikâye*, 314.

denize yenilmeyip babasının cesedini çıkaracağını söyler. Sait denize olan güvenini şöyle ifade eder:

‘Ben deniz hakkında şüphe içinde değilim. Söz konusu babam olunca deniz beni kaldırmaz. O, babanın kıymetini bilir. Acaba denizin babası var mı?’³¹⁷

Ardından Sait’in denize olan güven duygusu onu denize teslim olmaya sürüklemiştir.

‘Kendimi denize teslim ediyorum. Kendimi ona veriyorum ki merhametli olan bu baba bana bağışta bulunsun.’³¹⁸

Denizi tanrılaştırma olgusu biraz da Sait’in onu yüceltmesi ve ona yakarması sonucu oluşmuştur. Su altında Sait ile deniz arasında geçen monolog şöyledir:

‘Ne diyorsun ey deniz? Benimle konuş ey dost... Sesim kısıldı gücümü yitirdim, çıplak bedenim yüce mihrabın önünde irkildi. Konuş, asırlardır süren suskunluğun yeter.’³¹⁹

ed-Dekal romanında Sait, hapisanedeyken denizden uzak kalmıştır. Sığınacağı, derdini paylaşacağı bir şeye ihtiyacı vardır. O da, denize seslenir, sesini duyurmaya çalışır. Bu seslenişte hem yakarmak vardır, hem de kendinden yüce bir varlığa iltica vardır. Onun sığınağı herkes tarafından merhametli, azim ve yüce kabul edilen denize sığınmak olmuştur.³²⁰ Denize karşı olan yakarış denizden cevap bekleyerek devam etmektedir.

Sait, hapisanede dövme yapan bir mahkumdan kendisine kayık dövmesi yapma teklifi alır. Sait, bu teklifi kabul eder. Mahkum, günlerce denizi seyrettikten sonra ilhamını almış bir halde denizde yüzen tekne dövmesini yapar. Sait, hapisaneden çıktıktan sonra dövmeyi seyre dalarak denizle ilgili iftihar duygularına kapılır ve babasını hatırlar. Dövme biraz da uğur getirmiştir ona. Çünkü bu sayede deniz aleminde yolu açılmıştır.³²¹

Denizcinin, denizden uzak kaldığında düştüğü durum acıklı bir durumdur. Çünkü onun işi denizde olduğundan karada herhangi bir iş yapmayı bilemez. Bu

³¹⁷ Mine, *Hikâye*, 348.

³¹⁸ Mine, *Hikâye*, 349.

³¹⁹ Mine, *Hikâye*, 350.

³²⁰ Mine, *ed-Dekal*, 99.

³²¹ Mine, *ed-Dekal*, 107.

yüzden Sait, teknesi olmadığından ve denize uzak bir yerde ikamet ettiğinden işsiz kalma tehlikesinde kalır.³²²

Sait'in önüne çıkan bazı fırsatlar olur. Sait yine denizle ilgili çıkan bu fırsatlardan tercihli olanı seçer. Tercihli olan seçenek denizciliktir. Çünkü babası onun denizci olmasını isterdi. Buna paralel olarak bazı tanıdıklar ona kaçakçılıkla uğraşmasını tavsiye etseler de Sait yine babasının tavsiyesine uymayı tercih eder.³²³ Eğer yazarın romanlarında kendi yaşadıklarından etkilendiğini farz edersek yazarın babasıyla hiçbir zaman yakın bir bağı olamamış; ancak romandaki şahsiyet her halükarda babasının nasihatına uyan vefalı bir oğul rolündedir. Bu durum yazarın gerçek hayatta yapamadığı şeyleri roman aleminde gerçekleştirmesi şeklinde yorumlanabilir.

Sait'in ilk seferi sırasında denizde büyük bir fırtına kopar. Bu fırtına her şeyi yerle bir eder. Gemideki yolcular fırtınanın şiddetinden dehşete kapılır, herkes ağlayıp çığlık atar. Reis fırtınadan etkilenen yolculara kendi ailesi kadar önem verir ve onları korumaya çalışır. Denizin en acı yüzü fırtınadır. Sait denizin bu acı yüzünü ilk seferinde görür. Fırtınanın korkusuyla oluşan ortamda reisin denizler kralına yakarışı görülür. Bu yakarış denizler kralı tarafından önemsenmez.³²⁴

el-Merfe'u'l-baid romanında Sait, Lazikiye'ye döndükten sonra olayın unutulmuş ve herkesin kendisinden umudu kesmiş olduğunu görür. Aslında bu umut kesme kendisinin diğer denizcilerle boğulmuş olacağını düşüncelerinden kaynaklanır. Aniden çıkıp gelmesi insanları şaşırtıyor. Öyle bir fırtınadan kurtulabilmek onlar için bir mucize anlamına gelir. Ancak Sait denizci arkadaşlarına ihanet etmeyip onları boğulmaya bırakmadığı konusunda da limandakileri inandıramaz. Başından geçenleri anlatan Sait, insanlar tarafından büyük ilgi görür. Denizciler arasında kıskançlık olabileceği hikâyesine de inanmayacaklarından Sait kıskançlık olayına değinmez.³²⁵

³²² Mine, *ed-Dekal*, 111.

³²³ Mine, *ed-Dekal*, 235.

³²⁴ Mine, *ed-Dekal*, 321.

³²⁵ Mine, *el-Merfe'*, 16.

3. 2. 3. DENİZ ve AŞK

'*Arus* romanı kahramanı Zübeyd, Çinli tercüman kıza (Teşin Lav) karşı duygusal bir bağ besler. Çin'de ise yabancı uyruklu bir vatandaşın Çinli bir kadınla yaşaması veya evlenmesi yasaktır. Zübeyd, Teşin Lav'a hissettiği duygusal bağı tezahürlerini bir gün denizde yüzerken sergilemek ister. Denizin altında Teşin Lav'ı kucaklayan Zübeyd, roman boyunca bu olayın etkisinden kurtulamaz. Bir bakıma bu etki sonucu Teşin Lav, Zübeyd'in zihninde kara dalgaların gelini olarak yaşar. Nitekim eser, ismini de bu olaydan almaktadır.

el- Mesabihu'z-Zurk romanında Faris, komşu kızı Rende'ye olan aşkını limanda ilan eder. Orada bir süre konuşurlar, deniz suyu onların aşkına şahit olur, gökyüzü onların aşkıyla şenlenir. Bu şekilde yazar, roman boyunca Faris ve deniz arasında duygusal bir paralellik ortaya koyar.

el-Yatır romanında Zekeriya el-Mersinli ormanda yaşarken Türkmen kadın Şekibe ile karşılaşır. Her gün ona balık tutar, bunun karşılığı olarak Şekibe, ona ekmek getirir. Zamanla el-Mersinli ile Şekibe arasında aşk hayatı yaşanır. Bir gün Şekibe'nin gönlünü almak için ve Şekibe'ye hediye etmek amacıyla el-Mersinli, çok fazla balık avlamak ister. Bunun için el-Mersinli denize yalvarır, güzel sözler söyler.³²⁶ Zira deniz, Şekibe'nin gönlünü kazanabileceği hediyeleri sunabilecek tek vesiledir. el-Mersinli denize bir dost muamelesi yapar. Şekibe için balık avlamak isterken denize girer. Yazar, denizin sularının el-Mersinli'nin ayaklarını yalamasını bir köpeğinin sahibinin ayaklarını yalmasına benzetir. Denizin ona karşı cömert ve dostça davranmasını ister. Çünkü denizin vereceği bol balığa ihtiyacı vardır. Çünkü balık, aşkı Şekibe'ye sunabileceği tek hediyedir.³²⁷

Zekeriya el-Mersinli, Türkmen kadını Şekibe'ye aşık olmuştur. Ancak aşkı ve erkeklik duygusu arasında bir mücadele yaşar. Aşık olduğu kadın Şekibe için her şeyi yapmaya hazırdır, hatta onu sahile taşıyıp sahilde Şekibe'nin ayaklarını yıkayıp ayaklarına kapanmak gibi erkekliğine sığdıramadığı bir harekette bulunur. Her şeye rağmen bir gün Şekibe onu akşam vakti sığınağında ziyaret eder. Yaz akşamında dolunayın bulunduğu bir gecede Şekibe'yi denize girmeye ikna eder. Şekibe, bu olay

³²⁶ Mine, *el-Yatır*, s.30

³²⁷ Mine, *el-Yatır*, 92.

karşısında yıkılır. Ancak el- Mersinli'ye de teslim olur. Çünkü Şekibe de el- Mersinli'yi sevmiştir. el-Mersinli artık onun sahibidir. Zekeriya el-Mersinli aşkı denizin büyüğü güzelliği karşısında itiraf etme sevinci içerisindeyken denize karşı şu suçlamalarda bulunur:

'Faydasız! Kanım kirlidir, onu meyhane, hayat kadınları, deniz ve sahil kirletti.'³²⁸

eş-Şira' romanına göre, her denizcinin bir limanda ya da sahil şehrinde aşık olduğu bir kadın ve uğradığı bir meyhane vardır. Bu da denizcinin hayat şartlarının yerleşik hayata elverişli olmamasından kaynaklanmaktadır.³²⁹

Turusi denize âşık bir insandır. Gemisi batmadan önce yaptığı denizcilik yaşamını özleyerek denize âşık olmuşçasına dalar. Denizin fırtınalı olduğu bir günde limana bir gemi yanaşır. Turusi, gemi kaptanını seyrederken kendi gemisini ve kaptanken yağdırdığı emirleri, tayfalarını hatırlar. O çok hünerli bir kaptandı, denizden kopamadığı için limanda bir kahvehane açmayı tercih eder.³³⁰

Romanda büyük bir aşk anlatılır. Bu da denizkızının yakışıklı prence olan aşkıdır. Turusi'nin kahvesinde Ebu Zihdi lakaplı denizci fırtınanın koptuğu ve denizcilerden haber alınmadığı bir sırada kahvede otururken adamlara denizkızının hikâyesini anlatır. Bu hikâyeye deniz teması başlığı altında anlattığımız fırtınaya sebep olan denizkızının hikâyesinin başlangıcıdır.

Hikâyeye göre; Denizkızı ay ışığında bir gemi görür ve içindeki yakışıklı prence aşık olur. Prens kavuşmak için insan olmaya karar verir. Bunun için iksir içmesi gerekir. İçtiği iksir kendisinin diliyle yapıldığı için konuşamaz. Denizkızı insan haline gelince prens de ona aşık olur; ancak prens başka biriyle evlenecektir. Prens evleneceği gece denizkızı ölür.³³¹ Bu acıklı hikâyeden kahvedeki herkesi etkiler. Buna göre incelediğimiz romanlarda dikkat çeken nokta, en güzel aşkların hep denizle bağdaştırıldığıdır.

Denizciler, sık sık yer değiştirdiklerinden daimi bir evlilikleri olmaz. Uğradıkları her liman kentinde sevdikleri bir kadın olur ve o liman kentine her

³²⁸ Mine, *el-Yatır*, 176.

³²⁹ Mine, *eş-Şira'*, s.48

³³⁰ Mine, *eş-Şira'*, 176.

³³¹ Mine, *eş-Şira'*, 236.

uğradıklarında sevdikleri kadınla olurlar. et-Turusi, zamanında Maria adlı güzel bir kadına aşık olur, ancak gemisi battıktan sonra bir türlü sefere çıkamaz ve kadını göremez. Turusi, Rahmuni'nin gemisiyle sefere başlayınca ilk olarak Maria'yı ziyaret etmek ister. Onun halen kendisini bekleyip beklemediğini merak eder. Ancak Lazikiye limanında evleneceği kadın vardır. Turusi, Maria'yı gördükten sonra Lazikiye'ye dönüp burada bağlı olduğu kadınla evlenecektir. Denizcilerin geneli Turusi gibidir. Evlenecek fırsatları olmadığından her kentte bir kadınla aşk hayatı yaşarlar. Bu da denizcilik mesleğinin zorunlu bir getirisi'dir.³³²

Turusi denize yeniden açılma ve aşkına kavuşma heyecanı arasında gelgitler yaşarken deniz sevgisinin mi denizler ardındaki aşkını mı daha ağır bastığını düşünür. Bu ikisi arasında karşılaştırmalar yapar ve denize açılma heyecanının, denize olan sevgisinin, kadın sevgisinden öte bir değer olduğunu fark eder.³³³

Nihayetu romanında Müfid, hapis yıllarında aşık olduğu denizi özler. Hapisten çıkar çıkmaz ilk ziyaretini denize yapar. Hapishanede bile ilk düşüncesi deniz olur. Rüyalarında hep denizi görür. Hapisten çıkar çıkmaz denize açılmayı bir daha dönmeyi ister. Kendi kendine denizden ölene kadar ayrılmayacağını söylüyordu. Ancak hapiste onu hastalık yakalar ve hayallerini gerçekleştirme fırsatını kaçıır. Her şeye rağmen kendine en sevgili olan şey olarak deniz kalır.

Müfid'in evi deniz kenarında olduğu için deniz kokusunu alabilmekteydi. Ayakları kesik olmasına rağmen denizle ilişkisini kesmez. Zamanla denizciler onu tanımaya ve sevmeye başlar. Denize olan sevgi ve özlemine denizcilerle sohbet ederek, denizcilerin elbiselerinde deniz kokusunu alarak giderir.

Hikâyetu bahhar romanında Sait Hazzum denizin her haline aşık olmuş bir denizcidir. Deniz kızı efsanesinde deniz kızının mehtaplı gecelerde görüldüğü ve denizcilerin ona aşık olduğu anlatılır. Hazzum da bir gün insan olan bir kızın denizden çıkacağına ve bu kıza, aşık olacağına inanır.³³⁴

ed-Dekal romanında Sait, İskenderun'un Türkiye'ye ilhakından sonra Lazikiye'ye göç eder. Yaşadığı semtte bir kadın ona aşık olur. Mehtaplı bir gecede kadın onu, kayalıklar arasında sahil kenarında buluşmaları için gizlice çağırır.

³³² Mine, *eş-Şira*, 338.

³³³ Mine, *eş-Şira*, 340.

³³⁴ Mine, *Nihaye*, 14.

Sait'in karşılaştığı bu sürpriz ve mehtaplı gece sevgisine anlam katar. Kadının Sait'e sorduğu ilk soru denizci mi yoksa balıkçı mı olduğudur. Bu soruyu sormasının sebebi ise denizcilerin eşlerinin ya da sevgililerinin ayrı kalmaktan ötürü çok sıkıntı çekmeleridir.³³⁵

Sait, sevgilisi Azize ile buluşmasını sağlayacak zenci çocuğu takip eder. Çocuk bir mağaranın içine girer ve Sait mağaranın önünde 5 saat bekler; ancak kimse gelmez. Bu bekleyiş sırasında aşk acısı yaşayan Sait, acısına denizi ve dalgalarını şahit kılar. Bekleyişinin boşuna gitmesi ise erkekliğine vurulmuş bir kamçı olur ve utanılacak bir şey yaptığını düşünerek zaafını saklaması için denize yalvarır.³³⁶

Limanda denizciler arasında genel bir anlayış vardır. Aşk denizciye göre değildir. O, sevgilisinin aşkını yakalamak, sevgilisine tutsak olmak gibi olguları yaşayamaz. Onun en yakın sevgilileri meyhanelerdeki kadınlar olabilir.³³⁷

Sait, yanında çalıştığı yaşlı denizcinin birkaç nasihatine şahit olur. Buna göre her denizcinin, kadının etkisinde kalmayacağını düşünür. Ancak yaşlı denizci bunun tam aksini söyler. Kadınlar erkeklerden güçlüdür. İyi bir denizci deniz ve kadın arasında kalmamalıdır.

Salih Hazzum, denizin sonu olmayan bir kahramanlık meydanı olduğunu söyler. Fırtınaya bir defa yenilerek kadın gibi ağlayan adam denizci değildir. Kaybetmekte kazanmakta bir aşamadır. Niçin kazandığımızda sevinir kaybettiğimizde yas tutarız? Bu şekilde davranan kişi deniz kanununu biliyor demektir. Önemli olan kaybettiğimizde yıkılmamaktır.

Bütün bu romanlarda işlenen deniz teması göz önüne alındığında onun hayatın merkezi olduğu hemen anlaşılır. Yazara göre deniz; dertleşecek ve sırlarına sırdaş olacak en iyi dosttur. O, bir kadın gibi nazik ve nazlıdır. Kendisine alışan kişi, yaşadığı sürece onu unutamaz. Çok uzaklarda da olsa kokusunu alır ve bir an önce kavuşmayı arzular. Ayrıca deniz bazen kontrolden çıkabilir. Bu onun tabiatındandır ve denizci de bunun bilincindedir. Deniz, kendisini seveni doyurur, ona geçimini sağlayacak mallar sunar ancak kötülükleri de asla kabul etmez.

³³⁵ Mine, *ed-Dekal*, 149.

³³⁶ Mine, *ed-Dekal*, 157.

³³⁷ Mine, *ed-Dekal*, 158.

4. SONUÇ

Modern Arap Edebiyatı, gerek içerik ve gerekse şekil bakımından önceki dönemlerden farklılık arz etmektedir. Bu dönem, Arap edebiyatında “gerileme” şeklinde isimlendirilen Osmanlı döneminden sonra, yeniden “uyanış”ı da kendisiyle birlikte getirmiştir. Uyanış dönemine ait edebiyatta, “özgürlük” fikrinin çok baskın olduğu hemen görülebilir.

Modern Arap edebiyatının ortaya çıktığı ve geliştiği yer, başta Mısır olmak üzere Suriye ve Lübnan gibi ülkelerdir. Suriye edebiyatı, içerik ve şekil bakımından diğer Arap ülkeleriyle paralel bir çizgi takip etmiştir. Bu edebiyata en büyük katkı sunan yazarlardan birisi de Hanna Mine’dir.

Hanna Mine, 1924 yılında Lazikiye şehrinde doğmuş ve 1939 a kadar Hatay’ın İskenderun ilçesinde yaşamıştır. Yazar, yüksek eğitim almamış ancak sosyal ve siyasi olaylarla iç içe büyümüştür. O, her ne kadar 1900 lü yılların başındaki olayları birebir yaşamamışsa da büyüklerinden ve özellikle de annesinden bu yıllara ait bilgileri canlı bir şekilde dinlemiştir. Kendisinden önce yaşanan ve daha sonra bizzat yaşadığı olaylar, isyanlar, sürgünler onun yazın hayatının oluşmasında ve işlediği konuları meydana getirmede büyük bir etkiye sahiptir.

Hanna Mine, yazın hayatına erken bir dönemde gazetede başlamıştır. Yazdığı otuza yakın roman ile de modern Arap edebiyatındaki yerini almıştır. Romanları birçok dile çevrilmiş ve uluslararası anlamda ün kazanmıştır. Öyle ki, yazar, Arap edebiyatında Nobel ödüllü Necib Mahfuz ve son dönemde yetişen en büyük şairlerden olan Nizar Kabbani’yle birlikte anılır olmuştur.

Mine’ye bu şöhreti kazandıran romanlarında öne çıkan vatan ve deniz olgularını ele almaya çalıştık. Bu iki tema aracılığıyla onun edebi üslubunun yanı sıra düşünce dünyasını ve sanat anlayışını da ortaya çıkarmaya çalıştık.

Yazar, çocukluk dönemini bağımsızlık mücadelesi veren bir bölgede geçirmiş iken daha sonraki yıllarını ise üzerinde yaşadığı toprağı “vatan” kabul ederek buranın eşitlikçi bir şekilde gelişmesi için ideolojik çatışmalar içinde yaşamıştır.

Mine’nin vatan olgusuna genel bakışı sosyalist bir çizgiyle paraleldir. Ona göre insanın doğduğu yer vatandır. Vatan özgür olduğu kadar, üzerindeki insanların da eşit haklara sahip olması gerekir. Bütün insanların vatanlarının gelişmesi ve büyümesi için mallarıyla ve canlarıyla katkı sunmaları zorunludur. Ona göre vatan

bir sevgilidir, onu sevmek zaman ve mekânla kayıtlı değildir. Ondan uzakta iken çekilen vatan özlemi, bir vatansever için adeta yaşam iksiridir.

Hanna Mine'nin romanlarında en çok işlediği temalardan birisi de deniz olgusudur. Eserlerinde bu olguyu çok fazla işlemesi, onun Ernest Hemingvey'e benzetilmesine sebep olmuştur. Zira yazar, sekiz romanında denizi, ana tema olarak seçmiştir.

Yazarın denize bu kadar geniş yer vermesi hayatının büyük bölümünü denize kıyısı olan yerlerde geçirmesi, denizin akrabalarının hayatlarında önemli bir geçim kaynağı olmasından kaynaklanmaktadır.

Okuyucu, denizin uçsuz bucaksız halini yazarın ufkunda görürken, sakin ve hırçın hallerini de ruhunda bizzat yaşadığına şahit olmaktadır. Zira yazarın romanlarında deniz ile ilgili birçok ilginç ve orijinal tasvirler hemen görülmektedir.

Yazara göre deniz, sırdaştır; ona bütün sırlarını söyleyebilirsin, dertleşebilirsin, bunaldığın anda gidip onda huzur arayabilirsin. Sevgilidir; onunun kokusunu ne kadar uzakta da olsan hissedersin, bağımlılık yapar unutamazsın ve mutlaka ona dönersin. Geçim kaynağıdır; insanın yaşamını sürdüreceği temel besinler sunar.

Sonuç olarak, romanlarında konu edindiği vatan ve deniz temalarını Hanna Mine, detaylı, duygulu ve bütün boyutlarıyla ele almış ve okuyucuya başarılı bir dille sunmuştur.

5. KAYNAKÇA

AKÇAY, Cihaner, *Hanna Mine'nin Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998.

-----, "Hanna Mine'nin Romanlarındaki Türkçe Kelimeler ve Çeviri Öğeleri", **Nüsha**, Yıl 1, Sayı 3, 2001, s. 55-71.

BİLİR, Mehmet, *Hanna Mina'nın Nihayetu Raculin Şuca'in Adlı Romanın İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Diyarbakır, 2006.

EAGLETON, Terry, *Edebiyat Kuramı*, çev. Esen Tarım, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1990.

LANDAU, Jacop M., *Modern Arap Edebiyatı Tarihi(XX.Yüzyıl)*, Çev. Bedrettin Aytaç, Kültür Bakanlığı Yay , Ankara, 2002.

MİNE, Hanna, *er-Rabi' ve'l-harif*, Daru'l-Adab, Beyrut, 3. Baskı, 1991.

-----, *el-Vella'e*, Daru'l-Adab, Beyrut, 3. Baskı, 1998.

-----, *'Arus el-mevceti's-sevde'*, Daru'l-Adab, Beyrut, 2. Baskı, 2000.

-----, *Bakaya suver*, Daru'l-Adab, Beyrut, 7. Baskı, 2002.

-----, *ed-Dekal*, Daru'l-Adab, Beyrut, 5. Baskı, 2006.

-----, *el-Merfe'u'l-ba'id*, Daru'l-Adab, Beyrut, 4. Baskı, 1997.

-----, *el-Mesabihu'z-zurk*, Daru'l-Adab, Beyrut, 2. Baskı, 2000.

-----, *el-Muğameretu'l-ahiretu*, Daru'l-Adab, Beyrut, 2. Baskı, 2002.

-----, *el-Mustenka'*, Daru'l-Adab, Beyrut, 7. Baskı, 2003.

-----, *el-Kıtaf*, Daru'l-Adab, Beyrut, 2. Baskı, 1990.

-----, *el-Yatır*, Daru'l-Adab, Beyrut, 5. Baskı, 1997.

-----, *er-Rahil 'inde'l-ğurub*, Daru'l-Adab, Beyrut, 5. Baskı, 2003.

-----, *es-Selc ye'ti mine'n-nafize*, Daru'l-Adab, Beyrut, 5. Baskı, 1999.

- , *eş-Şira' ve'l- 'asife*, Daru'l-Adab, Beyrut, 9. Baskı, 1999.
- , *Hadese fi Bitahu*, Daru'l-Adab, Beyrut, 2. Baskı, 1998.
- , *Hevacis fi't-tecribeti'r-riveiyyeti*, Dar'ul-Adab, Beyrut, 2. Baskı.
- , *Hikâyetu bahhar*, Daru'l-Adab, Beyrut, 7. Baskı, 2005.
- , *Nihayetu raculin şuca'*, Daru'l-Adab, Beyrut, 4. Baskı, 2002.
- , *Nazım Hikmet: Sairen*, Daru'l-Adab, Beyrut, Ts.,
- , *Nazım Hikmet: es-Sicn. el-Mer'e. el-Heyat*, Daru'l-Adab, Beyrut, 3. Baskı, 1983.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Yaklaşım*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- , *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- POSPELOV, Gennadiy N., *Edebiyat Bilimi I*, çev. Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1984.
- YAZICI, Hüseyin, *Göç Edebiyatı*, Kaknüs yay. Ankara , 2002.
- ZEYDAN, Corci, *Tarihu Adabi'l-Luğati'l-Arabiyye*, Daru'l-Hilal, Kahire, ts.,